

**YETERSİZLİK TEN ETKİLENMİŞ BİREYLERE VİDEO İLE MODEL
OLUNARAK SUNULAN CİNSEL İSTİSMARDAN KORUNMA
ÖĞRETİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ**

Ayşenur Arat Odacı

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL, 2018

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 2 (iki) yıl sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Ayşenur

Soyadı : Arat Odacı

Bölümü : Zihin Engellilerin Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Yetersizlikten Etkilenmiş Bireylere Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Öğretim Programının Etkililiği

İngilizce Adı : Effectiveness Of The Education Program For Protection From Sexual Abuse Provided By Video As A Model For The People Who Have Been Affected By Incompetency

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Ayşenur ARAT ODACI

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Ayşenur Arat Odacı tarafından hazırlanan “Yetersizlikten Etkilenmiş Bireylere Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Öğretim Programının Etkililiği” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Salih ÇAKMAK

Görme Engelliler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan:

Üye: Doç. Dr. Pınar ŞAFAK

Görme Engelliler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Zehra ATBAŞI

Zihin Engellilerin Eğitimi, Necmettin Erbakan Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 25/09/2018

Bu tezin Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yedi yıllık bir süreç... Benim için epey uzun, zorlu ve çok emek harcadığım bir süreçti bu. Bu sürecin başlangıcından sonuna kadar pek çok anı ve deneyim edindim. Bu deneyimleri edinirken, anılarımı biriktirirken yanımda olan ve beni asla yalnız bırakmayan, güvenen pek çok kişi vardı.

Bu kişilerin başında bana inanarak sürecimi bitirmemi sağlayan, anlayışı, emeği, desteği ve bana karşı göstermiş olduğu olağanüstü sabrı nedeniyle değerli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Salih Çakmak'a sonsuz teşekkür ederim.

Tez sürecimdeki her motivasyon kaybımda, her düştüğümde, benim elimden tutup yeniden ayağa kalkmama yardımcı olan, söyledikleri ile yolumu aydınlatan, desteğini benden hiç esirgemeyen sevgili hocam Dr. Öğretim Üyesi Zehra Atbaşı'na teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunma jürimde yer alarak tezin son halini almasını sağlayan önerileri, eleştirileri ve yönlendirmeleriyle saygıdeğer hocam Doç. Dr. Pınar Şafak'a teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmanın uygulanması sürecinde denekleri bulmamda bana yardım eden ve kurumunun kapısını sonuna kadar açarak araştırmama destek olan Akademik Adım Rehabilitasyon Merkezi Kurucu Müdürü Murat Sezgin'e, tezimin teslim edilme sürecinde bana yol göstererek yardımcı olan hocam Arş. Gör. Cem Aslan'a, ihtiyacım olan her konuda yanımda olduklarını hissettiren, tez çalışmama katkı sağlayan, manevi desteklerini hiç esirgemeyen canım dostlarım Dr. Şaziye Seçkin Yılmaz'a, Huriser Delitay'a, Gökhan Alkoyak'a teşekkürlerimi sunarım.

Akademik hayatım boyunca beni buralara taşıyan, beni destekleyen ve hayatıma dokunan tüm hocalarıma, aileme saygılarımı sunar, teşekkürü borç bilirim.

Yedi yıllık sürecimin başlangıcından sonuna kadar yanımda olan, desteğiyle, emeğiyle, beni yüreklendirmesiyle bana güç veren, ilerlememi sağlayan sevgili yol arkadaşım, eşim Fatih

Odacı'ya; geleceğe umutla bakmamı sağlayan küçük adamım oğlum Beyazıt Odacı'ya içtenlikle teşekkür ederim.

Adını yazamadığım tezimde emeği geçen tüm arkadaşlarım iyi ki varsınız. Hepinize sonsuz teşekkürler.

YETERSİZLİKTEN ETKİLENMİŞ BİREYLERE VIDEO İLE MODEL OLUNARAK SUNULAN CİNSEL İSTİSMARDAN KORUNMA ÖĞRETİM PROGRAMININ ETKİLİLİĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Ayşenur Arat Odacı

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eylül, 2018

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, yetersizlikten etkilenmiş bireylere video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma öğretim programının etkililiğini incelemektir. Araştırmada, tek denekli araştırma desenlerinden, denekler arası çoklu yoklama deseni kullanılmıştır. Cinsel istismardan korunma öğretim programı video model yöntemi ile öğrencilere sunulmuştur. Araştırma, otizm, özgül öğrenme güçlüğü ve hafif derecede zihinsel yetersizlik tanıları almış 8-9 yaşlarında biri erkek ikisi kız üç öğrenci ile yürütülmüştür. Cinsel istismardan korunma öğretim programında öğrencilere yakın çevresini tanıma ve güvenilebileceği kişileri ayırt etme, güvenilebileceği kişiler varlığında kendisine dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt etme, doğru yanlış dokunuşu ayırt etme ve istismardan kendini koruma beceri basamaklarını içeren 12 madde öğretilmiştir. Programın son basamağı olan “istismardan kendini koruma” da öğrenciye karşılaşılabileceği istismar durumunda “hayır deme”, “ortamdan uzaklaşma” ve “durumu güvendiği bir kişiye anlatma” öğretilmiştir. Cinsel istismardan korunma öğretim programında bilgisayar ortamına yüklenmiş resimler ve olası cinsel istismardan korunma senaryolarının çekim videoları kullanılmıştır. Uygulama başlama düzeyi, öğretim, yoklama ve izleme oturumları olmak üzere dört evrede tamamlanmıştır. İzleme verileri öğretim oturumları bittikten sonraki 3, 6, 9, 30, ve 70. günlerde alınmıştır. Araştırmanın sonucunda video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma öğretim programıyla araştırmanın tüm katılımcılarına cinsel istismardan kendini koruma becerisinin kazandırılmasında etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Zihinsel yetersizlik, otizm, özgül öğrenme güçlüğü, video model yöntemi, cinsel istismar, cinsel istismardan korunma

Sayfa Adedi : 174

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Salih ÇAKMAK

**EFFECTIVENESS OF THE EDUCATION PROGRAM FOR
PROTECTION FROM SEXUAL ABUSE PROVIDED BY VIDEO AS A
MODEL FOR THE PEOPLE WHO HAVE BEEN AFFECTED BY
INCOMPETENCY**

(Master's Thesis)

Ayşenur Arat Odacı

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

September, 2018

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the effectiveness of the education program for protection from sexual abuse which is presented by video as a model for the ones who have been affected by incompetency. In the study, multiple interrogation patterns design was used, which is one of the single-subject research designs. The education program for protection from sexual abuse was presented to students through video model method. The Research has been done on 3 students with 8-9 year olds, one male and two females, who were diagnosed with autism, specific learning difficulties, and mild inadequacy. In the sexual abuse protection program, 12 items of the skill steps are taught to the students including recognizing their close circles, distinguishing the ones they can trust, differentiating the right and wrong touch, and self-protection from abuse. In the last step of the program which is self-protection from abuse, the students are taught to "say no", "getting away from the environment" and "tell a trusted person about the situation" in case of encountering an abuse. In the sexual abuse protection program, the pictures uploaded to the computer and the possible sexual abuse protection scenarios have been used. Implementation has been completed in four phases. starting level, teaching, polling and monitoring sessions. Monitoring data were taken on the 3rd, 6th, 9th, 30th, and 70th days after the end of the teaching sessions. The results of the research has revealed that the education program for

protection from sexual abuse, which presented a model by video, is effective for providing all participants of the research with the self-protection ability from sexual abuse.

Key Words : Mental retardation, autism, learning disability, video model method, sexual abuse, protection from sexual abuse

Page Number : 174

Supervisor : Dr. Lecturer Salih ÇAKMAK

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ.....	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
ŞEKİLLER ve TABLOLAR LİSTESİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2.Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	7
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.6. Tanımlar	7
BÖLÜM II.....	9
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	9

2.1. Cinsel Gelişim.....	9
2.1.1. Çocukluk Dönemi (0-6 yaş) Cinsel Gelişimi	10
2.1.2. Ergenlik Öncesi (6-12 yaş) Cinsel Gelişim.....	13
2.2. Yetersizlikten Etkilenen Bireylerde Cinsel Gelişim.....	14
2.3. Cinsel Eğitim	16
2.4. Ailelerin Cinsel Eğitime Bakışı	17
2.4.1. Yetersizlikten Etkilenen Çocuğu Bulunan Ailelerin Cinsel Eğitime Bakışı	18
2.5. Yetersizlikten Etkilenen Bireyler ve Cinsel Eğitim	19
2.6. Cinsel İstismar.....	20
2.6.1. Cinsel İstismarın Çeşitleri	20
2.6.2. Cinsel İstismarın Yaygınlık ve Sosyodemografik Özellikleri.....	22
2.6.3. Yetersizlikten Etkilenen Bireylerde Cinsel İstismar	24
2.7. İstismara Yönelik Yasal Düzenlemeler	27
2.7.1. Uluslararası Düzenlemeler	27
2.7.1.1. Birleşmiş Milletler Birey Hakları Sözleşmesi	27
2.7.1.2.Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Olarak Çocukların Satışı, Çocuk Fuhuşu ve Çocuk Pornografisi İle İlgili Ek Protokol.....	28
2.7.1.3. Sanal Ortamda İşlenen Suçlara İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi	29
2.7.1.4. Çocukların Cinsel Sömürüye ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi – Lanzarote Sözleşmesi	29
2.7.2. Ulusal Düzenlemeler.....	30
2.8. Yetersizlikten Etkilenen Bireylerde Cinsel İstismarı Önlemeye Yönelik Çalışmalar	33
BÖLÜM III	37
YÖNTEM.....	37
3.1. Araştırmanın Modeli	37

3.1.1. Çoklu Başlama Düzeyi Desenleri	37
3.1.2. Çoklu Yoklama Deseni.....	38
3.1.3. Denekler Arası Çoklu Yoklama Deseni	39
3.1.3.1. Araştırmada Denekler Arası Çoklu Yoklama Deseninin Uygulanması.....	39
3.2. Araştırmanın Denekleri ve Seçimi	41
3.2.1. Aile Görüşme Formu	42
3.3. Ortam	43
3.4. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı	43
3.4.1. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı'nın Geliştirilmesi	43
3.4.2. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı'nın İçeriği.....	44
3.4.2.1. Bilgilendirme.....	44
3.4.2.2. Örnek Video Görüntülerinin İzlenmesi	45
3.4.2.3. Uygulama	45
3.4.3. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programında Kullanılan Araçlar	46
3.4.3.1. Örnek Video Görüntülerinin Hazırlanması	46
3.4.3.2. PowerPoint Sunumlarının (Fotograf ve Resim) Hazırlanması.....	46
3.4.3.3. Olası Cinsel İstismar Senaryolarının Çekim Görüntülerinin Hazırlanması.....	47
3.5. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	48
3.5.1. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı	48
3.5.2. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Gerçekleştirme Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı.....	49

3.5.3. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Sosyal Geçerlilik Formu	50
3.6. Deney Süreci.....	50
3.6.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Başlama Düzeyini Belirleme	51
3.6.2. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyi.....	51
3.6.3. İzleme	53
3.7. Veri Toplama Araçları	53
3.7.1. Verilerin Toplanması.....	54
3.8. Verilerin Analizi	54
3.9. Uygulama Güvenirliği ve Gözlemciler Arası Güvenirlik	54
3.9.1. Uygulama Güvenirliği	55
3.9.2. Gözlemciler Arası Güvenirlik	55
BÖLÜM IV.....	57
BULGULAR VE YORUM.....	57
4.1. Cinsel İstismardan Korunmayı Öğrenme	57
4.1.1. Birinci Öğrencinin Cinsel İstismardan Kendini Korumayı Öğrenmesi.....	58
4.1.2. İkinci Öğrencinin Cinsel İstismardan Kendini Korumayı Öğrenmesi.....	59
4.1.3. Üçüncü Öğrencinin Cinsel İstismardan Kendini Korumayı Öğrenmesi	60
4.2. Sosyal Geçerlik	62
BÖLÜM V	63
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	63
5.1. Tartışma ve Sonuç.....	63
5.2. Öneriler	68
KAYNAKÇA	70

EKLER	79
Ek-1. Veli İzin Belgesi.....	80
Ek 2. Bireylerin Bilgi Düzeylerini Belirleme	81
Ek-3. Aile Görüşme Formu	83
Ek-4. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı	87
Ek-5. Cikap'nin Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı	88
Ek-6. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Performans Alım Süreci Planı	91
Ek-7. Öğretim Planı.....	99
Ek-8. Öğretim Süreci Veri Kayıt Formu.....	144
Ek-9. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Gerçekleştirme Düzeyi Ölçü Aracı	145
Ek-10. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı	146
Ek-11. Sosyal Geçerlilik Formu	147
Ek 12. Senaryolar.....	149
Ek- 13. Uygulama Güvenirliği Kontrol Listesi.....	153

ŞEKİLLER ve TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Cinsel İstismarı Önlemeye İlişkin Örnek Araştırmalar</i>	35
Şekil 1. Deneklerin öğretim düzeylerine ilişkin başlama, yoklama, uygulama ve izlem verileri	58
Şekil 2. Deneklerin öğrenme hızı	61

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

CİKP Cinsel İstismardan Korunma Programı

TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu

CMK Ceza Mahkemesi Kanunu

TCK Türkiye Cumhuriyeti Kanunu

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İstismar uzun yıllar boyunca her toplumda farklı şekillerde görülmektedir. İstismara karşı çözüm yolları bulabilmek için öncelikle istismarın ne olduğu belirtilmeli, bilinmeli ve incelenmelidir. Higgins ve Swain (2010) cinsel istismarı, çocuğun kendinden büyük bir kişiler tarafından yaşına ve içinde olduğu durumu algılayıp algılamamasına bakılmaksızın tehdit ya da zorlamayla gerçekleştirilen tüm cinsel aktiviteler olarak tanımlamaktadır. Yılmaz, İşiten, Ertan ve Öner (2003)' e göre, cinsel istismar, çocukluk çağı travmaları içerisinde tekrarlanabilirliği ve çocuğa en yakınları tarafından yapılıyor olması sebebi ile tedavi edilmesi ve tanımlanması en zor olan travma şeklidir. Çakmak ve Çarkacı-Çakmak (2014) ise çocuğa yönelik cinsel istismarı, gerçekleşen durumun vahametini algılayabilecek durumda olmayan; karşılaştığı cinsel istismara karşı koyacak fiziksel ve zihinsel gelişimi tamamlanmamış durumda olan bireylere yönelik her türlü zarar verici davranışlar olarak tanımlamışlardır. Topçu (2009, s. 15) cinsel istismar kapsamına giren davranışları sıralamıştır. Cinsel içerikli konuşmalar, cinsel amaçlı dokunmalar, cinsel temasta bulunma, çocuğun gözünün önünde cinsel ilişkiye girme ya da pornografik görüntüler izlettirme, teşhircilik, zorla ya da kandırarak nitelikli cinsel ilişkide bulunma davranışlarının cinsel istismar kapsamına girdiğini belirtmiştir.

Nitekim Türkiye'de son yayınlanan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2015 raporuna göre cinsel suç mağduru olarak güvenlik birimine gelen/ getirilen birey sayısı %12,5 artış ile 12 bin 689'a yükselmiştir. Bu sayının 11 bin 211'i, (%88,3) kız birey; 1478'i (%11,6) erkek bireydir. Cinsel suç mağduru olarak güvenlik birimine gelen/getirilen bireylerden, 2 bin 230'u (%17,5) 11 yaş altında, 2 bin 904'ü (%22,8) 12-14 yaş arasında, 7 bin 544'ü (%59,4) 15-17 yaş arasında olduğu belirtilmiştir (TÜİK, 2016).

Bahali, Akçan, Tahiroğlu ve Avcı (2010) Çukurova Üniversitesi'nde yaptıkları araştırmada, cinsel istismar vakalarını incelemiş en fazla gerçekleşen cinsel istismar davranışlarını

sıralamışlardır. Bu sıralama elle taciz, cinsel içerikli konuşma –sözel taciz-, cinsel organı okşama, nitelikli cinsel ilişki ve pornografik görüntülerin kullanımı olarak belirtilmiştir.

Cinsel istismarın bireyler üzerinde bıraktığı ve yaşamı boyunca devam etmesine neden olan kalıcı hasarlardan dolayı, cinsel istismar toplumsal olarak önemsenmesi ve önlenmesi gereken bir konudur. Bundan dolayı alınacak tedbirlerin hem birey hem de toplum düzeyinde acil bir şekilde ele alınması gerekmektedir (Dubowitz, 2002). Cinsel istismar herkes için bir risk teşkil etmektedir. Ancak bireyler ve içinde olacağı durumu algılayamayan, kendini koruma konusunda birilerine bağımlı yaşayan bireyler en önemli risk grubunu oluşturmaktadır (Aktepe, 2009; Küpper 1995). Çakmak ve Çarkacı-Çakmak (2014) de zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin yetersizliği olmayan akranlarına göre cinsel istismar konusunda daha fazla risk altında olduğunu belirtmişlerdir. Çocuk İstismarı ve İhmali Ulusal Merkezi raporlarına göre de yetersizlikten etkilenen bireylerin istismara maruz kalma oranları yetersizlikten etkilenmeyen bireylere göre 1.7 kat daha fazladır (Vig & Kaminer, 2002). Norveç’de cinsel istismara maruz kalan bireylerin %6,4’ ünün orta ya da ağır derecede zihinsel yetersizliğe sahip olduğunu Skarbek, Hahn ve Parrish (2009) belirtmiştir. Başka bir çalışmada da cinsel istismara maruz kalan bireylerin %42’sinin IQ puanının 80’inin altında (Sandgrund, Gaine & Green, 1974) olduğu belirtilmiştir. Öztıp ve Özcan’ın (2010) da yaptıkları araştırmada ise hastaneye cinsel istismar şikayeti ile başvuran bireylerin %5.5’ inin hafif zihinsel yetersizliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin yetersizliği olmayan akranlarına oranla neden daha fazla cinsel istismara açık bireyler olduğu şu görüşlerle açıklanmaktadır. Çakmak & Çarkacı-Çakmak (2011) de zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel istismarı anlamlandıramadıklarını ifade ederek bunun sebebi olarak da istismar kavramına zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin sahip olmadığını dile getirmişlerdir. Watson (1984), Lumley ve Miltenberger (1997) de zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin istismara maruz kalmasında etkili olan çeşitli unsurları belirtmişlerdir. Bunlar; uygun olmayan sosyal beceriler, iletişim becerilerindeki yetersizlik, yüksek oranda fiziksel bağımlılık, uygun cinsel davranış ile ilgili eğitim yetersizliği ve istismara karşı kendini koruma bilgisinden yoksunluk olarak sıralamışlardır. Küpper (1995), Kreutner (1981) ve Topçu (2009) ise zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsiyet hakkında yeterli bilgiye sahip olmama, cinsel yaklaşımların anlamlarını doğru olarak anlayamama, farklı tipte dokunmalar arasında ayırım yapamamaları gibi nedenler ve istismarı ifade edememeleri cinsel istismara maruz kalmalarına neden olmakta olduğunu belirtmişlerdir. Morano (2001) de ise zihinsel

yetersizlikten etkilenen bireylerin kendilerine karşı gösterilen ilgi, alaka ve sevgiye olumlu cevap vermeleri, istismara yönelik davranışları değerlendirme becerilerinin yetersizliği gibi sebeplerden ötürü zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin daha çok cinsel istismara uğradıklarını belirtmiştir.

Tüm bunlar göz önüne alındığında zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin kendi bedenlerini korumaları en önemli konuların başında gelmektedir. Bunun için de yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel istismardan korunmasında, cinsel istismarı önleme çalışmalarının önemi artmaktadır. Ancak risk altında olan zihinsel yetersizlikten etkilenen bireyler eğitim gördükleri kurumlarda cinsel istismardan korunmaya yönelik bir eğitim alamamaktadırlar. Ülkemizde gerek Milli Eğitim Bakanlığı'nın gerek özel eğitim kurumlarının cinsel istismardan korunmaya yönelik bir eğitim programı bulunmamaktadır. Yurt dışında zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylere yönelik uygulanan cinsel eğitim ve cinsel istismardan korunma programlarıyla zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin cinselliklerini ifade etmeye yönelik farkındalıklarının arttığı, bedenlerini tanıyıp gereksinimlerini ifade etmelerine olanak sağladığı gözlenmiştir. Blanchett ve Wolf (2002) de yaptıkları araştırmada zihinsel yetersizlikten etkilenen kişilere yönelik yapılan cinsel eğitim programlarının içeriklerini değerlendirerek hangi konuları ele aldıklarını araştırmışlardır. Bu araştırmanın sonucunda cinsel eğitim programlarında üreme, sağlık ve hijyen, kişiler arası ilişkiler, korunma ve güvenliği sağlama konularının olduğunu belirtmişlerdir. Yine 1999 yılında McDermott, Martin, Weinrich ve Kelly 21 yaş üzeri 252 zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bayana uygulanan cinsel eğitim programıyla cinsel bilgilerin kazanılmasında ve hijyen konularında bilgi düzeylerinde artış olduğu söylenerek programın etkili olduğu belirtilmiştir. Hollanda, İsveç, Danimarka, Fransa, Avustralya, Almanya ve ABD'de cinsel eğitim, okullarda bir program halinde verilmektedir. Bu ülkelerde verilen cinsel eğitim programının içerisinde genel olarak kişisel güvenlik becerileri, menstrüasyon dönemi, mastürbasyon, cinsiyetler arası farklılıklar, beden bölümleri ve isimleri yer almaktadır (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2014).

Ülkemizdeki eğitim programlarını incelediğimizde zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireylere yönelik doğrudan bir cinsel eğitim ve cinsel istismarı önlemeye yönelik bir programa rastlanılmamıştır. Zihinsel yetersizliği bulunan bireylerin eğitim gördüğü okulların programlarına bakıldığında ise sınırlı oranda cinsel gelişim ve eğitimi içeren bölümlere rastlanılmıştır. Bunlar özbakım modülü içerisindeki “ped değiştirme”; toplumsal yaşam becerileri modülü içerisindeki “gerektiğinde reddetme davranışı gösterme”; hayat

bilgisi modülündeki “beden bölümlerinin tanınması” ve “tanımadığı yabancı kişiler ile iletişime geçerken neler yapması gerektiğinin öğretilmesi”; fen bilgisi modülündeki “üreme sistemini oluşturan organlar ve görevleri ile ergenlik dönemi vücutta oluşan değişimler” yer almaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2013). Bazı eğitim kurumlarında da 1996 yılından itibaren uygulanan, zihinsel yetersizlikten etkilenen bireyleri de kapsayan “Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı” nda toplumsallaşma ve oyun modülü altında “cinsel kimlik kazanımına” değinilmiştir (Pieterse, Treloar & Cairns, 1996). Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireylerin toplumsal hayata daha doğru hazırlanmaları, sosyal gereksinimlerini anlamaları, cinsel istismardan korunmak için gerekli cinsel bilgileri almaları ancak belli bir cinsel eğitim ve cinsel istismardan korunma programlarıyla mümkün olacaktır. Verilecek olan cinsel eğitim ve cinsel istismardan korunma programları zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin zihinsel ve gelişimsel özellikleri dikkate alınarak verildiğinde, yetersizlikten etkilenen bireylerin de kendilerini cinsel istismara karşı koruma becerilerini geliştirecekleri düşünülmektedir. Nitekim Lanning ve Massey Stokes (2006) da cinsel istismarı önlemenin en etkili yolunun, kapsamlı ve çok boyutlu programlar dizayn ederek, bunları uygulamak olduğunu belirtmiştir.

Son yıllarda cinsel istismardan korunmaya yönelik bir takım cinsel istismarı önleme programları oluşturulmaya başlandığı görülmektedir. Oluşturulan bu programlarda genel olarak izlenen basamaklar; güvenilir kişilerin öğretilmesi, özel bölgelerin isimlerinin öğretilmesi, kendi bedenleri üzerinden doğru yanlış dokunuşlar ve yanlış dokunuşlar karşısında da ne yapmaları gerektiğinin öğretilmesi olarak sıralanmaktadır. İncelenen araştırmaların hepsinde olası cinsel istismar durumunda nasıl hareket edeceğine yönelik beceri basamakları yüksek sesle hayır deme, ortamdan kaçarak uzaklaşma ve güvendiği bir kişilere durumu anlatma üzerinde odaklanmıştır. Bu becerilerin kazandırılmasında hikâyeler, resimli kitaplar ve kuklalar kullanılmıştır. Video ile model olunarak cinsel istismardan korunmanın öğretilmesi, ülkemizde ve yurt dışındaki incelenen makale ve tezlerde görülmemiştir. Başka becerilerin öğretiminde kullanılan video teknolojisinin etkililiğine bakıldığında, araştırmalar video teknolojisinin, farklı araştırmacılar, uygulamacılar tarafından birçok defa kullanılabilir olduğunu, aynı modelin birden fazla gözlenmesinin sağlandığını, soyut gelen kavramların somutlaştırıldığını, öğrenmenin kalıcılığını arttırdığını (Mechling, 2004; Boudreau, D’Entremont, 2010; Teresa, Wilcox, 2011; McDowell, Gutierrez, Bennett, 2015) belirtmişlerdir. Ayrıca ülkemizdeki ve yurt dışındaki incelenen makale ve tezlerde, video kullanımının dinleyiciye -izleyiciye- anında

dönüt verme, öğretim denemelerini birçok kez tekrarlama gibi olumlu etkileri olduğu da ifade edilmektedir (Mechling, 2004, McDowell, Gutierrez, Bennett, 2015).

Tüm bu yapılanların ışığında bu çalışmada, cinsel istismardan korunmanın öğretildiği programlarda kullanılan hikâyeler, resimli kitaplar ve kuklalar yerine başka becerilerin öğretiminde kullanılan ve etkililiği yüksek bulunan video model yöntemiyle cinsel istismardan korunma öğretilecektir. Yurt dışındaki ve ülkemizdeki cinsel istismardan korunma programlarından farklı olarak da cinsel istismar tüm boyutlarıyla ele alınacak ve sadece kendi özel bölgelerine dokunulduğunda değil çocuğun karşısındaki bireyin özel bölgelerine dokunmasının da yanlış dokunuşa girdiği öğretilecek ve tüm bunlar video üzerinden gösterileceği için hem farklı bir çalışma olacağı hem de video model yöntemiyle öğrenilen becerinin kalıcılığının artacağı düşünülmektedir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, yetersizlikten etkilenmiş bireylere video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma öğretim programının etkililiğini incelemektir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

1. Yetersizlikten etkilenen bireylere cinsel istismardan korunmanın öğretiminde “Video İle Model Olma Yönteminin” kullanımı cinsel istismardan korunma becerilerini kazanmalarında etkili midir?
2. Yetersizlikten etkilenen bireylere cinsel istismardan korunma becerileri “Video İle Model Olma Yöntemi” kullanılarak öğretildiğinde bu becerilerin kalıcılığı öğretimden üç, altı, dokuz, otuz ve yetmiş gün sonra da korunabilir mi?
3. Yetersizlikten etkilenen bireyler video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma becerisinin öğrenimi tamamlandıktan sonra edindikleri bilgi ve becerileri genelleleyebilirler mi?
4. Aile ve öğretmenlerin, yetersizlikten etkilenen bireylere “ Video ile Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı” nın öğretilmesi hakkındaki görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Maslow’un ihtiyaçlar teorisine baktığımızda bireyin yaşamının her döneminde olan ve sürekli giderilmesi gereken temel ihtiyaçları bulunmaktadır. İlk basamakta fizyolojik

ihtiyaçlar vardır. Bunlar; su, yemek, ısınma, uyku gibi bedenin varlığını sürdürebilmek için gerekli ihtiyaçlardır. Maslow ihtiyaçlar teorisinde, fizyolojik ihtiyaçlardan sonraki basamak olarak güvenlik ihtiyacını belirtmekte ve bireylerin güvenlik ihtiyacı giderilmeden bir üst basamağa geçilemeyeceğinden bahsetmektedir (Kula & Çakar, 2015). Güvenlik ihtiyacı, bireyi fiziksel ya da psikolojik zararlardan koruyan ihtiyaçlarla ilgilidir. Kendini tehlikelerden koruma, kaygıdan uzak kendini güvende hissetme ihtiyaçları güvenlik ihtiyaçlarıdır. Güvenlik ihtiyacı karşılanmayan bireylerin kendilerini gerçekleştirme ile ilgili ihtiyaçları karşılaması mümkün görülmemektedir (Kula & Çakar, 2015). Yapılan araştırmalara bakıldığında çocukların özellikler de yetersizlikten etkilenen çocukların, kendilerini tehlikelerden koruma noktasında -ki bu daha çok araştırmalarda cinsel istismar ile karşımıza çıkmaktadır- güvenliklerini sağlayamadıkları sayısal verilerle desteklenmektedir (Vig & Kaminer, 2002; Skarbek, Hahn ve Parrish 2009; TÜİK, 2016). Bu durumda hem tipik gelişim gösteren hem de yetersizlikten etkilenen bireylerin güvenlik ihtiyaçlarını sağlamak, beden bütünlüğünü korumak büyük önem arz etmektedir.

Yapılacak olan bu çalışma ile yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel içerikli dokunmaların farkına vararak cinsel istismara maruz kalma riskini azaltacağı, cinsel istismar karşısında ne yapacaklarını öğrenerek kendi beden bütünlüklerini koruyabilecekleri düşünülmektedir. Zira yetersizlikten etkilenen bireylerin var olan problemlerine, cinsel istismar gibi ağır ve kalıcı hasarlara yol açan bir başka problemin eşlik etmesi hem yetersizlikten etkilenen bireyi hem de aileyi büyük bir karmaşaya sokmaktadır (Atbaşı, 2016). İstismarın farkına varamayan yetersizlikten etkilenen bireyler korunmaya yönelik eğitim almadığı müddetçe bu örselenmelerin devam edeceği düşünülmektedir. Bu örselenmenin önüne geçilebilmesi için yetersizlikten etkilenen bireylerle yaşayan ve onların eğitiminden sorumlu kişilerin bilgilendirilmesinin önemi artmaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın, yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel istismardan korunmasının öğretiminin nasıl yapılacağına dair ailelere ve alanda çalışan öğretmenlere yol göstermesi hedeflenmektedir.

Yurtdışında ve ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel istismardan korunmasında video ile model olma yönteminin kullanıldığı bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Aynı zamanda farklı yöntemlerle cinsel istismardan korunmaya yönelik yapılan araştırmalarda yurtdışında ve ülkemizde oldukça sınırlıdır. Bu nedenle bu araştırmanın alan yazına katkı sağlayacağı, ileride yapılacak araştırmalar için de kaynak oluşturacağı ön görülmektedir. Ayrıca cinsel istismarı kendi çocukları ve öğrencileri için bir risk olarak görüp ancak bu becerileri nasıl öğreteceklerini, cinsel istismardan

korunmada hangi davranışların ele alınacağını bilemeyen ebeveyn, eğitimci ve araştırmacılara uygulama örneği sunması açısından önemli olduğu düşünülmektedir

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmada;

1. Yetersizlikten etkilenen bireylerin yakın çevrelerini tanımadıkları,
2. Yetersizlikten etkilenen bireylerin güvenebileceği kişileri bilmedikleri,
3. Yetersizlikten etkilenen bireylerin güvenebileceği kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek meslek elemanlarını bilmedikleri,
4. Yetersizlikten etkilenen bireylerin kendisine yönelik ve karşısındaki insana yönelik doğru ve yanlış davranışları bilmedikleri,
5. Yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel istismar vakasıyla karşılaştığında kendilerini nasıl koruyacaklarını bilmedikleri varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- Sadece Ankara ili Yenimahalle ilçesindeki Akademik Adım Rehabilitasyon Merkezi'nde uygulanmasıyla,
- Rehabilitasyon merkezi bünyesinde eğitim gören 8-9 yaş aralığındaki üç birey ile,
- Araştırmacı tarafından oluşturulan video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma programıyla sınırlıdır.
- Programın 3. Basamağına yönelik tuzak sunumun olmayışıyla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Zihinsel yetersizlik, zihinsel işlevde bulunma, kavramsal, sosyal ve pratik uyumsal becerilerde kendini gösteren uyumsal davranışların her ikisinde anlamlı sınırlılıklar olarak karakterize edilen bir yetersizliktir (Baroff, 2006).

Cinsel İstismar, gelişimsel olarak olgunlaşmamış birey ya da ergenin bir erişkinin cinsel gereksinim ve isteklerini karşılamak amacıyla (Polat, 2007; Topbaş, 2004), yaş ve gelişim basamağı nedeni ile tam olarak anlayamadığı, bilgilendirilerek rıza gösterme yetisine sahip

olmadığı, sosyal tabu ve aile rollerini çiğneyen bir cinsel aktivitede yer alması olarak tanımlanmaktadır (Kepme ve Kepme'den aktaran Haugaard, 2000).

Cinsellik, bireyin karşı cinsle yaklaşması ve bu yaklaşmanın sonucu olarak bedensel ve duygusal olarak doyuma ulaşması şeklinde yapılmıştır (Tuzcuoğlu & S. Tuzcuoğlu, 2007).

Cinsel sağlık, cinsel yönden fiziksel, ruhsal ve sosyal iyilik halidir (Taşçı, 2003).

Cinsel eğitim, bireyin kendi cinsinin ve karşı cinsin fiziksel ve cinsel özelliklerini öğrenmesi ve ana cinsel güdülerini denetleyebilmesi için gerekli olan davranışları kazandırmaktır (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2014).

Cinsel eğitim programı, cinsel eğitim programları grup ve bireysel olarak hazırlanıp uygulanabilmektedir. Yetersizlikten etkilenen bireyle ilgili aile bireylerinin ve eğitim süreci içerisinde yer alan personelin hazırlanacak olan Bireysel Cinsel Eğitim Planının hedeflerinin belirlenmesine ve gerçekleştirilmesine yardımcı olması gerekmektedir. Cinsel eğitime yönelik bu şekilde yapılacak olan çalışmalar zaman ve uğraşı gerektirmesine rağmen yetersizlikten etkilenen bireylere başarılı bir eğitim verilmesini kolaylaştırır (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2014).

Video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma programı, bu araştırmada geliştirilen ve uygulanan video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma programı; cinsel istismardan korunma becerilerine gereksinimi olan yetersizlikten etkilenmiş bireylere doğrudan öğretim yönteminin kullanıldığı, çalışma zamanının, çalışma ortamının hazırlandığı, öğretim uygulaması ve uygulanan öğretim oturumlarının izlendiği programdır.

Özel bölgeler, araştırmada özel bölgeler bacak arası, popo, dudak, meme, çıplak vücuda dokunma olarak ele alınmıştır.

BÖLÜM II

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde cinsel gelişim dönemleri, engellilerde cinsel gelişim, cinsel eğitim, yetersizlikten etkilenen bireyler ve cinsel eğitim, yetersizlikten etkilenmeyen ve yetersizlikten etkilenen bireylere sahip ailelerin cinsel eğitime bakışı, cinsel istismarın tanımı, çeşitleri, cinsel istismara yönelik devlet politikasının neler olduğu ve cinsel istismardan korunma programlarının incelenmesine yer verilmiştir.

2.1. Cinsel Gelişim

Cinsel gelişim, bireyin yaşamı boyunca devam eden bir süreçtir ve cinsel gelişim, biyolojik bir süreci kapsamaktadır. Cinsel gelişim toplumların değer yargılarına, cinsel kalıplara, cinsel davranış göreneklerine ve yasaklarına, birey yetiştirilme sistemlerine bağlı olarak kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Ailedeki ve toplumdaki deneyimlerde ortaya çıkan bireysel tutumlar ve duygular yaşam boyunca cinsel gelişmeyi derinden etkileyebilmektedir (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2011, s. 7).

Bireylerin cinsel gelişimi, bütün bir gelişiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Bireylere cinsel gelişim ile ilgili sorunlarda yol göstermek ve gerekli bilgileri aktarmak ailelerin ve eğitimcilerin sorumluluğundadır. Bireyin gelişiminin her bir basamağında ortaya çıkabilecek aksaklıklar bireyin ihmal ve istismarına yol açabilecektir. Bunun için de çocuğun gelişimini çok iyi bilmek gerekmektedir.

Freud bireyin gelişiminin beş psikoseksüel evreyi kapsayan bir süreçte oluştuğunu ve bu evrelerin doyum açısından temel hazzı sağlayan beden bölgesi üzerinden tanımlandığını açıklamıştır (Gökler, 2014).

Erik Erikson da psikososyal kuramında, Freud gibi insan gelişimini dönemlere ayırarak incelemiştir. Ancak Freud gelişimsel çatışmaları biyolojik gereksinimlere bağlarken,

Erikson bu çatışmaların sosyal etkileşimlerden kaynaklandığını ileri sürmüştür (Gökler, 2014).

Cinsel gelişim yaş dönemlerine göre de şu şekildedir:

2.1.1. Çocukluk Dönemi (0-6 yaş) Cinsel Gelişimi

Freud insan gelişimini bedendeki cinsel haz bölgeleri üzerinde odaklaşan psikoseksüel bir temele oturtmuş ve beş gelişim döneminden bahsetmiştir. Freud'a göre bunlardan ilki oral dönemdir. Çakmak ve Çarkacı-Çakmak (2014, s. 11) doğumdan on sekizinci aya kadar olan sürenin oral dönem olduğunu ve psikoseksüel gelişimin ilk basamağını oluşturduğunu belirterek bebeğin anneye en fazla ihtiyaç duyduğu dönem demişlerdir. Oral dönemde bebeğin ilk cinsel hayatı otoerotik olduğundan dolayı bebek kendi bedeninden hoşlanır, ellerini ayaklarını ağzına götürmekten büyük haz alır (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2014, s.11).

Oral dönemde güvene ihtiyaç duymaktadır çocuk. Kucağa alındığında, beslendiğinde, yıkanırken, altı değiştirilirken ve rahat davranılıp ilgi gösterildiğinde bebek kendini daha güvende hissederek, daha sağlıklı bir cinsel gelişme gösterir (Tuzcuoğlu & S. Tuzcuoğlu, 2007). Anne ile bebek arasında yüz yüze iletişim, ikisi arasında bir duygusal iletişimin, daha sonra da güçlü bir bağlanmanın ortaya çıkmasına neden olur. Bağlanma bebeklerin kendi yaşamlarındaki özel kişilere yönelik geliştirdikleri duygusal bağlıdır. Güvenli bağlanma yaşayan bebekler, güvensiz bağlanan, ihmal edilen bebeklere kıyasla, bilişsel ve sosyal açıdan daha yeterli gelişmektedirler. Bağlanmanın oluşmasında teke tek etkileşim önemli olduğundan, bebeğe bu tür bir etkileşim sağlayacak bir kişi bulunmadığında, bebek bağlanma ilişkisi geliştiremeyecektir (Gökler, 2014). Arı, Üre, Yılmaz (1997) ve Çakmak ve Çarkacı-Çakmak (2014, s.11) bu dönemde ihtiyaçları karşılanmayan çocukların ilerideki gelişim dönemlerinde çeşitli problemler yaşadıklarını belirtmiş; bu problemlerin aşırı yemek yeme, sigara içme, tırnak yeme, aşırı bağlanma, edilgenlik, alıcılık gibi davranış özellikleri oral saplanma belirtileri olarak yorumlanabileceğini açıklamışlardır.

Erikson'un psikososyal gelişim kuramı açısından bu döneme bakıldığında, bu dönem "temel güven" ve "temel güvensizlik" gibi iki karşıt gelişimsel çatışmanın yaşandığı bir evredir. Eğer bebek, kendi bakımından sorumlu olan kişinin desteği ile sunulan bakım ve sevgi ilişkisi ile büyütülürse "temel güven duygusu" gelişmekte ve bir sonraki gelişimsel döneme "umut" edebilme gibi bir yaşamsal güç kazanarak geçebilmektedir (Gökler, 2014).

Gökler (2014) ihmal ve istismar yaşayan bebeklerin, ilerde temel güvensizlik, karamsarlık ve umutsuzluk oluşturacak pek çok olumsuz deneyimle karşılaştıklarını belirterek yapılan araştırmaların, istismar öyküsü saptanan bireylerde, diğer bireylere kıyasla depresif belirtiler gösterme olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya çıkarttığını belirtmiştir.

Freud'a göre; ikinci evre olan anal dönem, birinci yılın sonundan üçüncü yılın başına veya ortalarına kadar uzanan bu dönem makat evresi olarak da adlandırılır. Çocuğun yürümeye, konuşmaya ve kendi benliğini çevresinden ayrı algılamaya başladığı bu dönemde, çocuğun kaslarının; özellikle dışkılama ve işeme büzgeç kaslarının gelişmesi göze çarpar. Bu yüzden libido makatta toplanır. Freud'a göre birey dışkıyı bir mal veya mülkiyet şeklinde görmektedir (Fromm, 2004). Birey, içerde birikmiş dışkısını bırakarak ya da içerde tutarak büyük bir haz duyar. Çocuğun kakasını ve çişini tutarak annenin istediği zamanda ve gerektiği yerde yapması çevrede büyük ilgi görür ve ödül alır (Öztürk, 1990). Aral, Baran, Bulut, Çimen (2001) ve Çakmak ve Çarkacı-Çakmak (2014, s.12) Freud'a göre anal dönemde verilen tuvalet eğitimi esnasında annenin takındığı tavrın çocuğun ilerideki kişilik gelişimini etkilediğini belirtmişlerdir. Tuvalet eğitiminde aceleci davranarak çocuğa zamanından önce bu eğitim verilmemesi gerekmektedir.

Bu konuda annenin baskıcı ve cezalandırıcı tavrı, cimri, dağınık olmasına ve dışkısını uygunsuz zamanda boşaltmasına yol açabileceği gibi, teşvik edici tavrı da çocuğun cömert yaratıcı ve üretici tavırlar sergilemesine sebep olabilir. Çocuğun tuvalet alışkanlığı edinmesi ve dışkısını kişilerlerin belirlediği kuralara uygun bir şekilde yapabilmesi çevreden büyük onay alır. Böylelikle birey toplumun iyi, kötü, doğru, yanlış gibi ahlaki tanımlarının farkına varmaya başlar (Çakmak& Çarkacı-Çakmak, 2014, s. 12).

Gökler (2014) ise Erikson'a göre bu dönemi açıklamıştır. Erikson'a göre bu dönemdeki temel çatışmalar "özerklik" ile "utanç ve kuşku" öğelerini içermektedir. Birey tuvalet eğitimi alırken, kendi kendine yemek yemeyi öğrenirken, aceleci davranan, ona ceza ve baskı uygulayan, merakını engelleyen bir yaklaşım, bireyin özerk gelişimini ketterken, onun utangaç, edilgin, ürkek bir birey olmasına yol açacaktır.

Erikson'a göre özerklik yönelimi desteklenerek bir sonraki evreye geçebilen bir birey "istenç" yaşamsal bir güç olarak kazanılabilecekken, bu dönem bireyinin ihmale uğraması, onun sınırsız, kural tanımaz, bencil, dürtü denetimi zayıf bir birey olmasına yol açabilir; ya da uygun sınırlarla korunulmayan bu dönem bireyi risklere açık olabilir (Cüceloğlu, 2015, s. 357).

Fallik dönem, Freud bu döneme denk gelen 3-6 yaş dönemini, “Fallik dönem” olarak adlandırmıştır (Ataman, 2004). Bu döneme okul öncesi dönem de denilmektedir. Her şeyi bilmek ve öğrenmek isterler, çok ve sık soru sorarlar. Okul öncesi dönem, akran ilişkilerinin arttığı, sembolik oyunun ortaya çıktığı bir evredir. Bu yaş çocuğu artık sosyalleşmiştir; arkadaşlık etme, birlikte oynama ve paylaşma bu yaşa özgü özellikler olarak ortaya çıkar. Yine bu yaş çocuğu cinsiyetini de öğrenerek nasıl doğduğu konusunda sorular sorarak merakını gidermeye çalışır (Binbaşioğlu, 1990).

Psikanalitik kurama göre bu dönemde karşılaşılan en önemli sorun iğdişlik korkusu ve Oedipus karmaşasıdır (Schultz & S. Schultz, 2015). İğdişlik korkusu erkek çocuğun varlığı ve benliği ile eşdeğer bir anlam ifade eden penisin, toplumsal tutumların desteği ile kız bireyden ayıran değerli ve üstün organ olarak görülmesiyle oluşur. Kız bireyde penis olmadığını fark eden erkek birey, bu organın kendisinden de alınabileceği kaygısına kapılır. Ailede ve toplumumuzda bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılan penis kesme cümlesi ve sünnet olayı bireyde penisine bir zarar gelebileceği, penisin kesilebileceği korkusu uyandırır. Bu korku “iğdişlik korkusu” olarak bilinir. Birey bu korkusunu çok farklı biçimlerde ortaya çıkarabilir.

Çocuğun sık sık penisini açıp göstermesi, bu konuda konuşması, kızların penisinin olmadığını kabul etmemesi, penisten yoksun kadınları ve kızları aşağılaması bu korkunun belirtisidir (Öztürk, 1990).

Bu dönemde çocukluk mastürbasyonu ortaya çıkabilmektedir.

Doğduğunda anne memesini veya biberonu emen ve bu şekilde rahatlayan birey, fallik dönemde genital bölgelerini uyararak doyum sağlar. Bu sırada terleme, kızarma, sık nefes alma gibi belirtileri olan bu durum çocukluk mastürbasyonu olarak da tanımlanır. Bu durum ergenlikte görülen ve mastürbasyon adı verilen kendi kendini cinsel yönden doyurma olgusunun başlangıcı olarak kabul edilir. Ancak genital oyunlar içeren çocukluk mastürbasyonundan istemli mastürbasyona geçiş iki yıla kadar devam ederek dört-beş yaşlarında şekillenir. Birey bu konuda, başlangıçta bilinçli olmadığı için anne-baba tutumu bireyde çeşitli karmaşalara sebep olabilir. Mastürbasyon, orgazm benzeri bir süreçle sonuçlanmış olsa bile bu durumu normal genital ilgi olarak değerlendirmek gerekmektedir (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2014, s.13).

Freud fallik dönemde tüm bireylerin karşı cinsten ebeveyne yönelik bir arzu ve cinsel güdülenme ve buna bağlı olarak bir içsel çatışma yaşadıklarını ve aynı cinsten ebeveynle özdeşim kurulduğunda bu çatışmanın çözümlendiğini ileri sürmüştür. Bu süreç erkek bireylerde “Ödipal çatışma”, kızlarda ise “Elektra çatışması” olarak tanımlanmaktadır.

(Öztürk, 2006). Bu süreçte, bireyler karşı cins ebeveynin sevgi ve ilgisini elde etmek adına aynı cins ebeveynle rekabete girerler. “Ben büyüyünce babamla evleneceğim” ya da “anne beni babamdan daha çok seviyorsun değil mi” bu dönem bireylerinde sık rastlanan sorulardır.

Bu dönem bireylerinde karşı cins ebeveyne yönelik olarak ortaya çıkan bu cinsel güdülenme, ailelerin yanlış tutumları ile pekiştirilmezse, zamanla ortadan kalkacak ve çatışma kolayca çözümlenecektir. Ancak ana babanın bilinç dışı nedenlerle çocuğu eşi yerine koyması, onu kendi içsel ya da cinsel gereksinimleri için kullanması, çocuğa taşıyamayacağı bir yük getirir ve bu durum duygusal ve cinsel istismar kapsamına girmektedir (Gökler, 2014).

Erikson’a göre fallik dönemde yani okul öncesi dönemde birey yaşamın üçüncü psikososyal kriz ya da ikilemi ile karşı karşıya kalmaktadır: “Girişimcilik” karşısında “suçluluk”. Bu dönem çocuğu çok meraklıdır, çevresini keşfetmek ve çevresine egemen olmak ister. Öğrenmeye ve öğrendiklerini uygulamaya çok açıktır. Yaratıcı ve doğal bir biçimde kendi amaçları doğrultusunda davranışlarını gerçekleştirmek ister. Çocuğun bu yönelimleri bastırılıp, onun kendini özgürce dışa vurması, oyunu ve yaratıcılığı engellendiğinde, birey yanlış yapacağı kaygısı ile suçlanır ve kısıtlanır. Kısıtlanan, yalnız ve yoksun bırakılan, merakı desteklenmeyen, bastırılan ve baskılanan bireyler ihmal edilmiş ve istismara uğramış bireyler olacaktır (Gökler, 2014).

2.1.2. Ergenlik Öncesi (6-12 yaş) Cinsel Gelişim

Bu dönem, bireyin aileden çıkıp dış dünyaya açıldığı dönemdir. Bireyin anne ve babasına bağımlılığı azalmıştır. Bu dönemde birey erkek veya kız kimliğini iyice kazanmıştır. Bu yaşta bireylerin hayranlığı anne ve babadan öğretmene kaymakta ve birey öğretmeniyle özdeşim kurmaktadır. Çoğu araştırmacı bu döneme durgunluk dönemi dese de, gerçek anlamda bir durgunluk söz konusu değildir. Sadece, bireyler biraz daha geliştikleri ve olgunlaştıkları için cinsellikle ilgili davranışları daha kontrollü ve dikkatlidir. Bireyin merak ettiği şeyleri anne-babasına sormak yerine yazılı ya da başka kaynaklara başvurarak öğrendiği dönemdir (Haffner, 2007; Haroian, 2000; Uçar, 1994).

Freud’a göre Latans dönem veya gizlilik dönemi olarak da adlandırılan örtülü dönem ise, yedi yaşından başlayarak yaklaşık on iki, on beş yaşlarına kadar sürebilmektedir. Bu dönemde cinsel dürtüler, çatışmalar ve çalkantılar uyuklama durumundadır. Bu sakinlik ve durgunluk, insanoğlunun ergenlik döneminde karşılaşacağı bocalamalı bir döneme hazırlık sayılabilir (Çakmak& Çarkacı-Çakmak, 2014, s.13). Örtülü dönemde cinsel dürtülerin ve

İlgilerin tam olarak uykuya yattığı söylenemez. Bu dönemdeki bireylerde eşcinsel türden ilgiler, oynaşmalar, cinsel oyunlar ve meraklar görülebilir. Fakat bunlar somut bir cinsel eğilimden çok merakın, özdeşim imkânlarını araştırmanın sonucudur. İğdişlik korkuları, oedipal bağlar ve çatışmalar, oral, anal eğilimler bu dönemde gizlenir, diner veya tümünden bırakılır. Böylece birey enerjisini oyun, okuma ve toplumun bir bireyi olmak için yeni şeyler öğrenmeye harcar. Birey bu dönemde kendine cinsel ilgilerin yerine oyun, okul, öğretmenler gibi yeni uğraşlar bulmuştur. Özellikle okul çağında kendi cinsinden bireylerle arkadaş grupları oluşturur. Ayrıca anne-babayla özdeşimin yanı sıra arkadaşlar ve diğer kişilerle de özdeşim önem kazanmıştır. Özdeşimler yoğunlaşıp pekişirken, birey toplumsal kurallarla yüz yüze geldikçe üst benliği belirginleşir ve olgunlaşır. Örtülü dönem sağlıklı bir şekilde geçirilmediğinde birey, içsel dürtülerin ya aşırı denetimini sağlamakta ya da denetimini sağlayamamaktadır. Denetim sağlayamadığında enerjisini yanlış yönde harcamakta; dürtülerini aşırı kontrol ettiğinde ise takıntılı bir karakter yapısına sahip olabilmektedir (Gökdeniz, 2008).

Erikson ise bu dönemin en temel çatışmasının iş yapma, üretme, başarma ya da aşağılık duygusu yaşama bağlamında ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu yaş bireyleri yatkınlıkları doğrultusunda özel uğraşlar edinirler, organize olabilirler, kurallara uyabilirler (Gökler, 2014).

Bu dönemi kendisine olumlu gelişimsel özellikler katarak geçiren bir bireyde “yetkin olma” duygusu gelişir. Bu dönem çocuğu yatkınlık alanları dikkate alınmaksızın, tek tipleştirici, dar bakışlı bir eğitim sistemi içinde yetiştirildiğinde, değersizlik duyguları öne çıkacak ve kendisini diğerlerinden aşağı görecektir ki bu durum çocuğun ihmal ve duygusal istismarı anlamını taşıyan bir yaklaşımdır (Gökler, 2014).

Gökler’e (2014) göre bu dönemlerde fiziksel, duygusal ihmale ve her bağlamda istismara uğramış olan bireylerde bilişsel yetilerde gerileme ve akademik başarısızlık sık rastlanan okul dönemi sorunlarındandır.

2.2. Yetersizlikten Etkilenen Bireylerde Cinsel Gelişim

Yetersizlikten etkilenen bireylerde yetersizliği olmayan akranlarıyla aynı cinsel gelişim dönemlerinden geçerler ve onların da cinsel gereksinimleri vardır. Bu cinsel gereksinimler bebeklik döneminden başlar ileriki yaşlara kadar sürer. Yetersizlikten etkilenen bireyler yetersizliğin türüne bağlı olarak yaşanacak olan cinsel gelişim sürecini tipik gelişim gösteren akranlarına göre biraz geç ya da erken dönemlerde gösterebilir.

Yaşamın ilk dönemlerinde yetersizlikten etkilenen bebekler dış dünyayı algılamada daha fazla ebeveyn yardımına ihtiyaç duyar. Aile bebeklerine vücutlarını tanıma aşamasında ona dokunma, işitme, koklama duyularını ne şekilde kullanacağını öğretmesi gerekmektedir. Aile bebeklerinin genital bölgelerine dokunmasına fırsat vermeli ve bundan rahatsızlık duymaması gerekmektedir. Bu dönemde ebeveyn çocuğa banyo yaptırırken kendisi de her dokunduğu bölgeyi çocuğa anlatmalı ve dokunmasına izin vermelidir. Bedeni tanıma etkinlikleri sadece çocuğun kendi bedeni olarak kalmamalı birey, ebeveyninin de vücudunu tanımalıdır. Böylelikle aile kendi bedenlerini de tanıtarak bireylerin farklılıkları kavramasını sağlamalı ve ona cinsiyet kimliğini kazandırmalıdır (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2014, s.19).

İlkokul döneminde yetersizlikten etkilenen bireyler tipik gelişim gösteren akranları gibi cinsellikle alakalı dokunma gibi davranış örüntülerini sergilemeye başladıklarında aileleri tarafından eleştirilerek davranışları kısıtlandığında çocuğun sosyalleşmesinin önüne geçilebilmektedir. Yetersizlikten etkilenen bireyler çevrelerindeki kişilerin davranışlarını gözlemler ancak yapılan davranışları algılamada ve algıladıklarını sergilemede sorunlar yaşayabilirler. Ailelerin de bireye yönelik aşırı koruyucu tutumları bireyin sosyalleşmesinin önündeki en büyük problemlerdendir (Eser, 2008).

Bebeklik ve çocukluk cinsel gelişim dönemlerini tamamlayan yetersizlikten etkilenen bireyler ergenlik dönemine geçeceklerdir. Tipik gelişim gösteren bireyler dahi bu dönemi sıkıntılı bir şekilde yaşadıkları göz önüne alındığında yetersizlikten etkilenen bireylerin bu döneme uyum sağlamada daha fazla zorluk çekecekleri aşıkardır. Zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin algılama ve taklit becerilerinde sınırlılıklar yaşanır.

Bu sınırlılıkları desteklenmediği takdirde zihinsel yetersizlikten etkilenen ergen mastürbasyon, mahrem bölgelerin temizliği, bedenin genel temizliği, adet periyotlarında (menstrüasyon döneminde) beden temizliği vb ergenlik dönemi faaliyetlerini nasıl yapması gerektiği konularını öğrenmede sıkıntı yaşayabilir. Yetersizlikten etkilenen ergenler cinsel davranışları daha çok arkadaşlarından edinilen yanlış öğrenmeler veya kendi kendine deneme yanılma yolu ile edinilen öğrenmeler neticesinde edinirler. Bu edinimler yanlış ortamlarda yanlış cinsel davranışların sergilenmesine yol açabilir. Örneğin; zihinsel yetersizlikten etkilenen ergenin okul sırası üzerine yüz üstü yatarak ileri geri hareket etmesi sınıf veya herhangi bir topluluk içerisinde elini cinsel organının üzerine getirmesi gibi davranışlar sergileyebilir. Bu davranışlar sergilenirken ortamda bulunan kişilerin olumlu veya olumsuz tepkileri, o davranış üzerinde pekiştirici etkisi oluşturabilir (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2014, s.22).

Çakmak ve Çarkacı-Çakmak'ın (2014) belirttiği üzere zihinsel yetersizlikten etkilenen ergenlerin cinsel gelişimlerinin eksik kaldığı, cinsel davranışlarını kontrol etmede yardıma ihtiyaç duyduğu, cinsel dürtülerini kontrol etmede problem yaşadıkları, cinsel davranışlarının sonucunu tahmin etme noktasında sınırlı olduğu, toplumun kurallarını algılamakta ve buna uygun davranışlar geliştirmekte sıkıntı yaşadıkları yapılan araştırmalarla da desteklenmiştir.

Yetersizlikten etkilenen bireylerin bireysel gereksinimlerine uygun cinsel gereksinimler uzmanlar tarafından planlanıp öğretilmediği takdirde yetersizlikten etkilenen birey toplumla, toplum da yetersizlikten etkilenen bireyle çatışma yaşar ve her iki tarafa birbirine karşı olumsuz tutumlar sergiler (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2014, s.23).

2.3. Cinsel Eğitim

Cinsel eğitim denilince çoğu bireylerin aklına cinselliğin fizyolojik tarafı geldiği görülmektedir. SIECUS (Sexuality Information and Education Council of the United States)'a göre cinsel eğitim, bilgilendirme, tutum geliştirme, inançlar, değerler, ilişkiler ve mahremiyet konularını ele alan ve yaşamı boyu süren bir süreçtir. Cinsel eğitim, cinsel roller, kişiler arası ilişkiler, sevgi, mahremiyet, vücut algısı ve üreme sağlığı konularının hepsini birden kapsayan bir eğitimidir (SIECUS'dan aktaran Tuğrul ve Artan 2001). Verilecek olan cinsel eğitim sadece üreme ve anatomik bilgilerden oluşmamaktadır. Cinsel eğitim bireylere cinsel kimliklerini öğretmeyi, şimdi ve gelecek zamanda olumlu ilişkiler geliştirme becerisini kazandırmayı da hedeflemektedir (Haffner, 2007). Çocuğun cinsel eğitimi ülkemizde gereken değeri görmemiş ve üzerinde yeterince çalışılmayarak hala karanlıkta olan bir konudur. Cinsel eğitim konusuna bir tabu olarak bakılmaya devam edilmektedir. Gerek aile gerek eğitimciler bu konuya nasıl eğilmeleri gerektiğini, bu konuyu bireylerin nasıl öğreteceklerini bilememişlerdir. Ancak yaş ilerledikçe bireylerde cinselliğe ait merak duygusu artmaktadır. Bu merak duygusu ile birey kafasında oluşan sorulara yanıt aramaya başlar. Bulduğu doğru ya da yanlış yanıtlar çocuğun cinsellikle ilgili ilk bilgilerini oluşturur. Çocuğun yanlış edindiği bilgilerin ileride birçok probleme yol açabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Bireylere ilk bilgileri vermek, edindiği bilgileri kontrol etmek ailelerin sorumluluğundadır. Bundan dolayı ilk olarak ailelerin eğitimi hedeflenmelidir (Aydoğmuş, 1999, s. 101-112; Jobling, 2001).

İngiltere, Fransa, ABD, Almanya, Danimarka, İsveç gibi bazı ülkelerde yetersizlikten etkilenen ya da etkilenmeyen bütün bireylere cinsellikle ilgili bilgilere ihtiyacı oldukları düşünülerek eğitim ortamlarında cinsel eğitim derslerine yer verilmiştir (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2011; Gökdeniz, 2008; Stephenson, Strange, Forrest, Oakley, Copas, Allen, Babiker, Black, Ali, Monteiro & Johnson, 2004). Görüldüğü gibi cinsel eğitim birçok ülkede eğitim programlarının içerisine dahil edilmiştir. Özellikle genç bireylerin toplumun ahlaki değer yargılarına ters düşen davranışları, cinsel yolla bulaşan hastalıkların yaygınlaşması, evlilik dışı hamile kalma oranlarında ciddi artış gözlenmesi, fiziksel istismar, kadın ticaretindeki artış, cinsel istismarın çoğalması cinsel eğitimi daha çok gündeme getirmektedir (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2011, s.55).

Wolfe ve Blanchett (2003) cinsel eğitim programlarının aşağıdaki konuları kapsamaları gerektiğini belirtmişlerdir.

- İstenmeyen gebelikleri önleme
- Cinsel istismarı önleme
- Olumlu cinsel kimlik geliştirmeye gereksinimi olan yetersizlikten etkilenen bireylere bilgi ve beceri temin etme
- HIV/AIDS'in çoğalmasını önleme

2.4. Ailelerin Cinsel Eğitime Bakışı

Cinsel eğitim, geçmişten günümüze kadar ailelerin üstünü kapattığı, konuşmaktan en çok çekindiği, görmezden gelindiği, ayıplandığı kelime olarak bilinmektedir. Çoğu aileler birey ya da gençlere cinsel eğitim verileceği takdirde, onların erken yaşlarda cinselliği deneyimleyeceklerini ve onların masumiyetini bozacağını düşünür (Noonan'dan aktaran Tuğrul ve Artan, 2001). Bazı kimselerde cinsellikle ilgili konular konuşulmazsa cinsellikle ilgili konularda problem de çıkmayacağını, verilecek cinsel eğitimin toplumun değer yargılarına zarar vereceğini, uygun olmayan davranışların sergilenmesine neden olacağını düşünmektedir (Taşçı, 2003). Halbuki cinsellikle ilgili oluşan tüm problemleri cinselliğe dair doğru bilgilerin doğru kişiler tarafından doğru zamanda verilmemesi oluşturmaktadır.

Yanlış edinilen bilgiler çoğu problemi de beraberinde getirmektedir ve bu problemler ne yazık ki yaşam boyu devam etmektedir. Ataberk "insanlar bilmedikleri konularla uğraşmazlar" önyargısının bir hata olduğuna değinmekte ve insanlardaki merak duygusunun toplumun koyduğu yasakların önüne geçeceğini belirtmektedir (Atabek'den aktaran Tuğrul

ve Artan, 2001). Aral, Akyol ve Işık (2002) yapmış oldukları araştırmalarında 3-6 yaş grubu çocuğuna sahip ailelerin %56.9' unun çocuklarına cinsel eğitim verdiğini, %43.1'inin ise cinsel eğitim vermediklerini belirlemişlerdir.

2.4.1.Yetersizlikten Etkilenen Çocuğu Bulunan Ailelerin Cinsel Eğitime Bakışı

Cinsel eğitimin ilk başlarda ev ortamında aile tarafından daha sonra da eğitim ortamlarında eğitimciler tarafından verilmesi gerektiği sık sık vurgulansa da cinselliğin tabu olduğu ülkemizde yetersizlikten etkilenmiş çocuğa sahip ailelerin çocuklarına yeterli cinsel eğitimi verip vermedikleri ve cinsel eğitime dair bir gereksinimlerinin olup olmadığına inanıp inanmadıkları da bilinmemektedir. Ailelerin ve eğitimcilerin yetersizlikten etkilenmiş bireylerde ortaya çıkan cinsel problemlerle nasıl mücadele ettikleri veya karşılaşılabilecekleri cinsel problemler karşısında neler yapacaklarını bilip bilmedikleri, problemin çözümüne yönelik önerilerde bulunup bulunmadıkları da bilinmemektedir (Mermer, 1993). Kaldı ki cinsel eğitim konusunda genel geçer kabul edilen bilgilerin, yöntemlerin zihinsel yetersizlikten etkilenen bireyler üzerinde çok etkili olamayacaktır. Bu yüzden yetersizlikten etkilenen bireylere yönelik işlevsel yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. O zaman yetersizlikten etkilenen bireylerin cinselliği baskı altında tutulmaya çalışılmayacak, yanlış yönlendirmeler azalarak olumlu cinsel kimlik kazanacaklardır.

Yurt dışında yapılan bir araştırmada zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerle ilgilenen ailelerin, onların bakımından ve eğitiminden sorumlu kişilerin yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel davranışlarını baskılayarak ortaya çıkmasını önlemeye çalıştıkları saptanmıştır (Seyyar, 2008).

Mermer'in (1993) yapmış olduğu çalışmada yetersizlikten etkilenen bireylere sahip ailelerin, onların eğitiminden sorumlu kişilerin yetersizlikten etkilenen bireylere cinsel konularda yeterli bilginin verilmediğini, bunun da bireyleri istismara açık hale getirdiğini, cinsel yaşamlarının kısıtlandığını, uygun olmayan cinsel davranışları edindiklerini ve karşılaşılan problemlere çözüm yolları bulamadıklarını bu yüzden sistemli bir cinsel eğitimin verilmesi gerektiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda aileler ve eğitimciler cinsel bilgilerinin yeterli düzeyde olmadığını belirterek yetersizlikten etkilenen bireyler doğru olarak cinsel eğitim verebilmek adına yöntem ve teknik konularda bilgi edinmek istediklerini de belirtmişlerdir.

Goodman, Lesh ve Budner'in (1971) yapmış oldukları çalışmaya 15 zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireyin ailesi katılmıştır. Ailelere çocuklarının cinsel gelişimi ve eğitimine

yönelik sorular sorularak görüşme yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda ailelerin cinsel konularda sınırlı bilgiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Sınırlı bilgiye sahip oldukları için de çocuklarına cinsel eğitim vermede isteksiz davrandıkları ancak yetersizlikten etkilenmeyen bireylerin ailelerine oranla cinsel eğitim programlarına katılmayı daha çok istedikleri belirtilmiştir.

Türkiye’de Çerçi’nin (2013) yapmış olduğu araştırmada zihinsel yetersizlikten etkilenen erkek çocuk ailelerinin, zihinsel yetersizlikten etkilenen kız çocuk ailelerine oranla çocuklarının cinsel gelişim ve eğitime yönelik bilgi düzeylerinin ve tutumlarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Bunun nedenini de ailelerin kız çocuklarının cinselliğini daha mahrem buldukları olarak gösterilmiştir. Bu sebeple zihinsel yetersizlikten etkilenen kız çocuğuna sahip ailelerin cinsel gelişim ve eğitim konularında kız çocuklarının üzerine çok eğilmedikleri belirtilmiştir.

Yapılan çalışmalar genel olarak yorumlandığında yetersizlikten etkilenmiş çocuğa sahip ailelerin ve eğitimcilerin yeterli cinsel eğitime sahip olmadıklarından dolayı oluşabilecek herhangi bir problem duruma müdahale yönteminin de ne şekilde olacağı aileler ve eğitimciler tarafından bilinmemektedir. Bu bilgi eksikliği yetersizlikten etkilenen bireylerin doğru cinsel eğitimi doğru kaynaklardan almasını da engellemektedir. Bu yüzden ailelerin ve eğitimcilerin eksik cinsel eğitim bilgilerinin tamamlanması ve buna yönelik eğitim programlarına dahil edilmesi gerekmektedir.

2.5. Yetersizlikten Etkilenen Bireyler ve Cinsel Eğitim

Yetersizlikten etkilenen bireylerde ve gençlerde cinsel gelişim, yetersizlikten etkilenmeyen akranları ile aynı sırayı takip etmektedir ancak yetersizliğin türüne bağlı olarak cinsel gelişim sırası akranlarına oranla ya daha geç ya da daha erken dönemlerde ortaya çıkmaktadır (Çakmak & Çarkacı-Çakmak, 2014, s.18). Gelişimi normal seyreden bireyler, cinselliğe yönelik bilgi ve deneyimlerini sosyal ortamlardan edinir, bunları da aileleri ve akranları ile paylaşırlar. Yetersizlikten etkilenen bireylerde ise durum farklıdır. Bundan dolayı yetersizlikten etkilenen bireylere kendi gelişim düzeylerine uygun olarak cinsel eğitim verilmelidir. Yetersizliğe sahip olan bireylere verilecek olan cinsel eğitimde baz alınacak olan en önemli nokta, bu bireylerin yetersizlik düzeylerine uygun örnek modeller üzerinden cinsel eğitim verilmesi olmalıdır. Yetersizliği bulunan bireylere cinsel eğitim verilirken somutlaştırma yapılmalı, görsel olarak bireyler desteklenmelidir (Tepper, 2001).

Cinselliği hayatlarına aktarmada yardıma ihtiyaç duyan yetersizlikten etkilenen bireyler, gelişimi normal seyreden diğer bireylerde olduğu gibi cinselliği keşfetmeleri, cinselliğin karmaşıklığını kavramayı, kendi cinselliklerini doğru olarak ifade etmeleri ve sağlıklı bir şekilde hayatlarını sürdürmeleri için imkân verilmesi gerekmektedir (Seyyar, 2008). Yetersizliğe sahip bireylerin cinsel tutumlarını, davranışlarını sosyal ortamlarda kabul edilebilir bir duruma getirebilmek, kısa zamanda çözümlenebilecek bir konu değildir. Fakat cinsel eğitime en erken yaşta başlayan ve bu konuda daha hassas olan aileler daha başarılı olabilmektedir (Bilge & Baykal 2008). Yetersizlikten etkilenen bireylere verilecek olan cinsel eğitim, bireylerin cinsellikle ilgili bilgileri edinmesini, cinsel ihtiyaçlarını uygun yollarla ifade etmesini ve uğrayabilecekleri herhangi bir istismarı ailelerine söyleyebilmesini ve bu durumla başa çıkabilmeyi öğrenmesini sağlamaktadır (Counwenhoven, 2001).

Verilen bilgiler ışığında yetersizlikten etkilenmiş bireylerin cinsel gelişimi yetersizlikten etkilenmemiş akranlarıyla aynı sırayı takip etmekte, ancak cinsel gelişim geriden geldiğinden dolayı verilecek eğitim bireyde var olan yetersizlik düzeyine uygun, doğru modeller üzerinden verilmelidir. Yetersizlikten etkilenmiş bireylerin cinsel eğitim eksiklikleri onları cinsel istismara açık hale getirdiğinden verilecek cinsel eğitimin bu konuda kendini uzmanlaştırmış kişiler tarafından verilmesi büyük önem taşımaktadır.

2.6. Cinsel İstismar

Cinsel istismar 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kısmında "kişilere karşı suçlar" başlığı ile altıncı bölümde "cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar" başlığı altında 103. Maddede düzenlenmiştir. Buna göre, 15 yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği olmayan bireylere karşı işlenen her türlü cinsel davranış, 15 yaşını tamamlamış diğer bireylere karşı ise cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka nedene dayalı gerçekleştirilen cinsel davranışlar, cinsel istismar olarak tanımlanmıştır.

2.6.1. Cinsel İstismarın Çeşitleri

Cinsel istismar; dokunma içermeyen davranışlar, cinsel içerikli dokunma, oral-genital ilişki, interfemoral ilişki, seksüel penetrasyon ve cinsel sömürü gibi alt gruplara ayrılmıştır (Polat, 1997).

- Dokunma İçermeyen Davranışlar: Dokunma içermeyen davranışlar; İstismarcının çeşitli cinsel öneri ve yorumlarda bulunmasını, mağdura vajina, göğüs, anüs, penis gibi özel bölgelerini göstermesini, mağdurun önünde mastürbasyon yapmasını ve kendini tatmin etmek için mağduru soyunukken ve/veya çeşitli faaliyetler sırasında gözlemesini içermektedir.
- Cinsel İçerikli Dokunmalar: İstismarcının mağdurun vücudunun erojen bölgelerine dokunması, okşaması, mastürbasyon yapması ve/veya yaptırmasıdır.
- Oral- Genital İlişki: Ağız- cinsel organ temasına dayalı cinsel ilişki türüdür. İstismarcı aktif olabilir ya da mağdurdan aktivite göstermesini talep edebilir. Karşılıklı oral- genital birleşme halinde olabilir.
- İnterfemoral İlişki: Kuru ilişki de denen bu tür; istismarcının, mağdurun küçük yaşta olmasından dolayı vajinal girişinin dar olmasından ya da çocuğun hamile kalmasını önlemek amacı ile penisini çocuğun bacakları arasına yerleştirdiği ilişkidir.
- Seksüel Penetrasyon: Seksüel penetrasyon 4 şekilde yapılmaktadır.
- Dijital Penetrasyon : İstismarcının parmaklarını mağdurun anüsüne, vajinasına veya ikisine birden yerleştirilmesidir.
- Objelerle Penetrasyon : İstismarcının mağdurun genital bölgelerine ya da ağzına bir obje yerleştirmesidir.
- Genital İlişki : Penisin vajinaya penetrasyonudur.
- Anal İlişki : Penisin mağdurun anüsüne penetrasyonudur.
- Cinsel Sömürü

Cinsel sömürde bireylerin fotoğraflarının veya videolarının kullanıldığı pornografi ile bireylerin fuhuş sektöründe kullanılması yer almaktadır.

Cinsel istismar genel olarak bu alt başlıklarda ele alınmakla birlikte; aile içi cinsel istismarda ele alınması gereken önemli bir noktadır.

- Encest İlişki

Aile içi cinsel istismar diğer bir adıyla encest ilişki çocukluk çağında ve bilhassa yakınlardan geldiğinde tespiti-tedavisi en zor olan istismar türüdür (Polat, 2006; Yılmaz vd., 2003). Lalor

& McElvaney (2010) ve Gölge'nin (2005) yapmış olduğu araştırmalarda da cinsel istismarın önemli bir kısmının ensest vakalar olduğu belirtilmiştir.

Ensest aile içinde meydana gelen çocuğun cinsel istismarıdır. Aile bireylerinden birinin eşi dışında başka bir aile bireyi ile cinsel temasa kadar gidebilen ilişkilerde bulunması durumudur (Topçu, 1997).

Polat, (2006) ise ensest için kan bağıının gerekli olmadığını; evlatlık alınma, çocuğun bakımından sorumlu olma, üveylik ilişkisi, ailenin bildiği-güvendiği kişi olma (amca, dayı, kuzen, anne-baba, teyze, dede, ağabey, hala, enişte, yakın aile dostları) ve bu kişilerin cinsel içerik içeren cinsel dokunmaları, cinsel içerikli konuşmaları, teşhircilik gibi cinsel istismarı içeren her türlü eylemin ensest kapsamında değerlendirildiğini belirtmiştir.

Bozbeyoğlu (2009), ensest vakalarının genellikle çocuğun kendini güvende hissettiği mekânlarda, evinde hatta kendi yatağında yaşanması ve bunu yapan kişinin tanındık olması çocuğun istismarı ifade etmesini zorlaştıran bir durum olduğunu vurgulamıştır.

Ensest vakaların yalnız %10' unun bildirildiği düşünülmektedir (Polat, 1997). Türkiye de 1986-1992'yi kapsayan 31 ensest vakası incelendiğinde 20 vaka ile en çok baba-kız ensest vakasının olduğu görülmektedir (Yüksel, 1993).

Enseste yönelik olarak bireyde; kendine ve diğerlerine güvensizlik, suçluluk, saldırganlık, cinsel yönden abartılı- davranışlar, yabancılardan korkma, davranış problemleri, yeme ve uyku bozuklukları, kabus görme, huzursuzluk, içe kapanma, öğrenme bozuklukları ve okuldan kaçma gibi tepkiler ortaya çıkabilmektedir (Keskin & Çam, 2005). Araştırmalar, istismara uğrayan bireylerin çocukluk ve erişkinlik döneminde hem fiziksel hem zihinsel sorunlarının istismara uğramayan bireylere göre daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır (Özmert, 2006).

2.6.2. Cinsel İstismarın Yaygınlık ve Sosyodemografik Özellikleri

Bütün bireyler cinsiyeti, yaşı, etnik kökeni, sosyo-ekonomik durumu ne olursa olsun, cinsel istismar riski altındadır. Çocuğun cinsel istismarı küresel bir sorun olup, tüm sosyo-ekonomik gruplarda ve tüm kurumlarda yaşanmaktadır. Çalışmalar, cinsel istismarın çok erken yaşlarda başlayıp, yıllarca sürebildiğini göstermektedir (Action for Children, UNICEF and University of Huddersfield, 2009).

Dünyada çocukların cinsel istismara uğrama sıklığı hakkında bildirilen rakamların gerçeği yansıtmadığı düşünülmektedir. Bunun nedeni olarak da, cinsel istismar mağdurları ve mağdurların yakınlarının korku, utanç ve sosyal çevreden dışlanma korkusu ile yasal yollara başvurmamaları gösterilmektedir (Bagley and Ramsey, 1985; Finkelhor, 1980; Russel, 1983). Yılmaz ve arkadaşları (2003), yaptıkları araştırmalar sonucunda, dünyada %1 – 10 oranında görülen cinsel istismarın, ülkemizde % 10 –53 arasında görüldüğünü dile getirmişlerdir.

Unicef yaptığı araştırmada, tüm dünyada cinsel istismara maruz kalanların yarıya yakınının çocuk olduğu ve erkeklerin %5-10, kadınların ise %20'sinin çocukluk çağında cinsel istismara uğradığını açıklamaktadır (Özkara, Kavaklı, Can, Tepe & Özbek, 2010). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 2006 yılında yapılan bir araştırmaya göre, 18 yaşından küçük tahminen 150 milyon kız ve 73 milyon erkek birey zorla cinsel ilişkiye girme ya da cinsel şiddetin diğer biçimlerine maruz kalmaktadır (<http://www.cocukhaklarizleme.org/wp>). Ülkemizde her ay adli tıp kurumuna 650 birey cinsel istismar vakası gönderilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2014). Yine 2013 ceza istatistiklerine göre bireylerin cinsel bütünlüğüne karşı en az 19,757 suç davası açılmıştır (Adalet Bakanlığı, 2013).

Amerikan Birey ve Ergen Psikiyatrisi Akademisi'nin Mayıs 2008 raporuna göre bir yıl içinde bireylere yönelik cinsel istismar olgu sayısının 800.000'in üstünde olduğu bildirilmekle birlikte bu sayının gerçekte daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Ülkemizde 2010 yılında yayınlanan ve son yedi yıl içinde yayınlanmış çalışmaların incelenmesinde, cinsel istismar mağduru toplam 101 olgunun %71.3' ünün 12 yaş altında olduğu saptanmıştır (Ceylan vd., 2009). Atman (2003), Unicef'in araştırmasında 3-4 kızdan biri ve altı erkekten birinin, 18 yaşından önce cinsel istismara maruz kaldığını açıkladığını belirtmiştir. Ülkemizde ise kız/erkek oranı birbirine yakındır (Hancı & Özdemir, 2001).

Finkelhor'un (1994) yapmış olduğu araştırmaya göre kız bireyler erkek bireylere oranla 3 kat daha fazla cinsel istismara uğrama riski taşımaktadır. Erkek bireylerin cinsel istismara uğrama riski her ne kadar az görünse de istismar sonrası durumun ortaya çıkma oranının da kız bireylere oranla daha düşük olması bu riskin düşük görünmesine zemin oluşturmaktadır. Günümüzde erkek bireylerin de cinsel istismara maruz kalabileceği konusunda bir farkındalık toplumda henüz istenilen seviyede oluşamamıştır.

2.6.3. Yetersizlikten Etkilenen Bireylerde Cinsel İstismar

Unicef'in araştırmalarının da gösterdiği üzere her beş çocuktan birinin cinsel istismara maruz kaldığı düşünüldüğünde; yetersizlikten etkilenen bireylerin normal gelişim gösteren akranlarına oranla cinsel istismara  ğrama konusunda daha fazla risk altında oldukları söylenebilmektedir (Küpper, 1995). Sullivan ve Knutson (2000) da yaptıkları çalışmada, zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin kötü muamele görme veya herhangi bir suçun kurbanı olma olasılıklarının tipik gelişim gösteren bireylere oranla çok daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Phasha (2009) Unicef raporlarının, gelişmekte olan ülkelerdeki yetersizlikten etkilenen bireylere karşı işlenen cinsel istismarın herhangi bir yetersizliği olmayan bireylere oranla 1.5 kat daha fazla olduğunu belirtmiştir.

Cinsel istismara  ğrayan bireylerin %42'sinin IQ puanının 80 in altında olduğu gözlenmiştir (Morse, Sahler & Friedman, 1970).  ztop ve  zcan'ın (2010)  alışmasında ülkemizde cinsel istismar şüphesi ile hastaneye başvuran bireylerin % 5,5'inin hafif zihinsel yetersizlik tanısının olduğu belirtilmiştir.

Yetersizlikten etkilenen bireyler kendilerine bakan kişilere bağımlı yaşadıklarından kendi yaşamları üzerinde daha az kontrole sahiptir ve tipik gelişim gösteren akranlarına oranla cinsel ve sosyal normlar hakkında yaşına uygun bilgiye sahip olamadıklarından yetersizlikten etkilenen bireyler çok daha fazla cinsel istismara maruz kalırlar (Herskowitz, Lamb ve Horowitz, 2007). Yetersizlikten etkilenen bireylerin ebeveyn , kardeş,  ğretmen veya bakıcı gibi hemen yakınlarında bildikleri ve güvendikleri birisi tarafından istismar edilme olasılıkları son derece yüksektir (Skarbek vd., 2009).

Zihinsel yetersizlikten etkilenen bireyler gerek ev ortamında gerekse i lerinde bulundukları sosyal ortamlarda kişiler arası iletişim kurmada genelde pasif durumdadırlar. Bu özellikteki bireyler yönlendirmeye açıktır. Çevrelerinde muhatap oldukları kişiler çok rahatlıkla onları oyunlarında, yapılacak olan işlerde vs gibi durumlarda istedikleri gibi yönlendirebilirler. Bu özellikteki bireylere cinsel istismar amacıyla yaklaşmak isteyen kişi veya kişiler öncelikli olarak bu bireylerin hoşlandıkları yiyecekleri, oyunları, etkinlikleri, sözcükleri vb şeylerle zihinsel yetersizlikten etkilenen çocuğu kendilerine yaklaştırlar. Kendine karşı iyi davranışlar sergileyen kişileri gören zihinsel yetersizlikten etkilenen bireyde karşıdaki kişiye karşı sevgi ve güven duymaya başlar. Kötü niyetli kişi çocuğun hoşlandığı şeyleri bu etkileşim sonucunda fark ettikten sonra bu durumları kullanarak zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğu sözle, dokunarak, öperek vb olaylarla cinsel istismara başlar ( akmak &  arkacı- akmak, 2014, s.43).

Cinsel istismara maruz kalan zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireylerle yapılan araştırmaya göre; istismarcının % 28 oranında bireyle doğrudan ilgilenen meslek elemanı, psikiyatrist veya yardımcı personel olduğu gözlenmiştir (Sobsey & Doe, 1991). Zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin istismara maruz kalmasına neden olan unsurlar; uygun olmayan sosyal beceriler, iletişim becerilerindeki yetersizlik, yüksek oranda fiziksel bağımlılık, uygun cinsel davranış ile ilgili eğitim yetersizliği, cinsiyet hakkında yeterli bilgiye sahip olmama, cinsel yaklaşımların anlamlarını doğru olarak anlayamama, farklı tipte dokunmalar arasında ayırım yapamamaları, istismarı ifade edememeleri ve istismara karşı kendini koruma bilgisinden yoksunluktur (Lumley ve Miltenberger, 1997; Küpper, 1995; Kreutner, 1981; Topçu, 2009; Watson, 1984). Zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin, yaşadıkları cinsel istismar davranışlarını yeterli aktarma becerisine sahip olamaması onları istismara açık hale getirmektedir (Firth, Balogn, Berney, Bretherton, Graham ve Whibley, 2001). Çakmak ve Çarkacı-Çakmak (2014, s.43) da zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel istismarı tanımlayamadıklarını ve cinsel istismar davranışlarını etiketleyemediklerini belirtmişlerdir. Bunun nedeni olarak da kavram olarak buna sahip olamadıklarını açıklamışlardır.

Phasha (2009) Güney Afrika'da yapmış olduğu çalışmasında zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin, herhangi bir yetersizliği olmayan bireylerle karşılaştırıldıklarında, gittikçe artan bir cinsel istismar riski yaşadıklarını, bunun nedeni olarak da; cinsel ve doğurganlık sağlığı ile ilgili kampanyaların dışında tutulmaları, kendilerine karşı mevcut yanlış kavramsallaştırmalar ve de özellikle bakire biriyle yatmanın HIV/AIDS enfeksiyonundan koruyacağı yönündeki yerel inanış, bu bireyleri cinsel istismarın/tecavüzün ve saldırının önemli bir hedefi haline getirdiğini belirtmiştir. Zihinsel yetersizlikten etkilenen bireyler için cinsel istismar riski ile ilgili diğer faktörler ise şöyle sıralanabilmektedir: (a) istismarın yeterince anlaşılamaması; (b) korkunun yaratmış olduğu aşırı baskı sebebiyle (durumu kabullenme) kabul etme; (c) istismarı gerçekleştiren kişiye karşı bağımlılık; (d) iletişim becerisi eksiklikleri; (e) zihin engelli bireylerin tanıklıkları ile ilgili sıkıntılar bu tip bireylerin pek de güvenilir tanık olmadıkları yönündeki inanç. Tüm bunlar göz önüne alındığında zihinsel yetersizlikten etkilenen bireyler cinsel istismarı fark edemedikleri için uzun süre buna maruz kalabilmektedir. Cinsel istismarın gerçekleşmesindeki en büyük nedenlerin başında bireylerin özel bölgelerini bilmemesi, özel bölgelerine dokunulmanın, öpmenin, özel bölgeleri göstermenin, karşısındaki kişinin özel bölgelerine dokunmanın,

öpmenin yanlış davranışlar olduğu konusundaki farkındalığın gelişmemiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Skarbek vd. (2009) yetersizlikten etkilenen bireylerde yaşanan cinsel istismar vakalarının tamamının rapor edilemediğini ve Koruma ve Savunma araştırmasına göre de, istismara uğramış yetersizlikten etkilenen bireylerin %30'undan daha azının rapor edildiğini araştırmalarında belirtmişlerdir. Bottoms ve Davis (2004) de çocuğun yetersizliği sebebiyle inanmazlar düşüncesiyle cinsel istismar vakalarının bildirilmediğini belirtmiştir. Bu durum, istismarı gerçekleştiren kişinin söz konusu istismara devam etmesini sağlayabilmektedir. Bununla birlikte, yetersizlikten etkilenen bireyler eğer istismarı gerçekleştiren kişiyle yakın bir bağ içindeyse; çocuğun söz konusu istismarı bildirmesi son derece güçleşmektedir. Yetersizlikten etkilenen bireylerin, istismar sonrasında davranışlarında meydana gelen değişimin yetersizliğine atfedilmesi halinde, istismarın fark edilememesi gibi de büyük bir risk altındadırlar (Skarbek vd., 2009). Zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin, uğradıkları cinsel istismar sonucunda nasıl davranışlar sergiledikleri belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu davranışların ve semptomların belirlenmesiyle, özellikle zihinsel yetersizliği olan bireylerin, yaşadıkları istismar vakasını dile getiremeye de, sergilemekte olduğu semptomlar sayesinde, neler olup bittiğinin anlaşılması yönünden son derece önemlidir. Bu yüzden yetersizlikten etkilenen bireylerin yakınlarında bulunan ikinci üçüncü kişilerin de söz konusu bu semptomlar hakkında bilgilendirilmesi son derece önemlidir (Firth vd., 2001).

Phasha (2009), zihinsel yetersizlikten etkilenen cinsel istismar mağdurlarına yönelik bakım ve destek hizmetlerinin yeterli düzeyde gerçekleştirilemediğini belirtmiştir. Bunun sebepleri incelendiğinde; ilgili profesyonellerin, söz konusu duruma karşı gereken hassasiyeti ve ciddiyeti göstermemeleri, bireylerin yaşadıkları travmatik deneyimleri gerekli terapötik ortamlarda anlatabilme şansı yakalayamamaları durumları ortaya çıkmaktadır.

Üstündağ, Şenol ve Mağden (2015) de ailelerin çocuklarına cinsel istismar konularında yeterli bilgi veremediklerini belirtmiştir. Ailelerin çoğu, çocukları ile güvenlik konusunda konuşuyor olmalarına rağmen, çocuk cinsel istismarı hakkında çok az bilgiye sahip olabilmektedirler. Çocukları korumaya yönelik iletişimin etkili olması gerekiyorsa, bu konudaki bilgilerin de net ve kesin olması gerekmektedir. İşte tam da bu sebeple, eğitsel müdahalelerin odağını, ailelerin çocuk cinsel istismarına ilişkin eksik bilgi ve algıları oluşturmalıdır (Ige & Fawole, 2011). Zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel

istismardan korunabilmeleri için; ailelerin ve bireylerin cinsellikle ilgili konularda bilgilendirilmeye ihtiyaçları vardır.

2.7. İstismara Yönelik Yasal Düzenlemeler

Son yıllarda bireylere yönelik cinsel istismar suçunun dünya üzerinde artmasından dolayı bu alanda çeşitli kararlar alınmıştır. Cinsel istismar suçuna yönelik uluslararası ve ulusal düzenlemelerin neler olduğu bu araştırmada karşılaştırılmıştır.

2.7.1. Uluslararası Düzenlemeler

Çocuğun cinsel istismarı, dünyanın bütün ülkelerinde yaşanan bir birey hakları ihlalidir. Konuyla ilgili farkındalık arttıkça, uluslararası, bölgesel ve ulusal düzeyde çalışmalar ve işbirlikleri de artmaktadır.

2.7.1.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Dünyanın her yerinde kabul gören, öncelikle bireylerin yüksek menfaatini gözetten en önemli uluslararası belge Çocuk Hakları Sözleşmesidir (Polat, 2007). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiştir. Türkiye’de de 09 Aralık 1994’de 4058 sayılı Kanun’la kabul edilmiş, 27.01.1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak Anayasa’nın 90. maddesine göre iç hukuk kuralına dönüşmüştür.

Sözleşme bireylere yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları derleyip, tek bir hukuki metinde toplayan ve bağlayıcı olan ilk belge olma özelliğini taşımaktadır. Yaşam, sağlık ve eğitim alanlarında gözetilecek standartları belirlemenin yanı sıra bu sözleşme, evde ya da iş yerinde, savaş sırasında ya da iç çatışma dönemlerinde, fiziksel ve cinsel nitelikte olanlar da dahil olmak üzere şiddet ve istismara karşı bireylere açık bir koruma getirmeyi amaçlamaktadır (Polat, 2007).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 19, 34 ve 35. maddeleri uyarınca taraf devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel istismara karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla; özellikle bireylerin yasa dışı veya psikolojik olarak zararlı herhangi bir cinsel etkinliğe özendirilmelerini veya zorlanmalarını, ticari amaçlı cinsel sömürde kullanılmalarını, cinsel istismarla ilgili işitsel veya görsel materyallerde kullanılmalarını önlemek amacıyla her türlü tedbiri almakla yükümlüdürler.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme' ye taraf devletlerin; ayrıca çocuğun cinsel istismar veya farklı şekillerde kötü muameleyle zarar görmesi halinde bedensel ve ruhsal sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesi için (39. m.) gereken işlemleri yapma gibi çocuğun cinsel istismar ve cinsel sömürüden korunmasına yönelik de yükümlülükleri vardır.

Ülke olarak Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf olmamıza rağmen, mağdur bireylerin korunması ve rehabilitasyonuna yönelik yeterli düzeye gelemediğimizi görmekteyiz. Mağdur çocukların korunmasına yönelik kanuni düzenlemeler yapılmasına rağmen, uygulamaların denetlenmesindeki yetersizlikler çocukları ikinci mağduriyete sürüklemektedir.

Nitekim denetim eksikliğinin bir sonucu olarak, çocuk yuvalarında koruma altında bulunan çocukların cinsel istismara maruz kalması da sık sık gündeme gelen olaylardan olup bu denetim eksikliğinin bir sonucudur (İşman, 2003). Yurtlara veya koruyucu ailelere teslim edilen çocuklar bir nevi kaderlerine teslim edilmekte, çocukların korunmasına yönelik uygulamaların denetimi yapılmamaktadır.

Devletin, çocukları kamu/özel kurum ya da koruyucu aile yanına yerleştirmesi ve onlara sahip çıkması ne kadar önemli ise, bu noktadan sonra deneyimli, bilgili uzman personel ile bunların denetimini sağlamak ve üzerine düşen sorumluluğu yerine getirme noktasında gösterdiği hassasiyet de o derece önemlidir. Mevcut psikolog, pedagog, sosyal hizmet uzmanı ve diğer uzman kadrolar yeterli değildir. Koruyucu aile uygulaması yaygınlaştırılmalı, bağımsız sivil inisiyatiflere denetleme ve izleme yetkisi verilmelidir (İstanbul Barosu, 2005).

2.7.1.2.Çocuk Hakları Sözleşmesine Ek Olarak Çocukların Satışı, Çocuk Fuhuşu ve Çocuk Pornografisi İle İlgili Ek Protokol

Bu protokol, çocuk satışı, çocuk fuhuşu ve çocuk pornografisinin engellenmesi ile ilgili hükümlerin işlerlik kazanmasını amaçlamaktadır. Taraf devletler, çocuk satışı, çocuk fuhuşunu ve çocuk pornografisini bu protokol uyarınca yasaklayacaklar (m. 1), çocuk satışı, çocuk fuhuşu ve çocuk pornografisine yönelik fiil ve faaliyetlerin cezalandırılmasına yönelik gerekli yasal düzenlemeleri yapacaklardır (m. 3). Protokol taraf devletlere mağdur çocukların korunması ve iyileştirme çalışmaları konusunda yükümlülükler getirmektedir. Taraf devletlerin, bu tür suçların mağdurlarının sosyal açıdan topluma geri kazandırılması,

fiziksel ve psikolojik yönden tamamen iyileştirilmesi ve eğitilmesi konusunda her türlü önemi alma zorunluluğu vardır (m. 8 vd.).

CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) ve Palermo Protokolü (Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Başta Kadın Ve Birey Ticareti Olmak Üzere İnsan Ticaretinin Önlenmesi, Durdurulması Ve Cezalandırılması Hakkında Protokol) de bu kapsamda kullanılan diğer uluslararası belgelerdir.

2.7.1.3. Sanal Ortamda İşlenen Suçlara İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi

Bu sözleşme, gerekli mevzuatların kabul edilmesi ve uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi yoluyla sanal ortamda işlenen suçlara karşı toplumun korunmasını amaçlayan ortak bir ceza politikasının izlenmesi amacıyla imzalanmıştır. Sözleşme taraf devletleri, bilgisayar ve internet teknolojileri ile işlenen suçlar için ortak bir minimum standart oluşturarak, bu suçları önleyecek ve kontrol edecek önlemleri geliştirmekle yükümlü kılmaktadır. Sözleşme çocuk pornografisini özellikle ve ayrıca düzenlemiştir. Çocuk pornografisinin elektronik üretimi, bulundurulması ve dağıtımının çeşitli yönleri suç olarak tanımlanmıştır.

Türkiye tarafından henüz imzalanmamıştır.

2.7.1.4. Çocukların Cinsel Sömürüye ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi – Lanzarote Sözleşmesi

Lanzarote Sözleşmesi, suç sorunlarına dair Avrupa Komitesi'nin altında 2005 yılında oluşturulan Çocukların Cinsel İstismar ve Sömürüye Karşı Korunmasına İlişkin Uzmanlar Komitesi tarafından Türkiye de dâhil Avrupa ve diğer ülkelerdeki yasal düzenlemeler, iyi uygulamalar, soruna dair akademik ve diğer araştırmalar kullanılarak hazırlanmıştır.

Lanzarote Sözleşmesi'ne göre çocuğun cinsel istismarı, bir çocukla özellikle zor kullanma ve tehdit ile cinsel faaliyetlerde bulunma suçudur. Bu faaliyetler; zor, güç ve tehdit kullanarak, aile içi dâhil, çocuk üzerinde güven ya da yetki ve/veya mevkii kullanarak, bir zihinsel veya fiziksel engelliliği veya bağımlılığı sebebiyle, çocuğun özellikle savunmasız bir durumundan yararlanarak gerçekleşebilir.

Lanzarote Sözleşmesi, ceza yasaları için çocukları cinsel istismar ve sömürüden korumak amacıyla dünyadaki en yüksek yasal standartları açık ve anlaşılır bir biçimde sunmaktadır.

Buna göre sözleşme; fuhuş yapan çocukları hem “çalıştıranlar” hem de “kullananlar” için cezai yaptırımlar getirerek, bu konudaki arz ile talep arasında bağ oluşturmaktadır.

Çocuk hakkında pornografik yayınların üretilmesi, önerilmesi, dağıtılması, bunlara sahip olunması ve internet ortamında görüntülenmesi sözleşmede suç oluşturan eylemler olarak kabul edilmektedir.

Çocuğun yüksek yararı hukuki prensibini esas alan Lanzarote Sözleşmesi aşağıdaki alanları kapsamaktadır:

- Önleyici ve koruyucu önlemler (Beşte Bir Kampanyası dâhil bilgilendirme kampanyaları)
- Mağdur çocuk ve ailesine yardım
- Müdahale programları ve çocuk cinsel istismarı suç faillerine yönelik önlemler
- Çocuk cinsel istismarı ve sömürüsünü cezai suç haline getirme, yeni cezai suç kategorileri dâhil, çocuğu cinsel istismar ve sömürüye hazırlama (child grooming)
- Soruşturma ve kovuşturma süreçlerini çocuk dostu haline getirme,
- Hüküm giymiş cinsel suç faillerinin bilgilerini kayıt ve muhafaza etme
- Uluslararası işbirliği
- Bir izleme mekanizması.

2.7.2. Ulusal Düzenlemeler

Ülkemizde çocukların korunmasına dair düzenlemeler hukuk sistemimizde tek bir başlık altında toplanmamış, taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelere paralel düzenlemeler çeşitli yasalarda yer almıştır. Ulusal mevzuat uluslararası metinlerdeki ilkeleri çoğunlukla kapsamakla birlikte hala bir takım eksiklikler bulunmaktadır.

Çocukların korunmasına ilişkin kurallar başta Anayasa’da yer alan temel ilkelerle düzenlenmiş, çocuğun bir kişi olarak toplum içindeki statüsü ise Medeni Kanun’la belirlenmiştir. Medeni Hukuk açısından çocuk, cinsel istismara maruz kalır ve istismar eden de anne-baba olursa velayetin kaldırılması, vasi ile vasilığın iptali, istismar edilen çocuk hakkında koruma tedbirlerinin alınması gibi durumlar söz konusu olabilecektir. Bu önlemler

içinde çocuğun korunması açısından en etkili ve en ağır önlem velayetin kaldırılmasıdır (Çelik, 2005).

Medeni Kanun' a göre 0-18 yaş arası herkes birey olarak kabul edilmektedir. Çocuk Koruma Kanunu'nda korunmaya ihtiyacı olan çocuk, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da suç mağduru çocuklar olarak tanımlanmıştır (Mermut, 2006). Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan, çocuklar hakkında tedbir alınmasını gerektiren durumlarda gecikmeksizin tedbir alınması, çocuğu istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi verilmemesi ve acil korunma kararına ilişkin düzenlemeler, büyük ölçüde istismarın önlenmesinde rol oynayacaktır.

Bu aşamada 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun (1 ve 2. m), istismar ve ihmalin önlenmesinde kısa zamanda, etkili sonuç alınabilmesi açısından çok önemlidir. Bu kanunla, istismarcı aile bireyinin geçici bir sürede olsa evden uzaklaştırılması söz konusu olabilecektir.

SHÇEK Kanunu'nun 3. Maddesine 01.02.2007 tarihli 5579 sayılı Kanun'la getirilen tanımda, Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi; *“duygusal, cinsel ve/ veya fiziksel istismara uğramış çocukların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan travma ve/veya davranış bozukluklarını giderme amacıyla rehabilitasyon süreci tamamlanuncaya kadar geçici süre bakım ve korunmalarının sağlandığı bu süre içerisinde aile, yakın çevre ve toplum ile ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmalarının yürütüldüğü, kız ve erkek çocuklara yönelik ayrı ayrı yapılandırılacak yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır”* şeklinde ifade edilmiştir. Bu düzenleme, cinsel istismar mağduru çocukların rehabilitasyonun özel bir birimde yapılacak olması açısından, önemli bir gelişmedir.

Cinsel istismar ilgili düzenlemelerin yer aldığı bir diğer kanunda 5187 sayılı Basın Kanunu'dur. Kanunun 20. Maddesinde -*“cinsel saldırı, cinayet ve intihar olayları hakkında, haber vermenin sınırlarını aşan ve okuyucuyu bu tür fiillere özendirebilecek nitelikte olan yazı ve resim yayımlayanlar bir milyar liradan yirmi bir milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Bu ceza bölgesel süreli yayınlarda iki milyar liradan, yaygın süreli yayınlarda on milyar liradan az olamaz”* – cinsel saldırı fiillerini özendirici nitelikte yayın yapanlar hakkında ceza öngörülürken yine aynı kanunun 21/C maddesinde on sekiz yaşından küçük suç faili veya mağdurların kimliklerini açıklayacak veya tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanların da cezalandırılacağı hükmü yer almaktadır. Kanun koyucu bu madde hükümleri ile cinsel saldırı fiillerinin özendirilmesi sonucu doğacak bir mağduriyetten

ve cinsel saldırıya maruz kalan çocuğun tekrar yayın yoluyla teşhir edilmesinden doğacak mağduriyetten korumak istemiştir (Özmen, 2006).

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) ise mağdur çocuklar için son derece önemli düzenlemeler yer almaktadır. Kanunda on sekiz yaşına kadar tüm mağdur çocuklar için zorunlu müdafilik öngörülmüş olup, bu düzenleme ile mağdur çocukların hukuki yardım açısından desteklenmeleri amaçlanmıştır (CMK 234/2 m) (Türk Hukuk Sitesi, 2016).

Ayrıca işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulan çocuklar soruşturma veya kovuşturma aşamasında bir defa dinlenebilecek (CMK 236/2 m), çocuğun dinlenmesi esnasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulacaktır (CMK 236/3. m) (Yargıtay Kararı, 2006).

Ancak ulusal düzenlemelerde mevzuatta çocuğa karşı işlenen cinsel suçların doğrudan önlenmesine yönelik hükümler bulunmamakta, sadece ceza temelli düzenlemeler yer almaktadır. Bu durum da giderek artan birey istismarı ve sömürüsüne çözüm getirmekten uzaktır.

TCK 103'teki cinsel davranışın vücut bütünlüğünü ihlal eden hareketleri kapsayıp kapsamadığı tartışması 18 Haziran 2014'teki Torba Yasa ile beraber pratik önemini yitirmiştir. Böylece çocuğun vücut bütünlüğünü ihlal etmeyen cinsel davranışlar sarkıntılık olarak nitelendirilebilecektir. Fakat bu düzenleme cinsel istismar, cinsel taciz ve sarkıntılık bağlamında yeni tartışmalara yol açacaktır. Haziran'daki Torba Yasa değişikliğinden önce cinsel istismar mağdurunun ruh ve beden sağlığının bozulması hali cezanın artırılması sebebi iken değişiklik ile beraber bu ibare maddeden çıkarılmış; ancak yerine yeni düzenleme getirilmemiştir.

Uluslararası metinlerde ayrıntılı olarak düzenlenen birey pornografisi TCK madde 226'da müstehcenlik suçunun içerisinde yer almakta ve gereken kapsamlı düzenleme ihtiyacına cevap verememektedir. Çocuk fuhuşu ve pornografisinde suçun seçimlilik hareketleri uluslararası metinlerde detaylarıyla düzenlenmişken TCK'daki düzenleme detaylı olmaktan uzaktır. Siber Suçlar Sözleşmesi'nin temel amacı, sanal ortamda işlenen suçlara ilişkin tanımların ortaklaşması ve taraf ülkelerin ceza yasalarını bu sözleşme ile uyumlu hale getirmesidir. Buna rağmen, ulusal mevzuatımızda konuyla ilgili uygulanabilecek düzenlemelerin TCK'nın çocuklara yönelik cinsel istismara ilişkin 103. Maddesi ve TCK'nın müstehcenlik suçuna ilişkin 226. maddesinin 5.fıkrası ile sınırlı kalması, uygulamada suçun sanal ortamda işlenmesi durumunda sorunlar çıkarmaktadır.

Çocuk pornografisinin dağıtımı ve paylaşımını kolaylaştıran internet ortamının denetlenmesi suçla mücadelede bir zorunluluk arz etmektedir. Çünkü pornografiye talep oldukça arz da olacaktır. Bu da daha çok pornografi için daha çok çocuğun cinsel istismarı demektir. Palermo Sözleşmesi'nin ek protokolünde açıkça belirtilmiş olmasına rağmen, ceza yasamızda çocuğun istismarına aracı olmak çocuk ticareti kapsamında değerlendirilmemiş ve buna ilişkin herhangi bir atıfta da bulunulmamıştır.

2.8. Yetersizlikten Etkilenen Bireylerde Cinsel İstismarı Önlemeye Yönelik Çalışmalar

Son yıllarda, bireylerin cinsel istismarına karşı birtakım önleme programları geliştirilmiştir. Çeçen (2007), cinsel istismarın önlenmesi için birincil, ikincil ve üçüncül düzeyde yapılabildiğini belirtmiştir. Birincil düzey; risk altında olan grubun bilgilendirilmesini, ikincil düzey risk faktörlerinin belirlenmesini, gerekli yasal düzenlemelerin hazırlanmasını ve cinsel istismara maruz kalanların güvenliklerinin sağlanmasını içermektedir. Üçüncül düzey ise cinsel istismar mağduru bireylerin tedavi süreçlerini içermektedir.

Küpper (1995), yapmış olduğu çalışmasında zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin kendilerini istismara karşı koruyabilecek yeterlilikte olmadığını, aynı zamanda zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel istismarı haz alacağı bir durum olarak algılayıp tekrarlanmasını isteyebileceğini belirtmiştir. Bu yüzden aileler; çocuğun bulunduğu ortamları ve etkinlikleri çok yakından gözlemlemeli, çocuğun bakımını üstlenen kişileri yakından tanımalı, çocuğa mutlaka doğru ve yanlış dokunuş/ davranışlar arasındaki ayrım öğretilmeli, en önemlisi de cinsel istismar hakkında bilgi sahibi olmalı, fiziksel ve davranışsal izlerini çok iyi bilmeleri gerektiğini vurgulamıştır.

Cinsel istismarı önleme noktasında en önemli noktayı risk grubunun eğitimi oluşturmaktadır. Söz konusu olan risk grubu zihinsel yetersizlikten etkilenen bireyler ise bireylerin ailelerinin eğitimi ile birlikte; yetersizlikten etkilenen bireyinde gerekli bilgi ve becerileri öğrenmesi önem arz etmektedir (Aktepe, 2009; Çeçen, 2007; Polat,2007).

Tang ve Lee (1998) yapmış oldukları araştırmada 11-15 yaş arası hafif düzeyde zihinsel yetersizliği bulunan 77 Çinli genç kızla cinsel istismar hakkındaki bilgilerini ve kendilerini cinsel istismara karşı koruma becerilerinin ne düzeyde olduğunu bulmak adına görüşme yapmıştır. Araştırmanın sonucunda cinsel istismar hakkında sınırlı bilgiye sahip oldukları ve cinsel istismara karşı kendilerini korumada yetersiz oldukları, aynı zamanda suçluların

özelliklerini ve cinsel istismar olaylarını raporlamada en büyük zorluğa sahip olduklarını belirtmişlerdir. Cinsel istismar bilgisine sahip olmanın, kendini koruma becerileri için en iyi belirleyici olduğu görülmüştür bu araştırmayla.

Chodan, Hassler ve Reis (2014) Almanya’da uygulanan programlar ve zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireyler için cinsel istismarı önleme üzerindeki uluslararası araştırmaları gözden geçirmişler. Bu araştırma için Pubmed, PyscINFO ve çeşitli arama motorları ve 128.080 arama sonucu kullanılmış ve sonuçta önleme programlarının etkili olduğu görülmüştür.

Cinsel istismarın önlenmesi ile ilgili ülkemizde ve yurt dışındaki incelenen makale ve tezlerde; korunma davranışlarının bireylere öğretildiği çalışmalar, doğru ve yanlış dokunuşların öğretildiği çalışmalar ile küçük yaştaki bireylerin kaçırılmasını önlemeye yönelik çalışmalara rastlanmaktadır (Lumley, Miltenberger, Long, Rapp ve Roberts, 1998; Miltenberger, Roberts, Ellingson ve Galensky, 1999; Boyle ve Lutzker, 2005; Egemo-Helm, Miltenberger, Knudson, Finstrom, Jostad ve Johnson, 2007; Johnson, Miltenberger, Egemo-Helm, Jostad, Flessner ve Gatheridge, 2005; Tarasenk, Miltenberger, Brower-Breitwieser, Bosch, 2010; Süzer, 2015; Uçar, 2014). Tablo 1 de sunulan bu araştırmalara bakıldığında cinsel istismarı önleme, iyi kötü dokunuşların öğretimi ve kaçırılmayı önleme programlarında genellikle denekler kız çocuklarından bayanlardan oluşmaktadır. Bu bahsedilen programlar sosyal öykülerle, bilişsel süreçlere dayalı sosyal beceri öğretimiyle, kuklalarla, dramatizasyon yoluyla kazandırılmaya çalışılmıştır. Ancak bu programların geneline bakıldığında edinim düzeyinde başarılı olup genellemede ve süreklilikte etkisinin düşük olduğu gözlenmiştir.

Tablo 1.

Cinsel İstismarı Önlemeye İlişkin Örnek Araştırmalar

Kaynak	Denekler ve Özellikleri	Araştırmanın Modeli	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Bulgular
Lumley, Miltenberger, Long, Rapp And Roberts (1998)	36-42 yaşlarında 6 zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bayan	Denekler arası çoklu başlama modeli	Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireylerin kendini koruma oranlarındaki değişim	Cinsel istismardan korunma programı	Rol oynama düzeyinde etkili, genelleme de etkisizdir.
Miltenberger, Roberts, Ellingson And Galensky (1999)	33-37 yaşlarında 5 hafif ve orta zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bayan.	Denekler arası çoklu başlama modeli	Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireylerin kendini koruma oranlarındaki değişim	Cinsel istismardan korunma ek eğitim programı	10 haftalık bir eğitim programı istismardan korunma becerilerini kazanmada etkili, genellemede etkisizdir.
Boyle And Lutzker (2005)	5-7 yaşları arasında 3 birey ile çalışılmış.	Denekler arası çoklu yoklama modeli	Kötü ve iyi niyetli dokunuşların ayırt edilmesinde Rol oynamaların kukla oyunlarına genellenmesi	Kötü ve iyi niyetli dokunuşların ayırt edilmesine yönelik güvenlik kuralları ve senaryolar.	Etkili çıkmıştır.
Egemo-Helm, Miltenberger, Knudson, Finstrom, Jostad And Johnson (2007)	28-47 yaşları arasında Hafif zihinsel yetersizlikten etkilenmiş 7 kadın	Denekler arası çoklu başlama modeli	Cinsel istismardan korunma davranışları	Yerinde öğretim (rol yapma yöntemi)	Öğretimde etkili, genellemede etkisi düşüktür
Johnson, Miltenberger, Egemo-Helm, Jostad, Flessner, And Gatheridge (2005)	4-5 yaşlarındaki 17 katılımcı katılmıştır	Davranışlar arası çoklu başlama modeli	Küçük bireylerin kaçırılmadan kendilerini koruma düzeyleri	Kaçırılmadan kendilerini korumanın davranışsal beceri öğretimi programı ile öğretilmesi	Edinim ve genellemede etkilidir.

Tarasek, Miltenberger, Brower-Breitwieser, Bosch (2010)	7-8 yaşlarında 3 birey	Denekler arası çoklu başlama modeli	Kaçırılmadan kendilerini koruma düzeyleri	Akran aracılığıyla kaçırılmadan korunmanın öğretilmesi	Etkilidir
Süzer, (2015)	Otizm spektrum bozukluğu özelliği gösteren 10-16 yaş aralığındaki 3 birey	Denekler arası çoklu yoklama modeli	Cinsel istismar girişimlerine karşı kendini koruma becerilerini öğrenme	Sosyal öykülerle öğretim	Edinim ve genellemede etkilidir.
Uçar, (2014)	12-14 yaş aralığında bulunan hafif düzeyde zihinsel yetersizlikten etkilenmiş 3 kız çocuğu	Denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli	Cinsel istismarı önleme becerisini öğrenme düzeyi	Bilişsel süreç yaklaşımına dayalı sosyal beceri öğretim programı	Edinim ve genellemede etkilidir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu araştırmanın genel amacı; yetersizlikten etkilenen bireylere video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma programının öğretiminin etkililiğini belirlemektir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni kendini cinsel istismardan koruma davranışdır. Araştırmanın bağımsız değişkeni ise video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma programıdır.

Bu araştırmada tek denekli deneysel desenlerden çoklu başlama düzeyi deseninin bir çeşitlemesi olan denekler arası çoklu yoklama deseni kullanılmıştır. Aşağıda sırası ile çoklu başlama düzeyinden, denekler arası çoklu yoklama düzeyi deseninden ve araştırma da nasıl uygulanacağına yer verilmektedir.

3.1.1. Çoklu Başlama Düzeyi Desenleri

Çoklu başlama düzeyi desenleri, bir öğretim ya da davranış değiştirme programının etkililiğini birden fazla durumu dikkate alarak değerlendirir. Çoklu başlama düzeyi desenleri, öğretim yöntemi ya da davranış değiştirme programının değişik davranışlarda, ortamlarda ve deneklerde etkili olup olmadığını belirlemek için kullanılır (Tawney & Gast, 1984).

- a. Davranışlar Arası Çoklu Başlama Düzeyi Deseni: Birden fazla hedef davranış üzerinde, bir yöntem ya da programın etkililiği araştırılmak istendiğinde kullanılır.
- b. Ortamlar Arası Çoklu Başlama Düzeyi Deseni: Birden fazla ortamda, bir yöntem ya da programın etkililiği araştırılmak istendiğinde kullanılır.

- c. Denekler Arası Çoklu Başlama Düzeyi Deseni: Birden fazla denekte, bir yöntem ya da programın etkililiği araştırmak istendiğinde kullanılır.

Çoklu başlama düzeyi deseni uygulanırken, üç durumdan birine (davranış, ortam ya da denek) yönelik başlama düzeyi verileri eş zamanlı olarak toplanır. Tüm başlama düzeyi verilerinde kararlılık sağlanınca, birinci durumda sağıltım uygulanmaya başlanır. Diğer durumlarda başlama düzeyi ölçümüne devam edilir. Birinci durumdaki sağıltım uygulamasıyla amaçlanan ölçüte ulaşıldığında ya da veriler kararlılık gösterdiğinde, ikinci durumda sağıltım uygulamasına geçilir. Sağıltım uygulamasının yapılmadığı durumlarda, başlama düzeyi ölçümüne devam edilir. Bu süreç, her bir duruma (davranış, ortam ya da denek) sağıltım uygulanana kadar devam eder. Sağıltım uygulandığında tüm durumlarda davranış değışikliğı varsa, sağıltım uygulanmadığında da bağımlı değışken sabit kalıyorsa, uygulanan sağıltımın etkili olduğu düşünülür (Tekin & Kırcaali- İftar, 2001).

Çoklu başlama düzeyi deseninde, birden fazla durumda eş zamanlı olarak başlama düzeyi verilerinin toplanması gerekliliğı, veri toplama sürecinde zorluklara neden olabilmektedir (Tekin & Kırcaali- İftar, 2001).

3.1.2. Çoklu Yoklama Deseni

Çoklu yoklama deseni; çoklu başlama düzeyi deseninin bir çeşitlemesidir. Bu desende de, bir öğretim ya davranış değıştirme programının etkililiğı birden fazla durumda (davranış, ortam ve denek) değeriendirilir. Çoklu yoklama deseninde, çoklu başlama düzeyi deseninde olduğu gibi seçilen durumların (davranışlar, denekler ya da ortamların) birbirinden bağımsız olması ve seçilen durumların (davranışlar, denekler ya da ortamların) işlevsel olarak benzer olması ön koşul özelliklerinin karşılanması gerekmektedir. Ancak çoklu yoklama desenini, çoklu başlama düzeyi desenlerinden ayıran en önemli özellik, çoklu yoklama deseninde sürekli başlama düzeyi verisi toplanmamasıdır. Çoklu yoklama deseninde, sağıltım uygulanmamış bağımlı değışkene ilişkin başlama düzeyi verileri aralıklı olarak toplanır ve bu oturumlara yoklama ismi verilir. Yoklama verileri, sağıltım uygulanmadan önce bağımlı değışkende herhangi bir değışikliğı olup olmadığını gösterir (Tawney & Gast, 1984).

Çoklu yoklama desenleri, davranışlar arası, denekler arası ve ortamlar arası çoklu yoklama desenleri olmak üzere üç grupta toplanabilir. Araştırmada denekler arası çoklu yoklama desenine yer verilmiştir.

3.1.3. Denekler Arası Çoklu Yoklama Deseni

Denekler arası çoklu yoklama desenine göre, ilk olarak birinci denekte ard arda başlama düzeyi verisi toplanırken, diğer deneklerde sadece bir oturumda yoklama verisi alınır. Birinci denekle başlama düzeyi verilerinde kararlı nokta elde edilince, uygulamaya başlanır. Birinci denekte uygulamaya başlandığında, ikinci ve üçüncü denekte bir kez daha yoklama verisi toplanır. Birinci denekte amaçlanan ölçüte ulaşıldığında ya da verilerin kararlılık göstermesinin ardından, ikinci denekte ard arda başlama düzeyi verisi toplanır ve üçüncü denekte bir kez daha yoklama verisi alınır. İkinci denekte amaçlanan ölçüte ulaşıldığında ya da veriler arası kararlılığın oluşmasından sonra, üçüncü denekle ard arda başlama düzeyi verisi toplanmaya başlanır ve yine başlama düzeyi verilerinin kararlılık göstermesinin ardından, üçüncü denekle uygulama sürecine yer verilir (Tawney & Gast, 1984).

Denekler arası çoklu yoklama deseninde deneysel kontrol, deneklerle sağaltımın yapıldığı durumda verilerin düzeyinde ya da eğiminde amaçlanan değişikliğin olması; henüz sağaltımın başlatılmadığı durumlarda verilerin düzey ya da eğimlerinde değişiklik olmamasından anlaşılır. Aynı şekilde, diğer deneklerde uygulama gerçekleştirildikçe verilerin eğim ya da düzeyinde amaçlanan değişikliğin ard-zamanlı olarak tüm durumlarda gerçekleşmesi ile deneysel kontrol sağlanır (Tekin & Kırcaali- İftar, 2001).

3.1.3.1. Araştırmada Denekler Arası Çoklu Yoklama Desenin Uygulanması

Araştırmanın bağımsız değişkeni olan video ile model olunan cinsel istismardan korunma programının etkililiğini belirlemek için özel eğitime ihtiyacı olan üç birey araştırma sürecine dâhil edilmiştir. Araştırmada cinsel istismardan korunma programı bireylere birebir uygulanmıştır. Böylece, araştırmaya katılan bireylerin birbirlerinden etkilenmeleri kontrol altına alınmıştır.

Araştırmada deneysel kontrolün sağlanması için, birinci çocuğa video ile model olunan cinsel istismardan korunma eğitimi verildikten sonra; çocuğun cinsel istismardan korunma becerilerindeki basamakları gerçekleştirmede belirlenen ölçüt düzeyinde artış olması; henüz video ile model olunan cinsel istismardan korunma programının uygulanmasının başlatılmadığı ikinci ve üçüncü bireylerin veri düzey ya da eğimlerinde değişiklik olmaması; aynı şekilde, ikinci ve üçüncü bireylere da video ile model olunan

sunulan cinsel istismardan korunma programının eğitimi verildikten sonra; verilen eğitim ya da düzeyinde benzer değişikliğin gerçekleşmesi gerekmektedir.

Araştırmada denekler arası çoklu yoklama deseni uygulanırken önce bütün bireylerin cinsel istismardan korunma beceri basamaklarını ne kadar bildiklerini belirlemek için “Video ile Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı (Ek 5 Sayfa 88)” kullanılarak bir başlama düzeyi ve yoklama ölçümü yapılmıştır. Video ile Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programına başlayacak olan birinci çocuğa cinsel istismardan korunma programındaki beceri basamaklarını ne ölçüde bildiğini belirlemek amacıyla ard arda üç oturumda yine “Video ile Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı” kullanılarak başlama düzeyi belirlenmiştir. Birinci çocuğun başlama düzeyi verileri kararlılık gösterdiğinde, birinci birey 39 oturum süren video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma programına başlamıştır. Çalışmaya katılan birinci birey program sonunda “Video ile Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyi Ölçü Aracı (Ek 10 Sayfa 146)” ndaki tüm beceri basamaklarının tamamını bağımsız olarak ifade etmeye başladığında, çalışmaya katılan ikinci çocuğun başlama düzeyi de birinci çocuğun ki gibi belirlenmeye başlanmış, üçüncü birey ile de bir oturum yoklama ölçümü yapılmıştır. İkinci çocuğun başlama düzeyi verileri kararlılık gösterdiğinde, ikinci birey 44 oturum süren video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma programına başlamıştır. Çalışmaya katılan ikinci birey program sonunda “Video ile Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyi Ölçü Aracı” ndaki tüm beceri basamaklarının tamamını bağımsız olarak ifade etmeye başladığında, üçüncü çocuğun başlama düzeyi verileri alınmaya başlanmıştır. Üçüncü çocuğun başlama düzeyi verileri kararlılık gösterdiğinde, üçüncü birey 51 oturum süren video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma programına başlamıştır. Çalışmaya katılan üçüncü birey program sonunda “Video ile Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyi Ölçü Aracı” ndaki tüm beceri basamaklarının tamamını bağımsız olarak ifade etmeye başladığında çalışma sonlandırılmıştır.

Tüm deneklerde uygulama oturumları tamamlandıktan 3 gün sonra izleme (kalıcılık) verileri öğrencilerin evlerinde toplanmış ve “Video Temelli Cinsel İstismardan Korunma Programının Gerçekleştirme Düzeyi Ölçü Aracı (Ek 9 Sayfa 145)” na kaydedilmiştir. İzleme verileri 3.6.9. 30.70. günlerde toplanmıştır.

3.2. Araştırmanın Denekleri ve Seçimi

Araştırmanın denekleri 2016-2017 eğitim öğretim yılında Ankara ili Yenimahalle ilçesindeki Akademik Adım Rehabilitasyon Merkezi'nde öğrenim görmekte olan öğrencilerdir. Öğrencilerden ikisi kız, biri erkektir. Deneklerin yetersizlik durumları Ram ve sağlık kurulu raporlarına dayandırılmıştır. Araştırmaya katılan deneklerin seçiminde aşağıdaki ölçütler uygulanmıştır.

- a. Araştırmaya katılmaya istekli olma ve velisinin izni olması,
- b. Yetersizlikten etkilenmiş olması,
- c. Vücudun özel bölümlerini gösterip-söylemesi (pipi-penis-, vajina (bacak arası), göğüs, popo, dudak),
- d. İkili-üçlü sözel yönergeleri yerine getirebilmesi,
- e. Cinsiyet farklılığını ayırt edebilmesi,
- f. Kendini 6-7 kelimelik cümlelerle ifade edebilen öğrenciler arasından seçilmiştir.

Araştırmaya katılacak olan öğrencileri belirlemek için araştırmacı ilk başta okul rehber öğretmeni ile görüşmüştür. Öğrencilerin ve iş birliğine açık ailelerin özellikleri dikkate alınarak çalışma grubuna alınabilecek kişiler bir listede toplanmıştır. Araştırmacı, okul rehber öğretmeni ile birlikte çalışmaya katılmaya uygun öğrencilerin aileleriyle bir toplantı düzenlemiş, ailelere yapılacak olan çalışmayı aktarıp ilgilenip ilgilenmediklerini sormuştur. İlgilenen ailelerle bir toplantı planlanmış ve yapılacak çalışmanın detayları aktarılmıştır. Ailelerden izin dilekçeleri alınmıştır (Ek 1 Sayfa 80). Çalışmaya katılmaya istekli olan ailelerin bireylerinin ilgili ön koşul becerilere sahip olup olmadıklarını belirlemek için öğretmenleriyle kısa bir görüşme yapılmıştır. Doğruluğunu tekrar gözlemek için bu becerilerin ölçümü için hazırlanmış Bireylerin Bilgi Düzeyini Belirleme Formu (Ek 2 Sayfa 81) öğrencilere uygulanmıştır. Ön koşul becerileri karşılayan öğrencilerden üçü çalışmaya denek olarak seçilmiştir.

Birinci denek; 9 yaşında, 3.sınıfa devam eden, otizmlili olup okuyup yazabilen, sağ-sol kavramlarına sahip, kendisini ve ailesini tanıtabilen, adresini söyleyebilen, verilen yönergelere uyan, özel bölgelerini söyleyip-gösterebilen, konum, renk, büyük-küçük, uzun-kısa, şişman-zayıf, yaşlı-genç, ön-arka, az-çok, mutlu-mutsuz kavramlarını bilen bir erkek öğrencidir.

İkinci denek; 8 yaşında, 3. sınıfa devam eden, özgül öğrenme güçlüğü tanısı almış olup, 5-6 kelimelik cümlelerle isteklerini ifade edebilen, verilen metni okuyup yazabilen, özel bölgelerini gösterip-söyleyebilen, verilen ikili yönergelere uyabilen bir kız öğrencidir.

Üçüncü denek; 8 yaşında, 2. sınıfa devam eden, hafif derecede zihinsel yetersizlikten etkilenmiş, işitmede problemi olduğu için kulağında tüp takılmış ve işitmede yaşadığı zorluk nedeniyle konuşmada güçlük yaşayan, dikte ile yazabilen, verilen metni okuyarak metinle ilgili sorulara cevap verebilen, neden-sonuç ilişkisi kurabilen, özel bölgelerini gösterip-söyleyebilen, verilen yönergelere uyan, dikkat süresi sınırlı bir kız öğrencidir.

3.2.1. Aile Görüşme Formu

Çalışmayı kabul eden üç anneyle ayrı ayrı yetersizlikten etkilenen bireylerde cinsel istismar hakkında ne bildiklerini, kendi çocuklarına bu konuda bilgi verip vermediklerini ve çevrelerinde çocuklarını emanet edebilecekleri güvendikleri kimseleri öğrenmek - belirlemek- adına “Aile Görüşme Formu” (Ek 3 Sayfa 83) uygulanmıştır.

Aile Görüşme Formu’ nun birinci bölümü amaçtan, ikinci bölümü aileyi tanımaya yönelik bilgilerden, üçüncü bölümü cinsel istismar hakkındaki farkındalık düzeyini belirlemeye yönelik bölümlerden oluşmaktadır.

Formun amacı, hangi amaçla formun uygulanacağı ve görüşmenin yapıldığı kişiye ait bilgilerin rapora yansıtılmayacağına dair bilgiler aileye aktarılmıştır. Araştırmacı, aile görüşme formunu uygularken, aileye ilk önce yapacakları görüşmenin ve araştırmanın amacını açıklamıştır. Aileyle yapılan kısa bir sohbetin ardından, araştırmacı formdaki kişisel bilgiler ve cinsel istismara dayalı soruları sormuş, ailenin verdikleri yanıtları forma kaydetmiştir.

Görüşme formunun uygulandığı ortam, sesli ve görsel uyaranlardan arındırılmış ve ailenin kendilerini rahat ifade edebilecekleri bir ortam olmasına özen gösterilmiştir. Araştırmacı, aileyle görüşme esnasında birbirlerini daha kolay anlayıp görebileceği şekilde karşılıklı oturmuştur.

Araştırmacı, görüşme süresince verilen yanıtlara, herhangi bir yorumda bulunmayarak tarafsız olmaya çalışmıştır. Görüşme sona erdikten sonra, aileye teşekkür edilmiştir. Görüşmeler, yaklaşık 40 dakika sürmüştür. .

3.3. Ortam

Bu araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında Ankara ili Yenimahalle ilçesinde bulunan Akademik Adım Rehabilitasyon Merkezi'nde gerçekleştirilmiştir. Araştırma, merkezin bünyesinde bulunan boş bir sınıfta gerçekleştirilmiştir. Sınıfta bir bilgisayar, bir masa, iki sandalye bulunmaktadır. Yoklama oturumlarını kaydetmek adına ayaklı bir kamera da bulunmaktadır.

3.4. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı

Araştırmada, hafif düzeyde zihinsel yetersizlikten etkilenmiş, özgül öğrenme güçlüğü olan ve otizmlili bireylere cinsel istismardan korunma becerisini öğretebilmek için Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı (Ek 4 Sayfa 87) geliştirilmiştir. Türkiye’de zihinsel yetersizlikten etkilenmiş, özgül öğrenme güçlüğü olan ve otizmlili bireylere yönelik hazırlanmış bir cinsel istismardan korunma eğitim programının olmaması, yeni bir program geliştirme gereksinimi ortaya çıkartmıştır. Bu kısımda programın geliştirilmesi, programın uygulama oturumlarında kullanılacak öğretim araçları ve geliştirilen programın uygulanmasına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3.4.1. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı’nın Geliştirilmesi

Bu araştırmada geliştirilen ve uygulanan video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma programı; çalışma ortamının hazırlanması, çalışma zamanı, çalışmada kullanılacak aracın belirlenmesi, öğretim uygulaması ve uygulanan öğretim oturumlarının izlendiği programdır. Bu program, Çakmak (2011) tarafından hazırlanan “Görme Engelli Olan Bireylere Öz Bakım Becerilerini Kazandırmada Video İle Model Olunarak Sunulan Aile Eğitim Programının Etkililiği çalışmasından uyarlanmış ve video görüntüleri ile desteklenerek ölçüt temelli olarak hazırlanmıştır.

Video ile Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı’nı geliştirmek amacıyla cinsel istismardan korunma uygulamalarına yönelik hazırlanmış çalışmalar ve video teknolojisinin kullanıldığı kaynaklar incelenmiştir (Mechling, 2004; Nikopoulos ve Keenan, 2006; Sansosti ve Powell-Smith, 2008; Çakmak, 2011; Vrbik ve Vrbik, 2017). Bu incelemeler sonucunda zihinsel yetersizlikten etkilenmiş, özgül öğrenme güçlüğü olan ve otizmlili bireylere Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı

geliştirilmiştir. Geliştirilen bu programın hafif düzeyde zihinsel yetersizlikten etkilenmiş, özgül öğrenme güçlüğü olan ve otizmlili bireylere öğretimi ölçüt temelli olarak düzenlenmiştir. Öğretimde, model olma aşamasından rehberli uygulamaya geçiş için ölçütler, rehberli uygulamadan bağımsız uygulama aşamasına geçiş için ölçütler konulmuştur.

3.4.2. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı'nın İçeriği

Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı üç oturumda sunulmuştur. Her bir oturumun altındaki basamaklara yönelik örnek video sunumları bulunmaktadır. Örnek video sunumları çocuklara izlettirildikten sonra öğretime başlanmaktadır.

Birinci oturumda; çocuğun yakın çevresini tanınması, güvenebileceği kişileri ayırt etmesi ve güvenebileceği kişilerin varlığında vücuduna dokunabilecek kişileri ayırt etmesi amaçlanmıştır.

İkinci oturumda; çocukların hem kendi hem de karşısındaki insanın doğru-yanlış dokunuşlarını/davranışlarını ayırt etmesi amaçlanmıştır.

Üçüncü oturumda; yetersizlikten etkilenen bireylere olası bir cinsel istismar ile karşılaştığında istismara karşı kendisini nasıl koruması gerektiğinin öğretilmesi amaçlanmıştır.

Bireylere her oturumun sunumunda; *“bilgilendirme, örnek video görüntülerinin izlettirilmesi ve uygulama”* basamakları sunulmuştur. Aşağıda bu basamakların nasıl uygulandığı açıklanmıştır.

3.4.2.1. Bilgilendirme

Aşağıda, Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının oturumlarında bilgilendirmenin nasıl yapıldığı açıklanmıştır.

Birinci oturumun bilgilendirme aşamasında çocuğa, çevresini tanınması, güvenebileceği kişileri ayırt etmesi, güvenebileceği kişiler varlığında kendisine dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt etmesi hakkında,

İkinci oturumun bilgilendirme aşamasında hem çocuğa yönelik hem de çocuğun karşısındaki kişilere yönelik doğru- yanlış dokunuşları/davranışları ayırt etmesi hakkında, Üçüncü oturumun bilgilendirme aşamasında çocuğa kendisini yanlış dokunmalar/davranışlar ve yanlış dokunma/davranış istekleri karşısında nasıl koruması gerekeceği hakkında bilgiler verilerek bilgilendirme yapılmıştır.

3.4.2.2. Örnek Video Görüntülerinin İzlenmesi

“Örnek Video Görüntülerinin İzlenmesi”, Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının birinci, ikinci ve üçüncü oturumlarında her “bilgilendirme” sürecinden sonra uygulanmıştır.

Birinci oturumda; çocuğa yakın çevresini tanınması, güvенеbileceği kişileri ayırt etmesi ve güvенеbileceği kişiler varlığında kendisine dokunabilecek kişileri ayırt etme süreci ile ilgili beş video görüntüsü izlettirilmiştir.

İkinci oturumda; çocuğa kendisine yönelik doğru-yanlış dokunuşları/davranışları ve çocuğun karşısındaki insana yönelik doğru-yanlış dokunuşları/davranışları ayırt etmesine dair altı video görüntüsü izlettirilmiştir.

Üçüncü oturumda; çocuğa cinsel istismardan kendisini nasıl koruması gerektiğini gösteren üç video görüntüsü izlettirilmiştir.

3.4.2.3. Uygulama

“Uygulama” aşaması model olma, rehberli uygulama ve bağımsız uygulamalar olmak üzere üç aşamada uygulanmıştır. Model olma aşamasında, programın ilk onbir öğretimsel amacı için bilgisayar ortamında hazırlanan power point sunumları; programın son bir öğretimsel amacı için hazırlanan video görüntüleri üzerinden model olunmuştur. Sunumlar ve video görüntüleri üzerinden çocuğa model olunduktan sonra rehberli uygulamaya geçiş için ölçüt çocuğun, kendisine model olarak sunulan görüntülerden sonra araştırmacıya her bir öğretimsel amacı ayırt etmesi ve söylemesidir. Rehberli uygulamadan bağımsız uygulama aşamasına geçiş sürecinde ölçüt ise çocuğun her bir öğretimsel amaç için belirtilen ölçütü karşılamasıdır.

3.4.3. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programında Kullanılan Araçlar

Araştırmacının, bireyleri cinsel istismardan korumak amacıyla hazırladığı cinsel istismardan korunma programında öğretim araçları olarak programın her bir basamağında neler yapılacağına dair ortak videolar, programın birinci ve ikinci basamaklarına yönelik her bir öğrencinin ailesinden alınan bilgiler ışığında hazırlanan fotoğraflar ve çizimler, programın üçüncü basamağına yönelik olası cinsel istismar senaryolarının çekim görüntüleri hazırlanmıştır.

3.4.3.1. Örnek Video Görüntülerinin Hazırlanması

Cinsel istismardan korunma becerisinin öğretiminde her bir basamağına ilişkin tipik gelişim gösteren bir kız çocuğu ile örnek video çekilmiştir. Öğretimler yapılmadan önce bu video izlettirilerek yetersizlikten etkilenen bireylerin kendilerine öğretilcek beceri ile ilgili fikir sahibi olmaları ve videoyu kendilerine model almaları amaçlanmıştır. Toplamda on iki örnek video çekilmiştir.

3.4.3.2. PowerPoint Sunumlarının (Fotograf ve Resim) Hazırlanması

Birinci oturumda; çocuğun yakın çevresini tanıması, güvenilebileceği kişileri ayırt etmesi ve güvenilebileceği kişilerin varlığında vücuduna dokunabilecek kişileri ayırt etmesi amaçlanmıştır. Yakın çevresini tanı kısmında her çocuğun ailesinden yakın çevresinde kimler olduğu öğrenilip o kişilerin resimleri alınmış ve bilgisayar ortamına resimler yüklenmiştir. Bilgisayar ortamına hem yakın çevresinden tanıdığı resimler hem de hiç tanımadığı kişilerin resimleri yüklenmiş, powerpoint sunumu hazırlanmıştır. Güvenilebileceği kişileri ayırt eder basamağında ise araştırmacı aile görüşme formunda ailelerden aldığı cevaplar doğrultusunda her bir çocuğun güvenilebileceği kişileri tespit etmiştir. Daha sonra hem güvenilir hem de tanıdık kişilerin resimleri bilgisayar ortamına yüklenerek powerpoint sunumu hazırlanmıştır. Güvenilebileceği kişiler varlığında kendisine dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt eder basamağında ise aile görüşme formunda “çocuğunuzu yalnız nerelere gönderiyorsunuz” kısmında ailelerin verdiği cevaplar doğrultusunda buradaki meslek elemanları belirlenmiştir. Aileler çocuklarının genel olarak kendileri yanlarında olmadan karşılaştığı kişileri; öğretmen, servis şoförü, bakkal, okuldaki

temizlik görevlileri, kuaför olarak belirtmişlerdir. Bu bağlamda bu basamağın görsellerini öğretmen, servis şoförü, bakkal, okuldaki temizlik görevlileri, kuaför, doktor ve hemşireler oluşturmaktadır. Araştırmacı doktor ve hemşirelerin karşısına diğer meslekleri koyarak powerpoint sunumu hazırlamıştır. Bu basamaktaki tüm görsellerde meslek elemanlarının yanında mutlaka çocuklar vardır. Görsellerde yer alan çocuklar araştırmadaki çocuklar değil internet ortamında bulunan başka çocuklara ait görsellerdir.

İkinci oturumda; çocukların hem kendi hem de karşısındaki insanın doğru-yanlış dokunuşlarını/davranışlarını ayırt etmesi amaçlanmıştır. Yurt dışındaki cinsel istismara karşı mücadele sitelerine bakıldığında özellikle yetersizlikten etkilenen bireylere iyi-kötü ya da güvenli- güvensiz kavramlarıyla dokunuşları/davranışları öğretmenin çocukları karmaşaya soktuğunu ve bu kavramları çocukların insanlarla özdeşleştirdiğini belirtmişlerdir. İyi insan ya da ailenin güvenilir olarak bahsettiği kişilerin yaptığı her türlü uygunsuz davranışı bu kavramlara öğrettiğinizde çocuk kabul edebilir görüşü öne sürülmüştür. Bu yüzden dokunuşları/davranışları doğru ve yanlış olarak öğretilmesinin daha sağlıklı olduğu belirtilmiştir. Bu görüşlerden yola çıkılarak bu araştırmada davranışlar/dokunuşlar doğru-yanlış olarak ele alınmıştır. İkinci oturumda çocuklara altı basamağın öğretimi yapılmıştır. Çocuğun ve karşısındaki bireyin kendisine yönelik doğru dokunuşları/davranışları kısmında her bir çocuğun tanıdığı ya da güvendiği kişilerle çekilmiş birebir fotoğraflar kullanılmış ancak çocuğun ve karşısındaki bireyin kendisine yönelik yanlış dokunuşları/davranışları kısmında çizimlerden yararlanılmıştır. Gerçek fotoğraf kullanılmamıştır. Doğru ve yanlış dokunuşun/davranışın fotoğraf ve çizimleri bilgisayar ortamına yüklenerek öğretim sunumu hazırlanmıştır.

3.4.3.3. Olası Cinsel İstismar Senaryolarının Çekim Görüntülerinin Hazırlanması

Cinsel istismardan korunma becerisinin kazandırılmasına yönelik olarak geliştirilen cinsel istismardan korunma programının son basamağının öğretim aracı olarak video görüntüleri kullanılmıştır.

Video görüntülerinin hazırlanabilmesi için kamera çekimleri, araştırmacının evinde, mahalle bakkalında, araştırmacının apartmanında, Gazi Üniversitesi Tiyatro Kulübünde, Yenimahalle Şehit Hakan Ünver İmam Hatip Ortaokulu'nda, Gazi Üniversitesi Zihin Engellilerin Eğitimi alanında yüksek lisans yapmakta olan bir öğretmenin evinde, Hacettepe

Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik son sınıfı öğrencilerinin kaldığı evde gerçekleştirilmiştir. Çekimler, uygulamacı ve Gazi Üniversitesi Zihin Engellilerin Eğitimi alanında yüksek lisansını yapmakta olan bir öğretmen ile beraber gerçekleştirilmiştir. Çekimlere başlamadan önce bireylere cinsel istismardan korunma becerisinin kazandırılabilmesi için her bir öğretimsel amaç ile ilgili 19 senaryo oluşturulmuştur (Ek 6). Senaryolar 1995-2017 yılları arasında yetersizlikten etkilenmiş bireylere yapılan cinsel istismar haberleri okunarak yazılmıştır. Çekimlerden önce, çekimlerde yer alacak kişiler ile görüşülmüştür. Çekimlerden önce senaryolarda oynayacak kişinin ne yapması gerektiği açıklanmış ve oynayacak kişinin senaryolara uygun canlandırma yapması sağlanarak video görüntüleri çekilmiştir. Video görüntülerinde olası cinsel istismar senaryolarının çekimi yapılmıştır. Bu çekimler esnasında vücuda dokunma yoktur. Dokunmaya teşebbüs ve istek vardır. Olası cinsel istismar senaryolarında oynayan kişiler 22-45 yaş aralığındadır.

3.5. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmanın bu bölümünde; çalışmaya katılan öğrencilerin yakın çevresini tanması ve güvenebileceği kişileri ayırt etmesi, güvenebileceği kişiler varlığında kendisine dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt edebilmesi, kendisine yönelik ve kendisini karşı tarafa yönelik doğru ve yanlış dokunuşlarını ayırt edebilmesi ve kendini istismardan koruma düzeylerine ilişkin başlama düzeyi, yoklama, öğretim süreci ve izleme verilerinin toplanmasına gereksinim duyulmuştur.

Çalışmaya katılan öğrencilerin; başlama düzeyi, yoklama ve öğretim verileri “*Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı (Ek 10 Sayfa 146)*” kullanılarak toplanmıştır. Çalışmaya katılan bireylerin; izleme- genelleme verileri ise “*Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Gerçekleştirme Düzeyi Ölçü Aracı (Ek 9 Sayfa 145)*” ile toplanmıştır.

3.5.1. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı

Araştırmaya katılan öğrencilerin; başlama düzeyi, yoklama ve öğretim verileri “*Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı (Ek 10 Sayfa 146)*” kullanılarak toplanmıştır.

Formda kayıt işlemlerinin belirli bir düzen içerisinde yapılabilmesi için bir çizelgeye yer verilmiştir. Bu çizelgenin sol tarafında çalışılacak programın bildirimleri bulunmaktadır. Bu bölümün karşısında öğrencinin her bildirim basamağında (yoklama, başlama düzeyi, öğretim ve izleme) yaptıklarını kaydedebilmek için boşluklar bırakılmıştır. Yoklama, başlama düzeyi, öğretim ve izleme verileri kayıt formlarına araştırmacı tarafından işaretlenmiştir.

Çizelgenin üstünde, öğrencinin adı ve ölçüm yapılacak bildirimin adı yer almaktadır. Çizelgenin altında ise kayıt işleminde kullanılacak işaretleme sistemi açıklanmıştır. Buna göre, işaretlemelerin öğrencinin doğru olarak yaptığı bildirim basamakları için (+), yerine getiremediği bildirim basamakları için (-) işaretleri kullanılmıştır.

Kayıt işlemleri tekli fırsat yöntemiyle yapılmıştır. Tekli fırsat yöntemi, çocuğa ana yönerge verilerek yaptıklarının doğrudan gözlenmesi ve kaydedilmesidir. Uygulamalar süresince, ana yönerge tekrarlanmamakta, öğrencinin doğru ya da yanlış tepkilerine kayıtsız kalınmaktadır

Çocuğun başlama düzeyi, yoklama, öğretim ve izleme aşamalarında; ilk bildirimden başlayarak doğru olarak gösterip- söylediği bildirimler ölçüt karşılandığında çizelgede (+) olarak işaretlenmiştir. Birey, her bir bildirim için ana yönerge verildikten sonra ilk 10 saniye içerisinde hiçbir davranışta bulunmazsa ya da ölçütü karşılayacak yeterlilikte doğru cevap veremez ve gösteremezse uygulama durdurulmuş ve çizelgedeki basamaklar (-) olarak işaretlenmiştir. Her bir bildirim birbirinden ayrı olduğu için tüm bildirim basamakları bu şekilde uygulanarak işaretlenmiştir.

3.5.2. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Gerçekleştirme Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı

Formda kayıt işlemlerinin belirli bir düzen içerisinde yapılabilmesi için bir çizelgeye yer verilmiştir. Bu çizelgenin sol tarafında çalışılacak davranışın bildirim basamakları bulunmaktadır. Bu bölümün karşısında ise birbirini izleyen çalışmalarda çocuğun her bir aşamada (yoklama, başlama düzeyi, öğretim ve izleme) yaptıklarını kaydedebilmek için boşluklar bırakılmıştır.

“Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Gerçekleştirme Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı” nın üstünde çalışılan çocuğun ve programın adı yer almaktadır.

Kayıt işlemleri tekli fırsat yöntemiyle yapılmıştır. Tekli fırsat yöntemi, çocuğa ana yönerge verildikten sonra yaptıklarının doğrudan gözlemlenmesi ve kaydedilmesidir. Uygulamalar boyunca, ana yönerge tekrarlanmamakta, çocuğun doğru ya da yanlış tepkilerine kayıtsız kalınmaktadır.

Çocuğun başlama düzeyi, yoklama, öğretim ve izleme aşamalarında; ilk bildirimden başlayarak doğru olarak gösterip- söylediği bildirimler çizelgede (+) olarak işaretlenmiştir. Birey, her bir bildirimde ait ana yönerge verildikten sonra ilk 10 saniye içerisinde hiçbir davranışta bulunmazsa ya da doğru cevap veremez ve gösteremezse uygulama durdurulmuş ve çizelgedeki basamaklar (-) olarak işaretlenmiştir. Her bir bildirim birbirinden ayrı olduğu için tüm bildirim basamakları bu şekilde uygulanarak işaretlenmiştir.

3.5.3. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Sosyal Geçerlilik Formu

Araştırmanın sosyal geçerliliğini tespit etmek amacıyla, ailelerin araştırma sonucunda araştırmaya ilişkin düşüncelerini, uygulanan programın onların gereksinimlerini ne ölçüde karşıladığını, programdan memnun olup olmadıklarını belirlemeye yönelik sosyal geçerlik formu geliştirilmiş ve uygulanmıştır (Ek 11 Sayfa 148)

Sosyal geçerlilik formu 7 adet sorudan oluşmaktadır. Form ailelerin çocuklarının doğru-yanlış dokunmaları, bu programla bu eğitimi alan çocuklara karşı çevredekilerin tutumlarının ya da davranışlarının değişip değişmediğini, istismar ile karşı karşıya kaldıklarında nasıl davranmaları gerektiği konularında programı etkili bulup bulmadıklarını anlamaya yönelik sorulardan oluşturularak düzenlenmiştir. Sosyal geçerlilik formu araştırma bittikten sonra ailelere araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

3.6. Deney Süreci

Bu başlık altında, araştırmanın deney sürecinin nasıl gerçekleştirildiği açıklanmıştır.

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni kendini cinsel istismardan koruma davranışdır. Araştırmanın bağımsız değişkeni ise video modelle sunulan cinsel istismardan korunma programıdır.

Bağımsız değişkenin, birinci bağımlı değişken üzerindeki etkililiği test edilirken “denekler arası çoklu yoklama deseni” kullanılmıştır.

Bu çalışmanın Yoklama, Başlama Düzeyi, Öğretim ve İzleme verileri çocuğun devam ettiği özel eğitim kurumunda gerçekleştirilmiştir.

3.6.1. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Başlama Düzeyini Belirleme

Araştırmaya katılan öğrencilerin yoklama ve başlama düzeyi verileri Denekler Arası Çoklu Yoklama Desenine göre toplanmıştır.

Araştırmanın başlama düzeyinde, üç öğrenci içinde başlama düzeyi verileri aynı gün alınmaya başlanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin başlama düzeyi verileri “*yakın çevresini tanıması, güvenebileceği kişileri ayırt etmesi, güvenebileceği kişiler varlığında kendisine dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt etmesi, kendisine yönelik ve kendisini karşı tarafa yönelik doğru ve yanlış dokunuşlarını ayırt etmesi ve kendini istismardan koruması,*” basamaklarında “*Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı (Ek 10)*” kullanılarak araştırmacı tarafından toplanmıştır.

Başlama düzeyi ve yoklama verileri araştırmaya katılan birinci öğrencide de; “*yakın çevresini tanıması, güvenebileceği kişileri ayırt etmesi, güvenebileceği kişiler varlığında kendisine dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt etmesi, kendisine yönelik ve kendisini karşı tarafa yönelik doğru ve yanlış dokunuşlarını ayırt etmesi ve kendini istismardan koruması*” basamaklarında, ikinci öğrencide de; “*yakın çevresini tanıması, güvenebileceği kişileri ayırt etmesi, güvenebileceği kişiler varlığında kendisine dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt etmesi, kendisine yönelik ve kendisini karşı tarafa yönelik doğru ve yanlış dokunuşlarını ayırt etmesi ve kendini istismardan koruması*” basamaklarında, üçüncü öğrencide de “*yakın çevresini tanıması, güvenebileceği kişileri ayırt etmesi, güvenebileceği kişiler varlığında kendisine dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt etmesi, kendisine yönelik ve kendisini karşı tarafa yönelik doğru ve yanlış dokunuşlarını ayırt etmesi ve kendini istismardan koruması*” basamaklarında birer oturum toplanmıştır. Birinci denek ile başlama düzeyi verileri toplanmaya devam edilirken; diğer deneklerden veri toplanmasına ara verilmiştir. Başlama düzeyi verileri birinci denekte kararlılık gösterdikten sonra birinci denek ile uygulamaya başlanmıştır.

3.6.2. Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyi

Araştırmada uygulama sürecine, birinci öğrencide başlama düzeyinde kararlılık elde edildikten sonra başlanmıştır. Araştırmacı, öğretimin yapılacağı odada araçları hazırladıktan sonra öğrenci ile birlikte masaya oturmuş ve kamera ile çekim yapacak kişiye başlama işaretini vermiştir (Çekim yapacak kişi öğrenciye tanıtılmış ve neden orada olduğu açıklanmıştır). Araştırmacı öğrenciye çalışılacak konuyu, uyulması gereken kuralları açıklamıştır. Daha sonra video temelli cinsel istismardan korunma programının uygulama adımlarına geçilmiştir.

Araştırmacı yakın çevresini tanınması, güvenilebileceği kişileri ayırt etmesi, güvenilebileceği kişiler varlığında kendisine dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt etmesi, kendisine yönelik ve kendisinin başka bir insana yönelik yaptığı doğru yanlış dokunuşları ayırt etmesi ve cinsel istismardan kendini koruması davranışlarını öğrenciye göstererek; model olma, rehberli uygulama ve bağımsız uygulama aşamaları ile öğrenciye öğretim yapmıştır (Ek 7 Öğretim Planı Sayfa 99). Araştırmacı, video temelli cinsel istismardan korunma programındaki her bir bildiri basamağını öğrenciye video ile gösterdikten sonra uygulamaya geçmiştir. Araştırmacı, model olma aşamasında programdaki her bir basamağa video ile model olmuştur. Araştırmacı model olma işlemini gerçekleştirirken neler yaptığını da tek tek açıklamıştır.

Araştırmacı model olma aşamasından sonra öğrenciye “şimdi seninle birlikte yakın çevrendeki kişileri, (güvenilebileceği kişileri ayırt etmesi, güvenilebileceği kişiler varlığında kendisine dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt etmesi, kendisine yönelik ve kendisinin başka bir insana yönelik yaptığı doğru yanlış dokunuşları ayırt etmesi ve cinsel istismardan kendini koruması davranışlarını) ayırt edeceğiz.” demiştir. Araştırmacı öğrencinin önündeki ekrana görüntüleri vermiştir. Öğrenciye ekrandaki görüntüler verildikten sonra; rehberli uygulama sürecine geçilmiştir. Öğrencinin gereksinim duyduğu yerlerde öğrenciye ipucu sunulmuştur. Öğrenci her bir bildirimin ana yönergesi verildiğinde o bildirime davranışları yerine getirmede bağımsızlığa ulaşana kadar araştırmacı rehberli uygulamaya devam etmiştir.

Öğrenci bağımsızlığa ulaştığında araştırmacı “ Şimdi sen benim sana gösterdiğim görüntüleri sorduğum sorulara göre bakıp ayırt edeceksin, söyleyeceksin.” demiştir. Öğrenciye “ ekrandaki görüntülere bak yakın çevrendekileri ayırt et; ailenin yokluğunda güvenilebileceğin kişileri ayırt et; güvendiğin kişilerin varlığında vücuduna kimler dokunabilir ayırt et; izlediğin videolar arasından çocuğa yönelik doğru-yanlış dokunuşları ayırt et; izlediğin videolar arasından çocuğun karşı taraftaki bir insanın vücuduna yönelik

doğru –yanlış dokunuşlarını ayırt et; cinsel istismardan kendini koruma davranışlarını belirt” diyerek yönerge vermiştir. Araştırmacı video temelli cinsel istismardan korunma programının bildirimleri bittiğinde, öğrencinin sergilediği uygun davranışları betimleyerek pekiştirmiştir.

Birinci denek video temelli cinsel istismardan korunma programının basamaklarını bağımsız olarak %100 oranında gerçekleştirene kadar öğretime devam edilmiştir. 1.deneğin uygulama düzeyi bittikten sonra 2.denekle üç oturum başlama düzeyi verisi alınırken 3. Denekten de bir yoklama alınmıştır. 2.deneğin başlama düzeyi verileri kararlılık gösterdiğinde uygulamaya geçilmiştir. 2.denek uygulama düzeyinde bağımsızlaştıktan sonra 3.denekten başlama düzeyi verileri toplanmaya başlanmıştır. Başlama düzeyi verileri kararlılık gösterdiğinde 3.denekle uygulama düzeyine geçilmiştir. Veriler “Video ile Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyi Ölçü Aracı” na kaydedilmiştir. Tüm deneklerde uygulama düzeyi bittikten 3 gün sonra izleme verileri toplanmaya başlanmıştır.

3.6.3. İzleme

Tüm deneklerde uygulama oturumları tamamlandıktan 3 gün sonra izleme verileri toplanmaya devam edilmiştir. İzleme verileri “*Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Gerçekleştirme Düzeyi Ölçü Aracı*” na kaydedilmiştir.

Üç denekten de uygulama sonrasında beşer oturum bağımsızlık oturumu verisi toplanmış ve bunlar da izleme verileri ile birlikte değerlendirilmiştir. Öğrencilerin izleme verileri kendi evlerinde toplanmıştır. İzleme verileri uygulama bittikten sonraki 3.6.9.30.ve 70. günlerde toplanmıştır.

3.7. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın bu bölümünde; çalışmaya katılan öğrencilerin yakın çevresini tanınması, güvенеbileceği kişileri ayırt etmesi, güvенеbileceği kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt etmesi, kendisine yönelik ve kendisini karşı tarafa yönelik doğru ve yanlış dokunuşlarını ayırt edebilmesi ve kendini istismardan koruma düzeylerine ilişkin başlama düzeyi, yoklama, öğretim süreci ve izleme verilerinin toplanmasına gereksinim duyulmuştur.

Çalışmaya katılan öğrencilerin; başlama düzeyi, yoklama ve öğretim verileri “*Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı (Ek 10)*” kullanılarak toplanacaktır. Çalışmaya katılan bireylerin; izleme- genelleme verileri ise “*Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Gerçekleştirme Düzeyi Ölçü Aracı (Ek 9)*” ile toplanacaktır.

3.7.1. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanabilmesi amacıyla araştırmaya katılan bireylerin başlama düzeyi, öğretim sonu ve öğretim sonu izleme değerlendirme süreçleri sesli ve görüntülü olarak kayıt edilecektir. Deneklerin becerileri doğru olarak yaptığı basamaklar, kayıt formundaki öğretim basamaklarının yer aldığı satırdaki boş sütuna “+” işareti konulmasıyla, yanlış yaptığı basamaklar ise aynı yere “-” işareti konularak kayıt edilecektir. Bireylerin öğretim sonu ve izleme verileri de aynı şekilde toplanacaktır.

3.8.Verilerin Analizi

Tek denekli deneysel desenlerden denekler arası çoklu yoklama deseninin kullanıldığı bu araştırmada, veriler grafik olarak analiz edilmiş ve grafikler görsel analiz ile yorumlanmıştır. Grafiklerde x eksenine başlama düzeyi, uygulama, izleme ve genelleme oturumları yerleştirilmiştir. Grafikte y ekseninde de bu oturumlara karşılık olarak işlemlerdeki doğruluk oranı, dikkatini sürdürme oranı ve işlemleri tamamlama süreleri yer almıştır. Veriler analiz edilirken başlama düzeyi ile uygulama, izleme ve genelleme oturumları arasındaki eğrilerin düzeylerine bakılarak veriler yorumlanmıştır. Eğer bu iki nokta arasındaki veri yolunun eğimi artan bir eğim ise, sağaltım tekniğinin etkili olduğuna eğer veri yolunun eğimi düşüş gösteren bir eğim ise sağaltım tekniğinin etkisiz olduğuna karar verilmiştir.

3.9. Uygulama Güvenirliği ve Gözlemciler Arası Güvenirlik

Araştırmanın bu bölümünde uygulama güvenirliliği ve gözlemciler arası güvenirliliğin nasıl belirlendiğine ilişkin bilgiler verilmektedir.

3.9.1. Uygulama Güvenirliği

Hazırlanan video temelli cinsel istismardan korunma programının uygulanma sırasında, öğretim materyallerinde yer alan uygulama basamaklarının araştırmacı tarafından güvenilir biçimde uygulanıp uygulanmadığını belirleyebilmek amacıyla, uygulama güvenirliliği verileri toplanmıştır. Bu amaçla “Uygulama Güvenirliliği Veri Toplam Formu” (Ek 13 Sayfa 153) geliştirilmiştir.

“Uygulama Güvenirliliği Veri Toplam Form” larının geliştirilmesi için hazırlanan Video Temelli Cinsel İstismardan Korunma Programı’nda yer alan ve araştırmacının öğrenciyle çalışırken uygulaması gereken uygulama basamaklarını alt alta sırlanmıştır. Uygulama basamaklarının karşısında evet ve hayır sütunları açılmıştır. Formun başına amacı, uygulama yönergesi, gözlemci ve tarih başlıkları yazılarak form oluşturulmuştur. “Uygulama Güvenirliliği Veri Toplam Formu” , Özel Eğitim Bölümü’nde görevli öğretim üyesi tarafından kontrol edilmiş ve forma son şekli verilmiştir.

Programın uygulanması sırasında tüm oturumlar kamera ile kaydedilmiştir. Uygulama bitiminde, uygulama güvenirliliği verilerinin toplanabilmesi için, her bir katılımcıyla yapılan uygulama oturumlarının %30’u belirlenmiştir. Birinci öğrencinin 47 öğretim oturumunun 12 oturumu, ikinci öğrencinin 54 öğretim oturumunun 16 oturumu, üçüncü öğrencinin ise 62 öğretim oturumunun 18 oturumu yansız atama yoluyla belirlenmiş ve gözlemci tarafından seçilen öğretim oturumlarının videoları izlenerek “Uygulama Güvenirliliği Veri Toplama Formuna” kaydedilmiştir. Her bir öğrencinin öğretim oturum sayısı birbirinden farklı olduğu için her bir öğrenci için uygulama güvenirliliğinde izlenecek oturum sayısı da değişmiştir. Uygulama güvenirliliği analizin sonucu birinci öğrencide %98, ikinci öğrencide %95, üçüncü öğrencide %97 çıkmıştır. Araştırmanın uygulama güvenirlik yüzdelerinin yüksek çıkması, araştırmacının hazırladığı cinsel istismardan korunma öğretim programını planladığı şekilde uyguladığı sonucuna ulaştırmıştır.

3.9.2. Gözlemciler Arası Güvenirlik

Araştırmanın gözlemciler arası güvenirliği için, özel eğitim alanı zihin engelliler öğretmenliğinden mezun Betül ŞİMŞİR ve Şerife GÜR’e uygulama ile ilgili bilgi verilmiş ve öğretim oturumlarını video kameradan izleyerek veri toplama formuna kaydetmesi sağlanmıştır. Araştırmada 3 öğrenci ile toplam 163 öğretim oturumu yapılmış, tüm evrelerdeki oturum sayısının yüzde 30’unun yani 49 oturumun video kayıtları izlenerek veri

toplama formuna kaydedilmesi istenmiştir. Gözlemciler arası güvenilirliği sağlamak amacıyla uygulamacının ve video kayıtlarını izleyerek kaydeden gözlemcilerin kayıtlarından elde edilen veriler “görüş birliği/ görüş birliği + görüş ayrılığı x 100” formülüyle hesaplanarak cinsel istismardan korunma becerisi için gözlemciler arası güvenilirlik bulunmuştur. Elde edilen gözlemciler arası güvenilirlik bulguları birinci öğrenci için % 98, ikinci öğrenci için %95, üçüncü öğrenci için %93 olarak bulunmuştur.

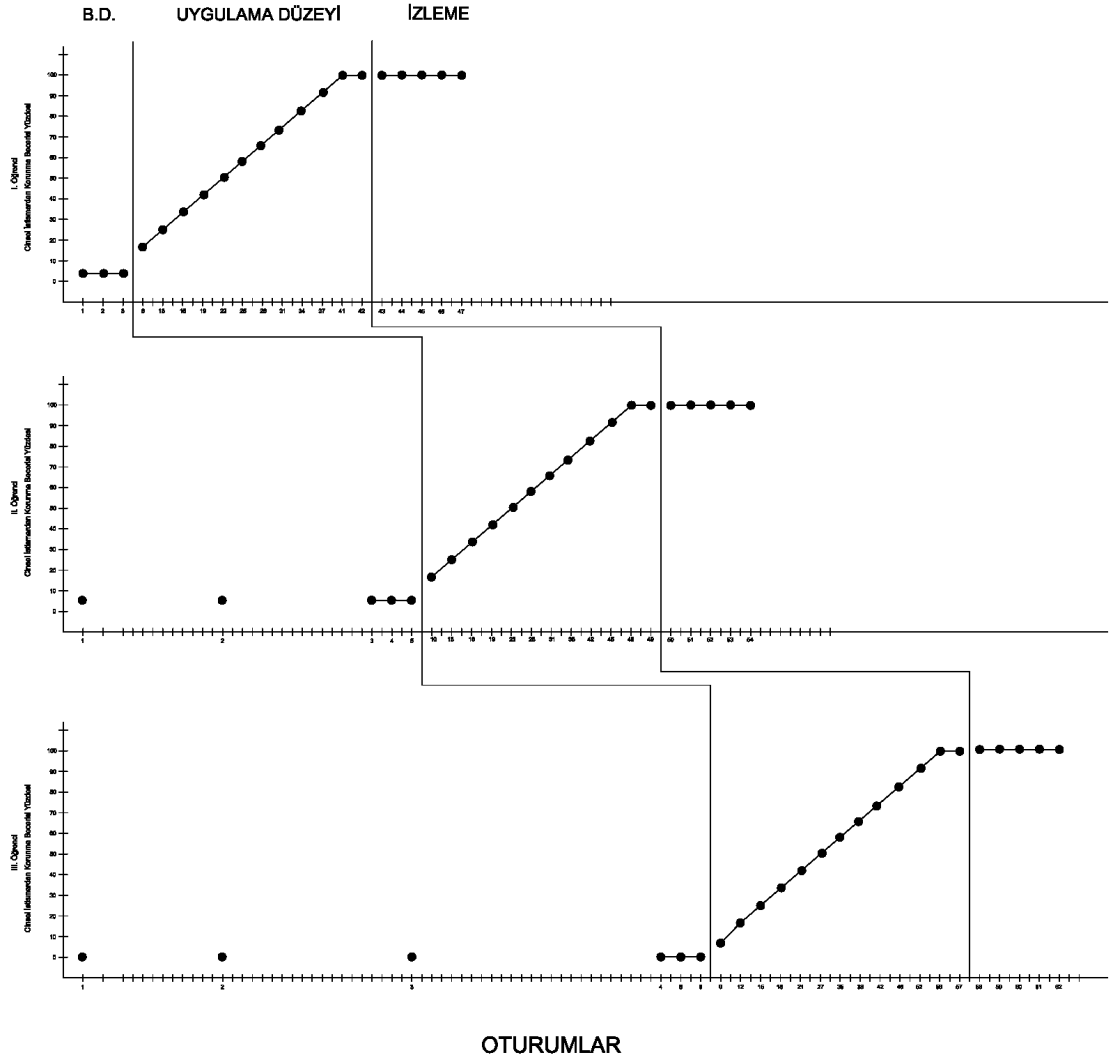
BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

4.1. Cinsel İstismardan Korunmayı Öğrenme

Bu araştırmanın genel amacı, zihinsel yetersizlikten etkilenmiş bireylere video ile model olarak sunulan cinsel istismardan korunma öğretim programının etkisini araştırmaktır.

Araştırmanın bu bölümünde, sırayla araştırmanın bulguları ve yorumları ile sosyal geçerlilik bulguları ve yorumlarına yer verilmiştir. Araştırmaya katılan deneklerin cinsel istismardan korunma becerisini öğrenmede video ile model olma yönteminin etkililiğine ilişkin verilerin grafiği Şekil 1’de yer almaktadır. Grafikte başlama düzeyi, uygulama, genelleme ve genellemelerin izlenmesi oturumlarının verileri, deneklerin öğretimi yapılan beceriye ilişkin verdikleri tepkiler yer almaktadır. İzleyen bölümde, deneklerin öğretim uygulamasıyla kendilerine öğretilen cinsel istismardan korunma becerisine ilişkin performans düzeylerine yönelik açıklamalara yer verilmektedir.

Şekil 1. Deneklerin öğretim düzeylerine ilişkin başlama, yoklama, uygulama ve izlem verileri.

4.1.1. Birinci Öğrencinin Cinsel İstismardan Kendini Korumayı Öğrenmesi

Her katılımcının grafiğinde başlama düzeyi verilerine yer verilmiştir. Başlama düzeyi verileri birbirini izleyen üç günde toplanmıştır. 1.öğrenci başlama düzeyi evresinde 12 basamaktan oluşan cinsel istismardan korunma programının sadece 1.basamağına doğru tepki vermiş geri kalan basamaklara doğru tepki veremeyerek üç oturumda kararlı veri elde edildiği için, cinsel istismardan korunma becerisinin öğretim uygulamasına geçilmiştir.

Bulgulara göre 1. öğrenci, video ile model olunarak öğretim uygulamasının sunulduğu yaklaşık 120 dak. süren toplam otuz dokuz öğretim oturumunun sonunda cinsel istismardan korunma becerisini kazanmıştır.

Uygulama evresinde ölçütü karşılamasından sonra cinsel istismardan korunma becerisinin kazanılmış olmasını değerlendirmek amacıyla beş video izlettirilerek izlem (kalıcılık) verisi alınmıştır. İlk üç izlem verisi uygulama evresi bittikten sonra ki üçer günlük arayla toplanmıştır. Dördüncü izlem verisi uygulama bittikten bir ay sonra; beşinci izlem verisi uygulama bittikten yetmiş gün sonra toplanmıştır. 1. öğrenci alınan beş izlem -kalıcılık- verisinde de videolara bakıp yanlış olan dokunuşu ifade etmiş ve cinsel istismardan korunma becerisinde olan davranışları eksiksiz ifade etmiştir.

4.1.2. İkinci Öğrencinin Cinsel İstismardan Kendini Korumayı Öğrenmesi

Cinsel istismardan korunma programına katılan ikinci öğrenciden, birinci öğrenci ile eş zamanlı olarak ve arada birer oturum yoklama verisi elde edilmiştir. Birinci öğrencinin öğretim oturumları tamamlandıktan sonra ikinci öğrenci ile başlama düzeyi verisi toplanmıştır. Başlama düzeyi verilerinde üç oturumda kararlı veri elde edildiği ve öğretimden önce yapılan yoklama evresindeki veri ile örtüştüğü için cinsel istismardan korunma becerisinin öğretim uygulamasına geçilmiştir. İkinci öğrenci birinci öğrenci gibi on iki basamaktan oluşan cinsel istismardan korunma programının ilk basamağına doğru tepki vermiştir. Uygulama öğretimine ikinci basamaktan başlanılmıştır.

Bulgulara göre ikinci öğrenci, video ile model olunarak öğretim uygulamasının sunulduğu 138 dak. süren toplam kırk dört öğretim oturumunun sonunda cinsel istismardan korunma becerisini kazanmıştır.

Uygulama evresinde ölçütü karşılamasından sonra cinsel istismardan korunma becerisinin kazanılmış olmasını değerlendirmek amacıyla beş video izlettirilerek izlem (kalıcılık) verisi alınmıştır. İlk üç izlem verisi uygulama evresi bittikten sonra ki üçer günlük arayla toplanmıştır. Dördüncü izlem verisi uygulama bittikten bir ay sonra; beşinci izlem verisi uygulama bittikten yetmiş gün sonra toplanmıştır. İkinci öğrenci, birinci ikinci üçüncü ve dördüncü izlem -kalıcılık- verilerinde yanlış olan dokunuşu ifade etmiş ve cinsel istismardan korunma davranışlarından olan hayır deme, koşarak uzaklaşma ve gidip güvendiği bir kişilere anlatma basamaklarının hepsini doğru olarak ifade etmiş ancak beşinci izlem -kalıcılık- verisinde sadece “hayır derim” basamağını söylememiştir.

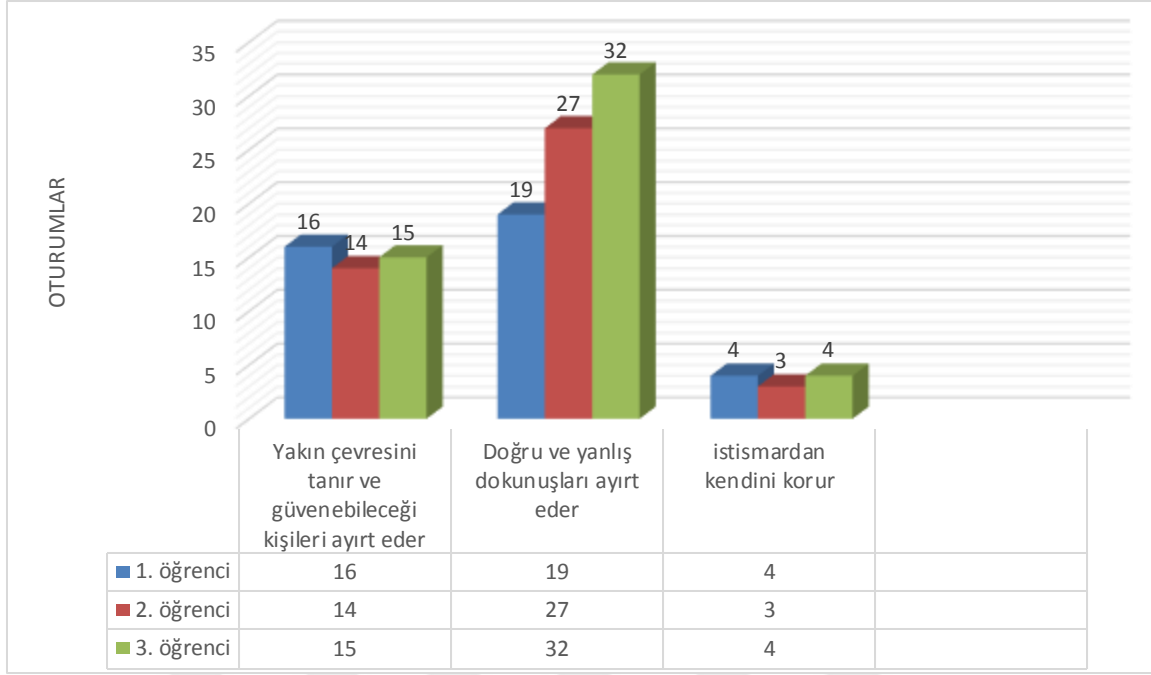
4.1.3. Üçüncü Öğrencinin Cinsel İstismardan Kendini Korumayı Öğrenmesi

Cinsel istismardan korunma becerisi öğretim programına katılan üçüncü öğrencinin yoklama oturumu ilk iki öğrenci ile birlikte eş zamanlı ve ara yoklamalar alınarak toplanmıştır. İkinci öğrencinin öğretim oturumları tamamlandıktan sonra üçüncü öğrenciden başlama düzeyi verisi toplanmıştır. Başlama düzeyi verilerinde üç oturumda kararlı veri elde edildiği ve öğretimden önce yapılan yoklama evresindeki veri ile örtüştüğü için cinsel istismardan korunma becerisinin öğretim uygulamasına geçilmiştir. Üçüncü öğrenci ilk iki öğrencinin aksine on iki basamaktan oluşan cinsel istismardan korunma programındaki ilk basamağa yanlış tepki verdiği için öğretim uygulamasına ilk basamaktan başlanılmıştır.

Bulgulara göre üçüncü öğrenci, video ile model olunarak öğretim uygulamasının sunulduğu 180 dak. süren toplam elli bir öğretim oturumunun sonunda cinsel istismardan korunma becerisini kazanmıştır.

Uygulama evresinde ölçütü karşılamasından sonra cinsel istismardan korunma becerisinin kazanılmış olmasını değerlendirmek amacıyla beş video izlettirilerek izlem (kalıcılık) verisi alınmıştır. İlk üç izlem verisi uygulama evresi bittikten sonra ki üçer günlük arayla toplanmıştır. Dördüncü izlem verisi uygulama bittikten bir ay sonra; beşinci izlem verisi uygulama bittikten yetmiş gün sonra toplanmıştır. Üçüncü öğrenci birinci ikinci ve üçüncü izlem -kalıcılık- verilerinde yanlış olan dokunuşu ifade etmiş ve cinsel istismardan korunma davranışlarından olan hayır deme, koşarak uzaklaşma ve gidip güvendiği bir kişilere anlatma basamaklarının hepsini doğru olarak ifade etmiş ancak dördüncü ve beşinci izlem -kalıcılık- verisinde sadece “hayır derim” basamağını söylememiştir.

“Video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma” öğretim programına katılan üç yetersizlikten etkilenmiş olan bireyin yoklama ve başlama düzeyi verilerinde, bağımlı değişken olan cinsel istismardan korunma becerisine sahip olmadıkları belirlenmiştir. Dolayısıyla video ile model olunarak sunulan öğretim programının üç denekte de etkili olduğu söylenebilir. Bu etki üç denekte de öğretim sürecinin sonunda alınan izlem -kalıcılık- verilerinde becerinin korunmasıyla açıklanabilir.

Şekil 2. Deneklerin öğrenme hızı (Deneklerin programın basamaklarını kaç oturumda öğrendiklerini gösteren grafik)

1.öğrenci cinsel istismardan korunma programındaki yakın çevresini tanıır ve güvenebileceği kişileri ayırt eder başlığı altındaki dört beceriye toplam on altı öğretim oturumu sonunda edinmişken; 2. öğrenci dört beceriyi on dört; 3. öğrenci ise beş beceriyi on beş öğretim oturumu sonunda edinmiştir. 1. ve 2. öğrenci ilk bildirim olan yakın çevresini tanıır basamağına doğru tepki verdiği için ikinci beceri basamağından başlanılmış ve dört beceri öğretilmiştir.

1. öğrenci cinsel istismardan korunma programındaki doğru ve yanlış dokunuşları ayırt eder başlığı altındaki altı beceriyi on dokuz öğretim oturumu sonunda edinmişken; 2.öğrenci altı beceriyi yirmi yedi; 3. öğrenci ise altı beceriyi otuz iki öğretim oturumu sonunda edinmiştir.

1. öğrenci cinsel istismardan korunma programındaki istismardan kendini korur başlığı altındaki üç beceriyi (hayır der, ortamdan kaçarak uzaklaşır ve güvendiği kişilere neler olduğunu anlatır) dört öğretim oturumu sonunda edinmişken; 2. öğrenci üç; 3. öğrenci dört öğretim oturumu sonunda edinmiştir.

4.2. Sosyal Geçerlik (Ek- 11)

Araştırmanın sosyal geçerliliğini sağlamak amacıyla deneklerin anneleriyle görüşme yapılmıştır. Araştırmanın sosyal geçerlilik bulguları toplanırken kullanılan form yedi sorudan oluşturulmuştur. İlk soruda kişisel güvenlik becerilerini öğrenmesi amacıyla yapılan istismardan korunma programından memnun olup olmadıkları sorusuna tüm anneler memnun oldukları şeklinde cevap vermişlerdir. İkinci, üçüncü ve dördüncü sorularda programın uygulanması çocuğunuzun kendini koruma becerisine katkı da bulundu mu, yetersizlikten etkilenmiş ailelere bu çalışmayı önerir misiniz ve çalışmanın süresi yeterli mi diye soruldu. Ailelerin hepsi programın çocuklarına çok katkı sağladığını, ailelere kesinlikle önerebileceklerini ve çalışmanın süresinin yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Beşinci soruda çalışmadan memnun olmadığınız yerler var ise belirtiniz denmiştir ancak aileler çalışmadan çok memnun kaldıkları yönünde cevap vermişlerdir. Altıncı soruda çalışmadan memnun olduğunuz yönleri birkaç cümle ile açıklayınız diye sorulduğunda 1. öğrencinin annesi: çalışmadan önce okulda karşı cinsin eteğini kaldırdığını, kendi pantolonunu indirerek bacak arasını gösterdiği gibi problemlerinin olduğu ve bu problemleri aşmalarında çalışmanın etkisini gördüklerini; 2. Öğrencinin annesi de doğru yanlış dokunmaların neler olduğunu, özellikle tanımadığı bir insanın kendisinin başını bile okşamasına izin vermemesi gerektiğini ve özel bölgelerine kimlerin dokunmaması gerektiğini öğrendiği; 3. öğrencinin annesi de bu araştırmadan önce ben tanımadığımız bir insan bile olsa çocuğumu karşıdaki insana yaklaşması için zorlardım. Tanıdık tanımadık kavramları bizde yoktu. Güvenilir kişiyi daha önce konuşmamıştık. Doğru yanlış dokunuşları bu kadar ayrıntılı söylememiştik hem de nasıl anlatacağımızı bilmiyorduk. Şeklinde cevap vermişlerdir. Yedinci ve son soruda çalışma sonunda çocuğunuzda gördüğünüz değişiklikleri sıralayınız denmiştir. 1. öğrencinin annesi çocuğunun bu konuda bilinçsiz olduğunu, bu çalışma sayesinde aile içinde bile çocuğunun özel bölge konusunda titiz davranmaya başladığını, çocuğunu severken elleri özel bölgeye gittiğinde onları uyardığını, 3 yaşındaki kardeşine bile aynı hassasiyetle davrandığını, okuldaki şikayetlerin azaldığını belirtmişlerdir. 2. öğrencinin annesi ise artık kızının kendini daha iyi ifade edebildiğini; 3. öğrencinin annesi de artık tualete, banyoya bile girse kapıyı kapattığını; üzerini değiştirirken kimsenin görmemesi gerektiğini ayp, yasak, bakmak yok diye ifade ettiğini ve bakarlarsa gelip kendisine anlattığını söylemişlerdir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, video ile model olunarak uygulanan cinsel istismardan korunma öğretim programının, yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel istismardan korunma becerisini kazanmalarında ve bu beceriyi sürdürmelerinde etkili olup olmadığı tartışılmaktadır.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Araştırmada, yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel istismardan korunma programındaki başlama düzeyi verileri incelendiğinde, bireylerin cinsel istismardan korunma programındaki beceri basamaklarını bilmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Denekler arasında sadece birinci ve ikinci öğrenci cinsel istismardan korunma programında yer alan 12 basamaktan sadece birinci basamağı bilmiştir. Bu yüzden birinci ve ikinci öğrenci ile programın uygulanmasına ikinci basamaktan; üçüncü öğrenci ile birinci basamaktan başlanarak öğretim yapılmıştır. Ve üç öğrenci de öğretim sonunda programda yer alan on iki basamağı da öğrenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı'nın uygulanması sonucunda bireylerin kendilerini cinsel istismardan koruma konusundaki bilgilerinde başlama düzeyine göre büyük artış olmuştur. Bu artıştaki en önemli etken, öğretimin sunuş yolu olduğu ve öğretim bittikten 70 gün sonra dahi edinilen bilginin kalıcılığının devam etmesi öğretim yönteminin etkililiği ile doğru orantılıdır.

Video ile model olma, öğrencilere pürüzsüz bir bilgi aktarımı sağlayan, bilgi aktarım aracı olarak da oldukça ilgi çekici olan, edineceği becerinin fiziksel modellemesini görerek gözlemlediği becerinin kafasında somutlaşmasına neden olan ve yapılan meta-analizlerle de etkililiği kanıtlanmış bir yöntemdir (Vrbik & Vrbik, 2017). Aynı şekilde yurt dışında ve ülkemizdeki diğer araştırmacılara göre de video model; hedef davranışı ve bu davranışı oluşturan alt basamakları oldukça net ve somut bir şekilde betimleyen (Akmanoğlu, 2008), gerçek deneyimler ve videodan

gösterilen deneyimler arasında yüksek derecede benzerlik kurulmasına olanak sağlayan (Mechling, 2004), pek çok öğretim yöntemi ile birleştirilerek kullanılabilen (Sansosti ve Powell-Smith, 2008) ve gerektiğinde hangi tepkilerden kaçınılması gerektiğine ilişkin hata modellerinin de kullanımına olanak tanıyan (Nikopoulos ve Keenan, 2006) bir yöntem olması nedeniyle yetersizlik gösteren bireylere pek çok farklı becerinin öğretiminde de rahatlıkla kullanılabilir.

Vrbik ve Vrbik (2017) yaptıkları araştırmada son 10 yılda video ile model olmanın yaygın bir yöntem olarak kullanıldığını, yapılan araştırmaların sonucunda da spesifik olarak öğrenme sürecinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu belirtmiş (Benitez Santiago, 2011; Kelley 2014; Vrbik ve Vrbik, 2017); aynı zamanda diğer yöntemlerle de karşılaştırıldığında video ile model olunarak öğretilen bilgi ya da becerinin edinilen bilgiyi ya da beceriyi transfer etmede daha etkili olduğunu vurgulamıştır. Araştırmanın bulguları ülkemizde ve yurt dışında yayımlanan makale ve tezlerle tutarlılık göstermektedir.

Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programı Eğitimin de annelerden alınan sosyal geçerlik bulguları da, annelerin yetersizlikten etkilenen bireylere öğretilen cinsel istismardan korunma becerilerine, öğretim de kullanılan video ile model olma uygulamasına ve araştırmanın sonuçlarına ilişkin görüşlerin olumlu olduğunu göstermektedir. Nitekim aileler çocuklarının artık kendi aile içinde ve dışında özel bölge konusunda farkındalıklarının oluştuğunu ve ellerinin yanlışlıkla özel bölgelere dokunulması durumunda dahi kendilerini ve çevrelerini uyardıklarını, kendilerini daha doğru ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Özellikle programda yanlış davranışlar arasında yer alan karşısındaki insanın çıplak bedenine bakma ve özel bölgelerine dokunma basamaklarının birinci öğrencinin okulda kız öğrencilerin eteklerini açma ve popolarına bakma davranışını ortadan kaldırarak okuldaki şikayetlerin azaldığını ve bunun kendilerini çok mutlu ettiğini dile getirmişlerdir.

Yapılan bu deneysel çalışma ile yetersizlikten etkilenen 3 öğrencinin de video ile model olunarak cinsel istismardan korunma becerisini öğrendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu öğrenme süreci öğrenciler arasında farklılıklar göstermiştir. 1. Öğrenci otizm spektrum bozukluğundan hafif düzeyde etkilenmiş olup, ailesiyle, devam ettiği rehabilitasyonun öğretmeniyle yapılan görüşmeler ve öğrencinin performans alımı değerlendirmelerinin sonucunda öğrenci ile ilgili veriler toplanmıştır. Bu veriler ışığında birinci öğrencinin bilişsel seviyesi akranları düzeyinde, ifade edici dili anlaşılır ve görsel hafızası, bilgisayarı sevmesi, videoların dikkat çekici olması 2 öğrenciye kıyasla öğrenmenin daha hızlı olmasını sağladığı düşünülmektedir. Nitekim Morlock, Reynolds, Fisher, Comer (2015)'in 3 erkek otizmlili bireyle yaptıkları araştırmada bireylere kelime tanıma ve

telaffuzlarını öğretmede video ile model olma yöntemini kullanmışlar ve video ile model olmanın otizmlili bireylerde öğretimi kolaylaştırdığını, daha hızlı öğrendiklerini ve etkili olduğu sonucuna varmışlardır. Benamou, Lutzker ve Taubman (2002) da otizmlili bireylerde video model yönteminin konuşma, iletişim, günlük yaşam becerilerini öğretmede etkili olduğunu vurgulamışlardır. Yine başka bir çalışmada otizmlili iki çocuğa kardeşleriyle oyun oynama becerisini kazandırmada video model yöntemi kullanılmış ve beceriyi kazandırmada etkili bulunmuştur (Taylor, Levin ve Jasper, 1999). Bu da araştırmanın ülkemizde ve yurt dışında yayınlanan tezlerle makaleler ile tutarlık gösterdiğini ortaya koyan başka bir etken olmaktadır.

Video ile öğretim bireylerin kafasında istismarın ne demek olduğunu daha da somutlaştırmış ve öğretim bittikten 70 gün sonra dahi edinilen bilginin kalıcılığının devam ettiğini göstermiştir. Birinci öğrencinin ailesi çocuklarına tanıdık tanımadık kavramını yabancı insanlardan bir şey almasını diyerek verdiklerini belirtmiş ve öğrenci de bu edindiği bilgiyi çalışmanın ilk basamağı olan yakın çevresini tanıyarak basamağına genelleylebilmiştir. Ancak güvenilir kişilerin kim olduklarını söyler ve güvenilir kişileri tanıdık kişilerin arasından ayırt eder basamaklarında, ailesi öğrenciye yakın çevresindeki herkese güvenebileceğini belirttiği için bu basamağın öğretimi uzun sürmüştür. Buradan da anlaşılıyor ki bireylere verilen yanlış bilgiler bireylerin doğru bilgileri öğrenmesinin önünde bir set oluşturmaktadır. Ebeveynlerin cinsel eğitim ve istismardan korunmaya yönelik yeterli ve doğru bilgiye sahip olmadıkları da ülkemizde ve yurt dışında yayınlanan makale ve tezler ile tutarlılık göstermektedir (Çerçi, 2013). Ailelerin bu kapsamda cinsel istismar konusunda doğru bilgi edinmeleri büyük önem arz etmektedir.

İkinci öğrenci özgül öğrenme güçlüğü tanısı alan, ailesinden ve devam ettiği rehabilitasyondaki özel eğitim öğretmeninden alınan bilgiler ve yapılan performans alımı değerlendirmesinden sonra, bilişsel seviyesi, dikkati akranlarından çok az geride ancak ifade edici dil becerisi akranları düzeyinde olan bir öğrenci olarak saptanmıştır. Ailesi medyadan duyduğu cinsel istismar ve kaçırılmalardan dolayı kızlarını tanımadığı insanlarla bir yere gidilmemesi ve onlardan bir şey alınmaması konusunda uyarmış ve bilgi vermişlerdir. Bu bilgi doğrultusunda 2. Öğrenci de öğretimin ilk basamağı olan yakın çevresini tanıyarak basamağına edindiği bilgiyi genelleylebilmiştir. Programın 2. Basamağında güvenilir kişilerin kim olduklarını söyler de aile kızlarına gittiği özel eğitim kurumundaki bayan öğretmene, kendilerine, anneannesine, komşusuna güvenebileceğini bir şey olduğunda onlardan istekte bulunabileceğine dair önceden bilgi verdiği için üç öğrenci arasından bu basamağı en çok model olunan, ikinci öğrenci olmuştur. Birinci öğrencide olduğu gibi ikinci öğrencinin de ailesinin önceden verdiği yanlış ya da eksik bilgiler bireylerin

öğrenmelerinin önünde bir ket oluşturduğu öğretimde gözlenmiştir. İkinci öğrenci istismardan korunma programını hafif derecede zihinsel yetersizlikten etkilenmiş üçüncü öğrenciye kıyasla daha kısa sürede öğrenmiş olup dil becerilerinin de iyi olması sebebiyle öğretim süreçlerinin süreleri daha kısa sürmüştür. İkinci öğrencide de edinim sağlandıktan sonra yapılan izleme oturumlarında edinilen bilginin kalıcılığının devam ettiği saptanmıştır.

Üçüncü öğrenci hafif derecede zihinsel yetersizlikten etkilenmiş olup, kulağında tüp bulunduğu için işitmede problem yaşayan bir kız öğrencidir. Ailesi ve devam ettiği rehabilitasyon merkezindeki özel eğitim öğretmeni ile yapılan görüşmelerle birlikte öğrencinin performans alımı yapılmış ve öğrenci gözlemlenmiştir. Tüm bu değerlendirmeler ışığında öğrencinin ifade edici dil becerileri ve dikkat süresinin sınırlı olduğu sonucuna varılmıştır. Dikkat süresinin sınırlı olduğu gözlemlendiğinden öğrenciye D2 testi uygulanmış dikkat dağınıklığı olduğu ortaya çıkarak yapılan gözlemin doğruluğu kanıtlanmıştır. Üçüncü öğrenci programın 2. Temel basamaklarının öğrenilmesinde çok fazla ipucuna gereksinim duymuştur. Özellikle “kendisine yönelik doğru dokunuşları ayırt eder”; “kendisine yönelik yanlış dokunuşları ayırt eder”; “çocuğun karşısındaki kişiye yönelik yanlış dokunuşlarını ayırt eder” basamaklarının öğretimi diğer iki öğrenciye kıyasla verilen ipucu sayısı bakımından anlamlı farklılık göstermiştir. Aynı zamanda iki öğrenciye kıyasla üçüncü öğrencinin yetersizlikten etkilenme düzeyi öğretimin süresini etkileyerek daha uzun bir öğretim sürecinin yaşanmasına neden olmuştur. Cinsel istismardan kendini koruma basamaklarının öğrenimi birinci öğrenci 120 dakikada, ikinci öğrenci 138 dakikada, üçüncü öğrenci ise 180 dakika gerçekleşmiştir. Üçüncü öğrencide var olan zihinsel ve ek yetersizliklerin öğrenmenin süresini etkilemesi ülkemizdeki ve yurt dışındaki incelenen makale ve tezler ile tutarlılık göstermektedir. Üçüncü öğrencide var olan hem zihinsel yetersizlik hem işitmede probleminin olması hem de konuşma bozukluğu öğrenmenin daha geç ve dilsel aktarımın yavaş olmasını sağlamış bu da zihinsel yetersizlikten etkilenen bireylerin daha geç öğrendiklerini ve ek yetersizliklerin öğrenmelerini ve kendilerini ifade etme konusunda istismara açık bireyler haline getirdiklerini ortaya koymaktadır. Nitekim Çakmak ve Çarkacı-Çakmak (2011) bireylerdeki engel türü ve derecesi arttıkça bireylerin cinsel istismara maruz kalma durumunun da o oranda artacağını belirtmişlerdir. Tüm bunlara rağmen üçüncü öğrencide de video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma becerisini edinim sağlandıktan sonra alınan izleme oturumları ile edinilen bilginin kalıcılığının devam ettiğini göstermiştir. Cannella- Malone, Fleming, Chung, Wheeler, Basbagill ve Singh (2011) yaptıkları araştırmada 7 zihinsel engelli bireye video ile model olarak günlük yaşam becerilerini öğretmeyi planlamış ve deneklerden birinin işitme yetersizliğinden etkilenmiş olmasına rağmen öğretilmesi hedeflenen becerileri video model tekniği ile

öğrendiklerini belirterek video model ile sunulan öğretimin etkililiğine vurgu yapmışlardır. Bu da, bulgular ile ülkemizdeki ve yurt dışındaki incelenen makale ve tezler arasında tutarlılık olduğunu göstermektedir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda ülkemizde ve yurt dışında yetersizlikten etkilenmiş bireylere video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma öğretim programının etkililiğin inceleyen bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Ancak video ile öğretimin etkililiğini gösteren alan yazında çalışmalar bulunmaktadır. (Cannella- Malone, Fleming, Chung, Wheeler, Basbagill ve Singh 2011; Çakmak 2011; Morlock, Reynolds, Fisher, Comer 2015; Benamou, Lutzker & Taubman 2002; Taylor, Levin & Jasper 1999; Hine, Wolery 2006). Araştırmanın bulguları da alan yazındaki araştırmalarla tutarlıdır. Ülkemizdeki ve yurt dışındaki makale ve tezler incelendiğinde, cinsel istismardan korunma becerilerinin öğretimine yönelik yapılan çalışmalarda edinilen becerilerin kalıcılığına yönelik farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. 1998 yılında Lumley ve arkadaşları zihinsel yetersizlikten etkilenmiş 6 denekle gerçekleştirdikleri cinsel istismardan korunma programının bulgularının sosyal yaşantılarına genellemede etkisiz olduğunu belirtmişlerdir. Aynı şekilde Mitenberger ve arkadaşları (1999) yaptıkları çalışmada 5 zihinsel engelli bayan ile çalışmış ve kazandırmayı hedefledikleri cinsel istismardan korunma programının beceriyi kazanmada etkili olduğunu ancak genellemede etkisiz olduğunu belirtmişlerdir. Başka bir çalışmada ise Egemo-Helm ve arkadaşları (2007) 7 zihinsel yetersizlikten etkilenen bayana rol yapma yöntemiyle cinsel istismardan korunmayı öğretmişler ve öğretimin etkili olduğunu ancak genellemede etkisinin düşük olduğu sonucuna vardıklarını belirtmişlerdir..

Sonuç olarak bahsedilen tüm araştırmaların ışığında, cinsel istismardan kendi korumada kullanılan video ile model olma öğretim yöntemi, yapılan araştırmanın kalıcılık ve genelleme bulgularında farklılığını, etkililiğini ortaya koymuştur. Yapılan diğer tezlerde kalıcılığın sürdürülememesi ve genellenmenin olmayışı bireylerin kendi zihinlerinde olayı somutlaştıramadıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu tezde programın son basamağına yönelik çekilen öğretim videoları doğal ortamda başlarına gelebilecek bir cinsel istismar vakasını her açıdan ele alarak tasvir etmiş olması nedeniyle yetersizlikten etkilenen bireylerin zihinlerinde olayı somutlaştırdığı ve bu durumun öğretimin kalıcılığını olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir. Kullanılan araçlar ve öğretim yöntemi bu tezi yurt dışındaki ve ülkemizdeki diğer tezlerden ayırmaktadır. Aynı zamanda bu tezin, ülkemizdeki ve yurt dışındaki makale ve tezlere önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.2. Öneriler

Bu araştırmanın sonunda ileri araştırmalara ve uygulamalara yönelik çeşitli önerilerde bulunulabilir.

İleri araştırmalara yönelik öneriler

- Bu araştırmada öğrencilere cinsel istismardan korunma programının öğretimine yönelik çalışma yapılmış olup ileriki araştırmalarda cinsel istismardan korunma becerilerini ailelere öğretme ve ailelerin çocuklarına öğretimi konularında aile- birey eğitime yönelik çalışmalar planlanabilir.
- Araştırmanın sonucunda ortaya çıkan bulgular göz önünde tutularak farklı yaş grupları ve yetersizlik türleri dahil edilerek öğretimin etkililiği değerlendirilebilir.
- Ülkemizdeki ve yurt dışındaki makale ve tezler incelendiğinde cinsel istismardan korunma becerilerinin sosyal öykü yöntemleriyle de öğretildiği araştırmalar bulunmaktadır. Araştırmada kullanılan video model yöntemi ile sosyal öykü yöntemlerinin etkililikleri karşılaştırılabilir.
- Araştırmada kullanılan video ile model olma gelişimsel yetersizliği bulunan bireylere yeni becerilerin öğretiminde tercih edilebilir.

Uygulamaya yönelik öneriler

- Ebeveynlerin cinsel gelişim, cinsel eğitim ve cinsel istismar konularında bilgi eksikliklerinin olmasından dolayı bu konulara dair aile eğitimleri alan uzmanları tarafından verilerek bu eksiklikleri giderilebilir.
- Yetersizlikten etkilenen bireylerle etkileşim halinde bulunan tüm eğitim kurumlarındaki öğretmen, idareci ve yardımcı personellerin cinsel istismar konusunda bilgilendirilmesi için hizmet içi eğitimler düzenlenebilir.
- Yetersizlikten etkilenen bireyler için cinsel istismardan kendilerini koruma, doğru ve yanlış dokunuşların öğretilmesi zorunlu hale getirilebilir.

KAYNAKÇA

- Adalet Bakanlığı (2013). *2013 yılı bakanlık faaliyet raporu*. <https://www.adalet.gov.tr/Bakanlik/FaaliyetRaporu/pdf/rapor2013.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Adalet Bakanlığı (2014). *2014 yılı bakanlık faaliyet raporu*. <https://www.adalet.gov.tr/Bakanlik/FaaliyetRaporu/pdf/rapor2014.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Akmanoğlu, N. (2008). *Otistik çocuklara kötü niyetli yabancı kişilerin kaçırma girişimlerinden kaçınmayı öğretme*. Yayımlanmış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Cinsel Yaklaşımlar*, 1(1), 95-119.
- Aral, N., Akyol, K. & Işık, N. (2002). Anne babaların cinsel eğitim konusundaki düşüncelerinin incelenmesi. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 20(20), 1 –14.
- Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş. & Çimen, S. (2001). *Çocuk gelişimi-2*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Arı, R., Üre, Ö. & Yılmaz, H. (1997). *Eğitim psikolojisi ders notu*. Konya: Günet Ofset Matbaacılık.
- Ataman, A. (2004). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Gündüz.
- Ataman, A. (2003). *Özel gereksinimli bireyler ve özel eğitime giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim.
- Atbaşı, Z. (2016). Zihinsel yetersizlikten etkilenmiş çocuğu olan annelerin cinsel istismarı önlemeye yönelik bilgi düzeylerinin belirlenmesi. *Ines Journal*,8(1), 32-43.
- Atman C. (2003). Kadına yönelik şiddet; Cinsel taciz. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 12(9), 333-335.
- Aydoğmuş, A. (1999). *Çocuk eğitimi*. İstanbul: Remzi.

- Bagley, C., & Ramsay, R. (1985). Sexual abuse in childhood: Psychosocial outcomes and implications for social work practice. *Social Work and Human Sexuality*, 4(1), 33–47.
- Bahali, K., Akçan, R., Tahiroğlu, A. Y., & Avcı, A. (2010). Child sexual abuse: Seven years in practice. *Journal of Forensic Sciences*, 55(1), 633-635
- Baroff, G. (2006). “On The 2002 AAMR Definition of Mental Retardation”. Switzky, H. N., & Greenspan, S. (Editörler). *What Is Mental Retardation? Ideas For An Evolving Disability In The 21st Century*. Washington, DC. 29-39.
- Benitez Santiago, A.S. (2011). Using video feedback to improve martial-arts performance. *College of Behavioral and Community Sciences*, South Florida.
- Blanchett, W. J., & Wolfe, P. S. (2002). A review of sexuality education curricula: meeting the sexuality education needs of individuals with moderate and severe intellectual disabilities. *Sage Journals*, 27.
- Bilge, A., & Baykal, Z. (2008). Zihinsel engelli bireyler ve cinsellik. *Özveri Dergisi*, 5(2), 1310-25.
- Binbaşoğlu, C. (1990). *Gelişim psikolojisi*. Ankara: Nobel.
- Bottoms, B.L., & Davis, S. L. (2004). Effects of victim and defendant race on jurors’ decisions in child sexual abuse cases. *Journal of Applied Social Psychology*, 34(1), 1-33.
- Boudreau, E., D’Entremont, B. (2010). Improving the pretend play skills of preschoolers with autism spectrum disorders: The effects of video modeling. *J Dev Phys Disabil*, 22, 415-431.
- Boyle, C. & Lutzker, J. (2005). Teaching young children to discriminate abusive from nonabusive situations using multiple exemplars in a modified discrete trial teaching format. *Journal of Family Violence*, 20 (2), 55–69.
- Bozbeyoğlu, A. Ç. (2009). *Türkiye’de Ensest Sorununu Anlamak*, Özet Rapor, Ankara. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/sosars/article/view/5000093049/5000086518> sayfasından erişilmiştir.
- Cannella- Malone, H. I., Fleming, C., Chung, Y., Wheeler, G. M., Basbagill, A. R., & Singh, A. H. (2011). Teaching daily living skills to seven individuals with severe intellectual

- disabilities: a comparison of video prompting to video modeling. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 13(3), 144-153.
- Ceylan, A., Tuncer, O., Melek, M., Akgün, C., Gülmehmet, F., & Erden, O. (2009). Van bölgesindeki çocuklarda cinsel istismar. *Van Tıp Dergisi*, 16(1), 131- 134.
- Chodan, W., Häßler, F., & Reis, O. (2014). Programme zur prävention von sexuellem missbrauch von menschen mit geistiger behinderung – eine übersicht. *Praxis der Kinderpsychologie und Kinderpsychiatrie*, 63(2), 82–98.
- Couwenhoven, T. (2001) . Sexuality education; building a foundation for healthy attitudes. *Disability Solutions*, 4(5), 1-20.
- Cüceloğlu, D. (2015). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakmak, S. & Çarkacı Çakmak, S. (2011). *Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerde cinsel eğitim uygulamaları*. İstanbul: Vize.
- Çeçen, A. R. (2007). Çocuk cinsel istismarı: sıklığı, etkileri ve okul temelli önleme yolları. *İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1).
- Çerçi, G. (2013). *Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin çocuklarının cinsel gelişimi ve eğitimine yönelik bilgi düzeyleri ve tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Doughty, H. & Kane, M.L. (2010) Teaching abuse-protection skills to people with intellectual disabilities. A review of the literature college of charleston. *United States Research in Developmental Disabilities* 31(1), 331–337
- Dubowitz, H. (2002). Preventing child neglect and physical abuse: A role for pediatricians. *Pediatrics in Review*, 23(6), 191-196.
- Durmuş, A. (2005). *Ergenlik dönemi*. İstanbul: Nesil.
- Egemo- Helm, K. R., Miltenberger, R. G., Knudson, P., Finstrom, N., Jostad, C.,& Johnson, B. (2007). An evaluation of in SITU training to teach sexual abuse prevention skills to women with mental retardation. *Behavioural Intervention*, 22, 99-119.
- Eylen, B. (2000). *Ergenlik dönemindeki bedensel değişiklikler – cinsel sağlık bilgileri eğitimi öğretmen el kitabı*. İstanbul: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı.

- Eser, M. (2008). *Ana babaların cinsel kimlik gelişimiyle ilgili tutumlarının çocuğun cinsel kimlik kazanmasına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Finkelhor, D. (1980). Risk factors in the sexual victimization of children. *Child Abuse & Neglect*, 4(4), 265-273.
- Finkelhor, D. (1994). Sex abuse and sexual health in children: current dilemmas for the pediatrician. *Schweizerische Medizinische Wochenschrift*, 124(51-52), 2320-2330.
- Firth, H., Balogh, R., Berney, T., Bretherton, K., Graham, S., & Whibley, S. (2001). Psychopathology of sexual abuse in young people with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 45(3), 244-252.
- Fromm, E. (2004). *Cinsellik ve cinsel sapmalar* (A. Arıtan, Çev.). İstanbul: Arıtan.
- Gibson, L. E., & Leitenberg, H. (2000). Child sexual abuse prevention programs. do they decrease the occurrence of child sexual abuse?. *Child Abuse & Neglect*, 24(9), 1115-1125.
- Goodman, L., Budner, S., & Lesh, B. (1971). The parents' role in sex education for the retarded. *Mental Retardation*, 9(1), 43-46
- Gökdeniz, Ş. (2008). *İlköğretimde cinsel eğitim konusunda öğretmen ve veli görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Gökler, B. (2014). "Çocuğun Ruhsal ve Sosyal Gelişimi", O. Derman ve K. Karataş. (Editörler). *Çocuk İstismarı ve İhmaline Yaklaşım Temel Bilgiler*. Ankara. s. 1-7.
- Gölge, Z. (2005). *Cinsel saldırıda etkili faktörler ve suçlu profili*. (Doktora tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Haffner, D. (2007). *Çocuğunuzun gelişen cinselliği* (B. Küçükbakkal, Çev.). İstanbul: Optimist (Eserin aslının basım tarihleri 1999,2000).
- Hancı, H., & Özdemir, Ç. (2001). Çocuk cinsel istismarı. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 10(10), 389-390.
- Haroian, L. (2000). Child sexual development. *Electronic Journal Of Human Sexuality*. 3 (1-20), www.ejhs.org/volume3/Haroian/body.htm sayfasından erişilmiştir.
- Haugaard, J. J. (2000). The challenge of defining child sexual abuse. *American Psychologist*, 55(9), 1036.

- Helander E.(2004). *The World of the Defenseless. A global overview of the health of maltreated.*
file:///C:/Users/%C3%9CM%C4%B0T/Downloads/int_crin_newsletter_19_eng_children_and_violence.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Hershkowitz, I., Lamb, M. E., & Horowitz, D. (2007). Victimization of children with disabilities. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(1), 629–635.
- Heward, L.W. (2006). *Exceptional children: An introduction to special education.* (8th Edition). New Jersey: Pearson Prentice.
- Higgins, M. & Swain, J. (2010). *Disability and child sexual abuse.* London: Jessica Kingsley.
- Hine, J. F. & Wolery, M. (2006). Using point-of-view video modeling to teach play to preschoolers with autism. *Topics in Early Childhood Special Education* 26(2), 83-93.
- Ige, O. K., & Fawole, O. (2011). Preventing child sexual abuse: parents' perceptions and practices in Urban Nigeria. *Journal of Child Sexual Abuse*, 20(6), 695-707.
- İşman, Ş. (2003). *Çocukluk çağı istismarı ve ihmalinin çocuk suçluluğuna etkisi.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul.
- Jobling A. (2001). Beyond sex and cooking: health education for individuals with intellectual disability. *Mental Retardation*, 39(4), 310-21.
- Johns, B. H., Crowley, E. P., & Guetzloe, E. (2002). Planning the IEP for students with emotional and behavioral disorders. *Focus on Exceptional Children*, 4(9), 1- 13.
- Johnson, B. M., et al. (2005). Evaluation of behavioral skills training for teaching abduction-prevention skills to young children, *Journal of Applied Behavior Analysis*, 38, 67-78.
- Kelley, H. (2014). Using video feedback to improve horseback riding skills. *College of Behavioral and Community Sciences*, South Florida.
- Keskin, G., & Çam, O. (2005). Çocuk cinsel istismarına psikodinamik bakış açısı ve hemşirelik yaklaşımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 21(2), 191-208.

- Kreutner, K.A. (1981). Sexuality fertility and the problems of menstruation in mentally retarded adolescents. *Pediatric Clinics of North America*, 28(1), 475-480
- Kula, S., & Çakar, B. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(12).
- Küpper, L. (1995). Comprehensive sexuality education for children and youth with disabilities. siecus report. www.siecus.org. sayfasından erişilmiştir.
- Lalor, K., & McElvaney, R. (2010). Child sexual abuse, links to later sexual exploitation/high-risk sexual behavior, and prevention/treatment programs. *Violence Abuse*, 11(4), 159-77.
- Lanning, B., & Massey-Stokes, M. (2006). Child sexual abuse prevention programs in Texas accredited non-public schools. *American Journal of Health Studies*, 21 (1), 36-43
- Lumley, V. A. & Miltenberger, R. G. (1997). Sexual abuse prevention for persons with mental retardation. *American Journal on Mental Retardation*, 101(1), 459-472.
- Lumley, V. A., Miltenberger, R. G., Long, E. S., Rapp, J. T., & Roberts, J. A. (1998). Evaluation of a sexual abuse prevention program for adults with mental retardation. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 31(1), 91-101.
- McDermott, S., Martin, M., Weinrich, M., Kelly, M. (1999). Program evaluation of a sex education curriculum for women with mental retardation. *Res Dev Disabil*, 20(2), 93-106.
- McDowell, L. S., Gutierrez, A., Bennett, K. D. (2015). Analysis of live modeling plus prompting and video modeling for teaching imitation to children with autism. *Behavioral Interventions*, 30, 333-351.
- Mechling, L. C. (2004). Effects of multimedia, computer-based instruction on grocery shopping fluency. *Journal of Special Education Technology*, 19(1), 23-34.
- Mermer, G. (1993). *Zihin Engelli ergenlerin cinsel eğitim gereksinimleri hakkında anne, baba ve eğitimci görüşlerinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Mermut, S. (2006). Çocuk koruma kanunu üzerine bir değerlendirme. *Legal Hukuk Dergisi*, İstanbul.

- Miltenberger, R. G., Roberts, J. A., Ellingson, S., & Galensky, T. (1999). Training and generalization of sexual abuse prevention skills for women with mental retardation. *Journal Of Applied Behavior Analysis*, 32, 385-388.
- Morano, J. P. (2001). Sexual abuse of the mentally retarded patient: medical and legal analysis for the primary care physician. *Primary care companion to the Journal of Clinical Psychiatry*, 3(3), 126.
- Morlock, L., Reynolds, J. L., Fisher, S., & Comer, R. (2015). Video modeling and Word identification in adolescents with autism spectrum disorder. *Child Language Teaching and Therapy*, 31(1), 101-111.
- Morse, C.W., Sahler, O.Z., & Friedman, S.B. (1970). "A Three-Year Follow-Up Study of Abused and Neglected Children." *American Journal Of Diseases Of Children* 120, 439-446.
- Nikopoulos, C., & Keenan, M. (2006). *Video modeling and behavior analysis: A guide for teaching social skills to children with autism*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Özkara, E., Kavaklı, U., Can, İ.Ö., Tep, İ., & Özbek, V. Ö. (2010). Çocuklara yönelik cinsel istismarın yasal boyutunun Türkiye ve diğer ülkeler ile karşılaştırılması. *Adli Tıp Dergisi*, 25(1).
- Özmert, N. E. (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-III. *Aile, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49, 256-273.
- Öztop, D.B. & Özcan, Ö.Ö. (2010). Cinsel istismar vakalarının sosyodemografik ve klinik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Yeni Symposium Journal* 48(1), 270-276
- Öztürk, M.O. (1990). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. İstanbul: Evrim.
- Öztürk, M.O. (2006). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevi.
- Phasha, N. (2009). Responses to situations of sexual abuse involving teenagers with intellectual disability. *Sexuality and Disability*, 27, 187.
- Pieterse, M.; Treloar, R. ve Cairns, S. (1996). *Küçük Adımlar Gelişimsel Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı. 3. Kitap İletişim Becerileri*, (Çev. Yıldız Uzun ve Gönül Kırcaali İftar) İstanbul.
- Polat, O. (2006). *Ensest, aile içi cinsel tecavüz*. İstanbul: Nokta.

- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1 tanımlar*. Ankara: Seçkin.
- Russell, D. E. (1983). The incidence and prevalence of intrafamilial and extrafamilial sexual abuse of female children. *Child Abuse & Neglect*, 7(2), 133-146.
- Sandgrund, A., Gaines, R. W., & Green, A. H. (1974). Child abuse and mental retardation: A problem of cause and effect. *American Journal of Mental Deficiency*, 79(1), 327-330
- Sansosti, F. J., & Powell-Smith, A. K. (2008). Using computer presented social stories and video models to increase the social communication skills of children with high functioning autism spectrum disorders. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 10(3), 162-178.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2005). *Theories of Personality* (8 th edition). Wadsworth Cengage Learning
- Seyyar, A. (2008). *Özürlülük eğitimi - cinsel eğitim*. <http://www.tsd.org.tr>, sayfasından erişilmiştir.
- Shipley-Benamou, R. S., Lutzker, J. R., & Taubman, M. (2002). Teaching daily living skills to children with autism through instructional video modeling. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 4, 165–175, 188.
- Skarbek, D., Hahn, K., & Parrish, P. (2009). Stop sexual abuse in special education: An ecological model of prevention and intervention strategies for sexual abuse in special education. *Sexuality and Disability*, 27(3), 155-164.
- Sobsey, D., & Doe, T. (1991). Patterns of sexual abuse and assault. *Sexuality and Disability*, 9(3), 243-259.
- Stephenson, J. M., Strange, V., Forrest, S., Oakley, A., Copas, A., Allen, E., & Johnson, A. M. (2004). Pupil-led sex education in England (RIPPLE study): cluster-randomised intervention trial. *The Lancet*, 364(9431), 338-346.
- Sullivan, P. M., & Knutson, J. F. (2000). Maltreatment and disabilities. A population-based epidemiological study. *Child Abuse & Neglect*, 24(1), 1257–1273.
- Süzer, T. (2015). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere cinsel istismardan korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykü yönteminin etkililiği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

- Tang, C. S., & Lee, Y. K. (1998). Evaluation of a sexual abuse prevention program for female chinese adolescents with mild mental retardation. *American Association on Intellectual and Developmental Disabilities*, 103.
- Tarasenko, M. A., Miltenberger, R. G., Brower-Breitwieser, C., & Bosch, A. (2010). Evaluation of peer training for teaching abduction prevention skills. *Child & Family Behavior Therapy*, 32(3), s. 219-230.
- Taşçı, A. İ. (2003). *Cinsel eğitim* (3. Baskı). İstanbul: İz.
- Taylor, B. A., Levin, L., & Jasper, S. (1999). Increasing play-related statements in children with autism toward their siblings: Effects of video modeling. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 11, 253–264.
- Tepper M. (2001). Becoming sexually able:education to help youth with disabilities. *Siecus Report*, 29(3), 1-6.
- Teresa, A. C., Wilcox, M. J. (2011). Promoting imitation in young children with autism: A comparison of reciprocal imitation training and video modeling. *J Autism Dev Disord*, 41, 654-666.
- Topbaş, M. (2004). A big shame of mankind: Child abuse. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 3(4), 76-80.
- Topçu, S. (1997). *Çocuk ve gençlerin cinsel istismarı ensest ve pedofili*. Ankara: Doruk.
- Topçu, S. (2009). *Cinsel istismar*. Ankara: Phoenix.
- Tuğrul, B. & Artan, İ. (2001). *Çocukların cinsel eğitimleri ile ilgili anne görüşlerinin incelenmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Tuzcuoğlu, N. & Tuzcuoğlu, S. (2007). *Çocuğun cinsel eğitimi. Anne ben nasıl doğdum?* (4. Basım). İstanbul: Morpa Kültür.
- TÜİK (2016). *Çocuk hakları izleme raporu*. <http://www.cocukhaklariizleme.org/2015-sayfasından> erişilmiştir.
- Türk Hukuk Sitesi (2016). 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK 234/2 m) <http://www.turkhukuksitesi.com/mevzuat.php?mid=6090> sayfasından erişilmiştir.
- Uçar, H. (1994). *Çağdaş çocuk cinsel eğitimi*. İstanbul: İnkilap.

- Uçar, M. (2014). *Bilişsel süreç yaklaşımına dayalı olarak hazırlanan cinsel istismarı önleme becerisi öğretim programının etkililiğinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Üstündağ, A., Şenol, F. B., & Mağden, D. (2015). Ebeveynlerin çocuk istismarına yönelik bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve bilinçlendirilmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1, s. 212-227.
- Vig, S., & Kaminer, R. (2002). Maltreatment and developmental disabilities in children. *Developmental and Physical Disabilities*, 14(4), 371- 386.
- Vrbik, I., & Vrbik, A. (2017). Video demonstration as a teaching method. *Croatian Journal Of Education*, 19(2), 201-213.
- Watson, J. D. (1984). Talking about the best kept secret: Sexual abuse and children with disabilities. *Exceptional Parent*, 14(6), 15-16, 18-20.
- Wolfe, P. S., & Blanchett, W. J. (2003). Sex education for students with disabilities. An evaluation guide. *Teaching Exceptional Children*, 36(1), 46-51.
- Yargıtay Kararı (2006). *Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Kararları* <http://www.calismatoplum.org/yargitay/yargitay10.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Yılmaz, G., İşiten, N., Ertan, Ü. & Öner, A. (2003). Bir çocuk istismar vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 46(1), 295-298.
- Yüksel, Ş. (1993). Ensestin tanınması ve değerlendirilmesi. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 30(2), 352-357.
- http://www.cocukhaklariizleme.org/wpcontent/uploads/UCMFaaliyetRaporu14_TR_CocukHaklari.pdf

EKLER

EK-1. VELİ İZİN BELGESİ

Sayın Veli,

Gazi Üniversitesi Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engellilerin Eğitimi bölümünde yüksek lisans yapmaktayım. Tez konum: “Yetersizlikten Etkilenmiş Bireylere Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Öğretim Programının Etkililiği” ni tespit etmektir. Bu amaçla izin verirsiniz kızınız/oğlunuz ile bir çalışma yapacağım.

Çalışma sırasında ki bilgileri video ile kayıt etmek istiyorum. Video görüntüleri ve çalışma sonuçlarını sadece ben ve alandaki bir araştırmacı tarafından izlenecek ve okunacaktır. Bu çalışma sadece araştırma için kullanılacaktır. Ayrıca hem sizin hem de kızınızın/oğlunuzun ismi araştırmada kesinlikle kullanılmayacaktır.

Yardımlarınız ve ilginiz için teşekkür ederim.

Özel Eğitim Öğretmeni Ayşenur ARAT ODACI

Araştırma için kızım/oğlum ile çalışma yapılmasına izin veriyorum.

Veli

Ad- Soyad:

İmza:

EK 2. BİREYLERİN BİLGİ DÜZEYLERLERİNİ BELİRLEME

Çocuğun Adı- Soyadı:

Doğum Tarihi:

Görüşme Tarihi:

BİLDİRİMLER	MATERYAL	ÖÇLÜT	DEĞERLENDİRME
1.Cinsiyet farklılıklarını fark eder.			
a) Gösterilen kız erkek resimleri arasından bana kız/erkek olan resmi göster denildiğinde bağımsız olarak gösterir.	a1) kız- erkek a2) yaşlı erkek- yaşlı kız a3) orta yaşlı erkek- kız a4)kız – genç erkek	%100	
b) Önündeki resim gösterilerek bunun cinsiyeti ne söyle denildiğinde kız/erkek diye söyler.	b1) erkek/ kız b2) gözlüklü erkek- kız b3) kız- orta yaşlı erkek b4)kız- genç erkek	%100	
2.Özel bölgelerini ayırt eder.			

a1) Gösterilen kız/erkek vücut bölümleri arasından bana özel bölgeler neresi göster denildiğinde meme/bacak arası/ popo /dudak/penis bacak arası resimlerini bağımsız olarak gösterir.	a1) beyaz tenli kız-erkek vücut resmi a2) esmer tenli kız- erkek vücut resmi	%100	
b1) Önündeki kız/erkek vücut bölümlerinin olduğu resimlerden özel bölgeler işaret edilerek gösterilip bu bölgenin adı ne söyle denildiğinde bacak arası(vajina)/meme/popo/bacak arası(penis) /dudak diye söyler.	b1) beyaz tenli kız-erkek vücut resmi b2) esmer tenli kız- erkek vücut resmi	%100	
3.Güvenilir kişileri söyler.			
a) Senin güvendiğin kişiler kim? söyle		%100	

EK-3. AİLE GÖRÜŞME FORMU

Merhaba, ben Gazi Üniversitesi Zihin Engellilerin Eğitimi Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrencisiyim. Yetersizlikten etkilenen bireylerin cinsel istismardan korunmalarına yönelik bir eğitim programı hazırlıyorum. Bu programı sizin çocuğunuza hazırlayabilmem için sizden konu ile alakalı bilgiler almam gerekiyor. Bu yüzden sizinle görüşmek istiyorum. Görüşme süresince söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacının dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca araştırma sonuçlarını yazarken görüştüğümüz kişilerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım. İzin verirseniz başlamak istiyorum.

Görüşme kiminle yapılıyor?	a) Anne b) Baba
Kaç yaşındasınız?	
Eğitim seviyeniz?	a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise d) Yüksek okul e) Üniversite
Bir işte çalışıyor musunuz?	a) Hayır b) Evet c) Emekliyim
Yetersizlikten etkilenen çocuğunuzun cinsiyeti nedir?	a) Kız b) Erkek
Yetersizlikten etkilenen çocuğunuzun yaşı kaç?	

Yetersizlikten etkilenen çocuğunuzun yetersizlikten etkilenme düzeyi nedir?	a) Hafif b) Orta ve Ağır c) Otizm d) Özgül Öğrenme Güçlüğü
---	---

SORULAR	EVET	HAYIR
1) Çocuğunuzu korumanızda sizi zorlayacak en önemli risk hangisidir?	a) Sokaktaki şiddet b) cinsel istismar c) kaza d) kaçırılma-kaybolma	
2) Cinsel istismarı yakın bir tehdit olarak görüyor musunuz?		
3) Cinsel istismar denilince aklınıza ne geliyor?		
4) Bireylerin hangi yaş aralığında daha fazla cinsel istismara uğrayabileceğini düşünüyorsunuz?	a) 1-3 b) 3-6 c) 6-9 d) 9-12 e) 12-15 f) 15+	
5) Tipik gelişim gösteren bireyler yetersizlikten etkilenmiş bireylere nazaran daha fazla mı cinsel istismara uğrar?		
6) Yetersizlikten etkilenmiş erkek bireylerin cinsel istismara uğrama riski düşük müdür?		
7) Cinsel istismarda bulunan kişi genellikle çocuğun tanıdığı birisi midir?		

8) Sizce cinsel istismarı gerçekleştiren kişi aileden veya yakın çevreden olabilir mi?			
9) Cinsel istismarı yapan kişi genellikle erkek midir?			
10) Genellikle cinsel istismar eğitim seviyesi düşük ailelerde mi gözlenir?			
11) Cinsel istismar genellikle fiziksel temas ile mi gerçekleşir?			
Evet ise; Dokunma ve cinsel istismar amaçlı dokunma arasındaki farklar nelerdir?		Hayır ise; Temas içermeyen cinsel istismar türleri denince aklınıza neler gelmektedir?	
12) Daha önceden cinsel istismar veya cinsel istismardan korunmaya yönelik bir eğitim programına dahil oldunuz mu?			
Evet ise; Bu programda neler öğrendiniz? Kabaca anlatınız.		Hayır .	
13) Çocuğunuza vücudunun özel bölgelerini tanıttınız mı?			

Evet ise; Özel bölgelerle ilgili kuralları belirlediniz mi?	Hayır ise; Soru yok.		
14) Çocuğunuza kendi beden temizliğini nasıl yapması gerektiğini öğretiyor musunuz?			
15) Çocuğunuzu yalnız başına bir yere gönderiyor musunuz?			
Evet ise; nerelele gönderiyorsunuz?	Hayır ise; Soru yok.		
16) Çocuğunuzu kimlere emanet ediyorsunuz siz yokken? Yani sizin yokluğunuzda çocuğunuz kime güvenmeli?			
17) Size göre cinsel istismar kapalı ortamlarda mı yoksa açık ortamlarda mı fazla gerçekleşir?			

EK-4. VİDEO İLE MODEL OLUNARAK SUNULAN CİNSEL İSTİSMARDAN KORUNMA PROGRAMI

(CİKP)

1- Yakın çevresini tanıır ve güvnebileceğı kişileri ayır eder.

- a) Birey gösterilen görüntüler arasından yakın çevresini ayırt eder.
- b) Birey gösterilen görüntüler arasından güvnebileceğı kişileri ayırt eder.
- c) Birey gösterilen görüntüler arasından güvnebileceğı kişiler varlığında kendisine dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt eder.

2- Doğru yanlış dokunuşu ayırt eder.

- a) Birey gösterilen görüntülerden kendisine yönelik doğru davranışlar/ dokunuşlar neler söyler.
- b) Birey gösterilen görüntülerden kendisine yönelik yanlış davranışlar/ dokunuşlar neler söyler.
- c) Birey gösterilen görüntülerden arasından, çocuğa yönelik yanlış dokunuşları/ davranışları ayırt eder.
- d) Birey gösterilen görüntülerden kendisinin karşı tarafa yönelik doğru davranışları/dokunuşları neler söyler.
- e) Birey gösterilen görüntülerden kendisinin karşı tarafa yönelik yanlış davranışları/dokunuşları neler söyler.
- f) Birey gösterilen görüntülerden arasından, çocuğun karşı tarafa yönelik yanlış dokunuşlarını/davranışlarını ayırt eder.

3- İstismardan kendini korur.

- a) Yüksek sesle hayır der.
- b) Ortamdan kaçarak uzaklaşır.
- c) Güvendiğı bir kişilere neler olduğunu anlatır

EK-5. CİKP'NİN ÖLÇÜT BAĞIMLI ÖLÇÜ ARACI

BİLDİRİMLER	MATERYAL	ÖLÇÜT	DEĞERLENDİRME
1. Yakın çevresini tanır ve güvenebileceği kişileri ayırt eder.			
a1) Bilgisayar ekranında beliren kişi resimleri gösterilerek “Bu kim söyle?” denildiğinde “tanımıyorum/..tanıyorum.....diye söyler.	a)Tanındığı kişi b)Tanınmadığı kişi b)Tanındığı kişi c) Tanındığı kişi..... d)Tanınmadığı kişi e) Tanındığı kişi..... f)Tanınmadığı kişi g) Tanınmadığı kişi	8/6	

b1) Ekrandaki yan yana iki resim gösterilerek; “Bu resimlere bak. Bu resimdeki kişiler arasından senin güvendiğin kişiler kimler söyle denildiğinde ekrandan kendi güvendiği kişileri ayırt eder.	a)tanındık, güvenilir kişi, güvenilir kişi, tanındık, güvenilir kişi, tanındık b) güvenilir kişi, tanındık, güvenilir kişi, tanındık, tanındık, güvenilir kişi	%100	
c1) Ekrandaki yan yana iki resim gösterilerek; bu resimlere bak. Bu resimler arasından güvendiğin bir kişiler varken vücuduna kimler dokunabilir diye	a)doktor- öğretmen b)hemşire- kuaför c)servis şoförü- doktor d)bakkalıcı- doktor	%100	

sorulduğunda ekrandan vücuduna dokunabilecek kişileri ayırt eder.	e) doktor- okul personeli		
2.Doğru-yanlış dokunuşları/davranışları ayırt eder.			
a1) Birey, ekrandaki iki resim arasından çocuğa yönelik doğru- yanlış dokunuşlar/davranışlar hangileridir diye sorulduğunda, birey doğru ve yanlış dokunuşları/davranışları ekrandaki resimler üzerinden ayırt eder.	a) el ele tutuşma- adamın kızın bacak arasına dokunması b) yanak sıkma- adamın kızın göğsüne dokunması c) adamın kızın poposuna dokunması- omza dokunma d) dudaktan öpme- yanaktan öpme e) kıyafeti üzerindeyken resim çekme- çıplak resim çekme f) sarılma- adamın çocuğun vücuduna dokunması	. %100	

b1) Birey, ekrandaki resimler arasından; çocuğun karşısındaki insana yönelik doğru-yanlış dokunuşları/davranışları hangileridir diye sorulduğunda, birey doğru ve yanlış dokunuşları/ davranışları ekrandaki resimler üzerinden ayırt eder.	a) Elini öpme- adamın bacak arasına dokunma b) Sarılma- adamın çıplak vücuduna dokunma c) Yanağını öpme- çıplak vücutta bakma	%100	
3. İstismardan kendini korur.			
Birey, araştırmacı tarafından kendisine izlettirilen videoda doğru olmayan dokunuş, doğru olmayan istekler ortaya çıktığında araştırmacı videoyu durdurarak şimdi birey kendini korumak için ne yapmalı diye sorduğunda; “yüksek sesle bağırarak hayır demeli, ortamdan kaçarak uzaklaşmalı, güvendiği bir büyüğe neler olduğunu anlatmalı” diye söyler.	a) Video b) Video c) Video	%100	

EK-6. VİDEO İLE MODEL OLUNARAK SUNULAN CİNSEL İSTİSMARDAN KORUNMA PROGRAMININ PERFORMANS ALIM SÜRECİ PLANI

1.Senaryo: a) Yakın çevresini ayırt eder.

JENERİK GÖRÜNTÜ MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTE ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN Materyal: İKP'nin Ölçüt Bağımlı Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ a)Tanındığı kişi b)Tanınmadığı kişi	UZMAN SUNUCU: Merhaba ... Birazdan sana ekranda çıkan bazı resimlere bakmanı isteyeceğim. Bu resimler çevrendeki kişileri ne kadar tanıdığını anlamak amacıyla hazırlandı. Ekranda tek bir resim olacak. Ekrandaki resmin kime ait olduğunu soracağım. Sende ekrandaki resmi tanıyorsan “tanıyorum diyerek kim olduğunu söyleyeceksin. Tanımıyorsan “tanımıyorum” diyeceksin. Evet, resimlere bakmak için seni hazır görüyorum. O halde dikkatli bir şekilde ekranda çıkan resimlere bakalım.
--	--

b)Tanıdığı kişi c) Tanıdığı kişi..... d)Tanımadığı kişi e) Tanıdığı kişi..... f)Tanımadığı kişi g) Tanımadığı kişi	SUNUCU/ ALT SES Bu resimlerde yakın çevrendeki kişileri ne kadar ayırt edebildiğini gördük. Birazdan tanıdık kişiler arasından güvenilir kişileri ayırt etmeni isteyeceğim. Çalışma esnasında çok dikkatli bir şekilde resimlere bakarak, söylemiş olduğum yönergelere uyduğun için çok teşekkür ederim.
---	--

Senaryo 1: b)Güvenilir kişileri ayırt eder.

JENERİK	UZMAN / SUNUCU: , şimdi seninle tanıdık kişiler arasından güvenilir kişiler kim bunlara bakacağız. Ekranı yan yana iki kişinin resmi gelecek. Ben sana; “ekrandaki kişiler arasından senin güvendiğin kişi kim söyle?” diyeceğim. Sende güvenilir bulduğun kişileri bana söyleyeceksin. Evet resimlere bakmak için seni hazır görüyorum. O halde dikkatli bir şekilde ekranda çıkan resimlere bakalım.
-----------------------	---

**MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM
GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL
YETERSİZLİKTE ETKİLENEN
ÖĞRENCİ, UZMAN
GÖRÜNTÜ**

- a) Tanıdık, güvenilir kişi, güvenilir
kişi, tanıdık, güvenilir kişi,
tanıdık
- b) Güvenilir kişi, tanıdık, güvenilir
kişi, tanıdık, tanıdık, güvenilir
kişi

SUNUCU / ALT SES

Bu resimlerde güvenilir kişileri ne kadar ayırt edebildiğini gördük. Birazdan senin güvenilir bulduğun kişilerin varlığında sana kimlerin dokunabileceğini soracağım.

Çalışma esnasında resimlere çok dikkatli bakarak vermiş olduğum komutlara uyduğun için çok teşekkür ederim.

Senaryo 1: c) Güvenilir kişilerin varlığında vücuduna dokunabilecek kişileri ayırt eder.

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTE ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN GÖRÜNTÜ a)doktor- öğretmen b)hemşire- kuaför c)servis şoförü- doktor d)bakkalıcı- doktor e) doktor- okul personeli	UZMAN / SUNUCU şimdi senin güvenilir bulduğun kişilerin varlığında sana kimlerin dokunabileceğini soracağım. Ekrana bazı resimler gelecek. Bu resimler arasından Sana “kimler güvendiğin bir kişiler varken vücuduna dokunabilir” diye soracağım. Sende güvendiğin bir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek kişileri ekrandan ayırt edeceksin. Evet resimlere bakmak için seni hazır görüyorum. O halde dikkatli bir şekilde ekranda çıkan resimlere bakalım. SUNUCU / ALT SES Çalışma esnasında beni çok dikkatli dinleyip vermiş olduğum komutlara uyduğun için çok teşekkür ederim.
---	--

Senaryo 2: a) Doğru- yanlış dokunuşları/ davranışları ayırt eder.

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTE ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN GÖRÜNTÜ a) El ele tutuşma- adamın kızın bacak arasına dokunması b) Yanak sıkma- adamın kızın göğsüne dokunması c) Adamın kızın poposuna dokunması- omza dokunma d) Dudaktan öpme- yanaktan öpme e) Kıyafeti üzerindeyken resim çekme- çıplak resim çekme f) Sarılma- adamın çocuğun vücuduna dokunması	UZMAN / SUNUCU Merhaba Birazdan sana hangi davranışların doğru davranış doğru dokunma, hangi davranışların yanlış davranış yanlış dokunma olduğunu soracağım. Ekrana şimdi bazı resimler gelecek. Sende o resimler arasından doğru ve yanlış dokunuşları/ davranışları ayırt edeceksin Evet resimlere bakmak için seni hazır görüyorum. O halde dikkatli bir şekilde ekranda çıkan resimlere bakalım SUNUCU / ALT SES
--	---

	Sorduğum soruya verdiğin cevapla senin doğru ve yanlış dokunmayı ne ölçüde ayırt edebildiğini görmüş olduk. Çalışma esnasında beni çok dikkatli dinleyerek vermiş olduğum komutlara uyduğun için çok teşekkür ederim.
--	---

Senaryo 2: b) Birey kendisinin doğru-yanlış dokunuşlarını/ davranışlarını ayırt eder.

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTE ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN GÖRÜNTÜ a) Elini öpme- adamın bacak arasına dokunma b) Sarılma- adamın çıplak vücuduna dokunma	UZMAN / SUNUCU Merhaba Birazdan sana “bir birey karşısındaki insanın nerelerine dokunursa bu dokunuş doğru ya da yanlış dokunuş olur “ diye soracağım. Ekranı şimdi bazı resimler gelecek. Bu resimlerde birey karşısındaki insanın neresine dokunursa yanlış ya da doğru dokunuş davranış olduğunu sen de ayırt edeceksin. Evet görüntüleri izlemek için seni hazır görüyorum. O halde dikkatli bir şekilde ekranda çıkan resimlere bakalım
--	--

c) Yanağını öpme- çıplak vücuda bakma Eline dokunma	SUNUCU / ALT SES Sorduğum soruya verdiğin cevapla senin karşındaki bir insana karşı doğru-yanlış dokunuş ve davranışlarını ne ölçüde bildiğini öğrenmiş olduk. Çalışma esnasında beni çok dikkatli dinleyerek vermiş olduğum komutlara uyduğun için çok teşekkür ederim.
--	--

Senaryo 3: İstismardan kendini korur.

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL	UZMAN / SUNUCU Merhaba Birazdan sana bazı videolar izlettireceğim. Bu videolarda doğru olmayan dokunuşlar, doğru olmayan istekler ortaya çıktığında videoyu durduracağım ve “videodaki çocuğun kendisini korumak için ne yapmalı” diye sorduğumda sende çocuğun kendisini korumak için yapması gerekenleri söyleyeceksin. Evet, seni görüntüleri izlemek için hazır görüyorum. O halde dikkatli bir şekilde ekranda çıkan görüntüyü dikkatlice izleyelim.
--	---

YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN GÖRÜNTÜ 1.video 2. video 3. video	SUNUCU / ALT SES İzlediğin görüntüler karşısında sorduğum soruya verdiği cevapla senin doğru olmayan dokunmalar ve doğru olmayan istekler karşısında kendini korumak için neler yapabileceğini ne ölçüde bildiğini öğrenmiş olduk. Çalışma esnasında görüntülere çok dikkatli bakarak beni çok dikkatli dinledin. Vermiş olduğum komutlara da uyduğun için çok teşekkür ederim.
--	---

EK-7. ÖĞRETİM PLANI

UDA: Öğrenciye izlediği video görüntüleri baz alınarak yanlış dokunulmak istendiğinde ya da karşısındaki insanın yanlış dokunma ya da davranış istekleriyle karşılaştığında ne yapması gerektiği sorulduğunda; öğrenci bağımsız olarak her defasında “yüksek sesle hayır derim, bana yardım edin diyerek ortamdan uzaklaşıyorum, güvendiğim bir kişilere durumu aktarırım” der.

KDA1: Öğrenci bilgisayar ortamında gösterilen resimler arasından yakın çevresini, güvenebileceği kişileri ve güvenebileceği kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek kimseleri bağımsız olarak her defasında ayırt eder.

Ö.A.1. Öğrenci bilgisayar ortamında gösterilen resimler arasından yakın çevresini 8/6 ölçütünde ayırt eder.

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN MATERYAL: Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ	UZMAN SUNUCU: Merhaba Önce sana yapacağımız çalışmada ne yapman gerektiğine dair bir video izleteceğim. Videodaki birey öğretmenin söylediklerini nasıl dinliyor, sonrasında istenileni nasıl uyguluyor birlikte izleyeceğiz. Videoyu izlemek için seni hazır görüyorum. (video izlenir)
--	--

Videoda öğretmen ile bir öğrenci vardır. Öğretmen öğrencisine yakın çevresini ayırt etmesini öğretiyor. Yapılacak çalışmanın bir örnek videosudur. GÖRÜNTÜ Tanıdığı kişi Betül öğretmen Tanımadığı kişi Tanımadığı kişi	UZMAN/SUNUCU MODEL OLMA: Evet, dikkatli bir şekilde videoyu izledin. Şimdi çalışmamıza başlıyoruz. Ekranla sırasıyla resimler gelecek. Ben sana ekrandaki resimleri tanıttacağım. Sonra da senden söylemeni isteyeceğim. İlk görüntü ile başlıyoruz. Ekranda resmini gördüğün kişiyi sen tanıyorsun. Bu senin Betül öğretmenin. Harika bir şekilde beni dinledin ve şimdi sen söyle. Ekrandaki kişiyi tanıyor musun? Kim bu kişi? Birey tanıyorum Betül öğretmenim derse betimleyip pekiştirilir. Söyleyemezse öğretim yinelenir. Tanımadığı kişinin resmi ekrana gelir. Bak bu tanımadığın bir insan. Harika bir şekilde beni dinledin. Şimdi de sen söyle. Ekrandaki kişiyi tanıyor musun) Tanımıyorum derse betimleyip pekiştirilir. Söyleyemezse öğretim yinelenir. Diğer resimlerde bu şekilde deneğe sunulur. Daha sonra rehberli uygulamaya geçilir.
---	---

Tanıdığı kişi kuzeni	
Tanıdığı kişi murat abisi	
Tanıdığı kişi dedesi	
Tanımadığı kişi	
Tanımadığı kişi	
Tanıdığı kişi abisi	
Tanımadığı kişi	
Tanımadığı kişi	
Tanıdığı kişi babası	
	SUNUCU/ UZMAN: REHBERLİ UYGULAMA: Evet şimdi tekrar çalışıyoruz. Ekranı bazı resimler çıkacak. Bu resimler çevrendeki kişileri ne kadar tanıdığını öğrenmek amacıyla hazırlandı. Ekranda çıkan resmi tanıyorsan ismini söyleyeceksin. Tanımıyorsan tanımiyorum diyeceksin diye hatırlatmada bulunmuştur araştırmacı. Ekranı çıkan resimleri doğru olarak söylediyse bu doğru davranışı çalışmayı bölmeyecek şekilde araştırmacı pekiştirmiştir. Eğer yanlış söylediyse araştırmacı çalışmayı durdurup; “bu tanıdığın kişi ya da tanımadığın kişi tanımiyorum” demesi gerektiğini belirtmiştir. Denek ölçüte ulaşana kadar rehberli uygulamaya devam edilmiştir.

GÖRÜNTÜ Tanımadığı kişi Tanımadığı kişi Tanıdığı kişi kuzeni Tanımadığı kişi Tanımadığı kişi Tanıdığı kişi abisi Tanımadığı kişi Tanıdığı kişi Betül öğretmen Tanıdığı kişi murat abisi Tanıdığı kişi dedesi Tanımadığı kişi Tanıdığı kişi babası	basamakları da bu şekilde sunulmuştur. Öğrenci ölçütü karşılayana kadar uygulama devam etmiştir. Öğrenci ölçütü karşılayıp bağımsızlaştığında programın diğer basamağına geçilmiştir. SUNUCU/ALT SES: Bu resimlerle yakın çevrendeki kişileri ayırt edebilmeyi öğrendin. Birazdan güvenilir kişilerin kim olduğunu öğreneceksin. Çalışma esnasında çok dikkatli bir şekilde resimlere bakarak, söylemiş olduğum yönergelere uyduğun için aferin sana.
---	---

Ö.A.2 a. Öğrenci güvenilir kişilerin adını %100 ölçütünde söyler.

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN MATERYAL: Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ Videoda öğretmen ile bir öğrenci vardır. Öğretmen öğrencisine güvendiği kişileri öğretiyor. Yapılacak çalışmanın bir örnek videosudur.	UZMAN /SUNUCU: Merhaba, şimdi seninle çalışmaya başlamadan önce sana bu çalışmada ne yapacağımıza dair örnek bir video izlettireceğim. UZMAN/SUNUCU MODEL OLMA Evet, dikkatli bir şekilde videoyu izledin. Şimdi çalışmaya başlıyoruz. Çalışmamızda güvenilir kişileri öğreneceğiz. Bu güvenilir kişiler; sen banyo yaparken yanında durabilir, kıyafetlerini değiştirmene yardımcı olabilir ve istemediğin bir durumla karşılaştığında neler olup bittiğini gidip anlatabileceğin kişilerdir. Evet seni çalışmaya hazır görüyorum. İlk olarak
---	--

GÖRÜNTÜ Güvenilir kişi Güvenilir kişi	ekranda anneni görüyorsun annen senin güvenebileceğin kişi. Şimdi sen söyle annen senin neyin? Diye sorulduğunda “güvendiğim” kişi derse betimlenip pekiştirilir. Söylemezse öğretim yinelenir. Diğer güveneceği kişiler bu şekilde tanıtılır.
GÖRÜNTÜ Güvenilir kişi Güvenilir kişi	UZMAN/SUNUCU REHBERLİ UYGULAMA Şimdi çalışmaya başlıyoruz. Bir önceki çalışmada güvenilir kişileri sana tanıtmıştım. Şimdi söyle bakalım senin güvenilir kişilerin kim? Söylerse betimleyip pekiştirilir. Söyleyemezse ekrana güvenilir kişilerin fotoğrafı gelir ve uzman öğrenciye bak bu annen, annen senin güvenilir kişin. Bak bu dasenin güvenilir kişin. Şimdi sen söyle güvenilir kişiler kim? Öğrenci; Annem, benim güvenilir kişilerim derse betimleyip pekiştirir. Söyleyemezse öğretim yinelenir.
	UZMAN/SUNUCU BAĞIMSIZLIK

	Şimdi çalışmaya başlıyoruz. Seninle senin güvenilir kişilerin kimler öğrenmiştik. Şimdi tekrar senden güvenilir kişilerin kim olduklarını söylemeni istiyorum. Çalışma esnasında ipucuna gereksinim duyduğunda ipucu verilmiş ve çalışmaya devam etmesi beklenmiştir. Öğrenci bağımsızlaşana kadar uygulama devam etmiştir. Öğrenci bağımsızlaştığında programın diğer basamağına geçilmiştir. SUNUCU / ALT SES Bu gresimlerle güvenilir kişilerin kim olduğunu öğrendin. Çalışma esnasında resimlere çok dikkatli bakarak vermiş olduğum komutlara uyduğun için aferin sana. Harikasın.
--	--

Ö.A.2 b. Öğrenci bilgisayar ortamında gösterilen resimler arasından güvendiği kişileri 2/2 ölçütünde ayırt eder.

JENERİK	UZMAN /SUNUCU: Merhaba, şimdi seninle çalışmaya başlamadan önce sana bu çalışmada ne yapacağımıza dair örnek bir video izlettireceğim.
-----------------------	---

MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN MATERYAL: Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ Videoda öğretmen ile bir öğrenci vardır. Öğretmen öğrencisine güvendiği kişileri ayırt etmesini öğretiyor. Yapılacak çalışmanın bir örnek videosudur GÖRÜNTÜ Güvenilir kişi- tanıdık kişi	UZMAN /SUNUCU MODEL OLMA Evet, dikkatli bir şekilde videoyu izledin ve çalışmaya başlıyoruz. Güvenilir kişileri sana tanıtmıştım. Şimdi ekrana kişinin resmi gelecek. Bu kişiler arasından güvenilir kişileri ayırt edeceğiz. Derken resimler ikiye ikiye ekrana gelir. Araştırmacı iki kişi arasından önce kendi güvenilir kişiyi gösterir. Sonra denekten göstermesini bekler. Denek resimler arasından güvenilir kişiyi ayırt ederse betimleyip pekiştirilir. Ayırt edemezse öğretim yinelenir. (ayırt etme basamağındaki tüm bildirimler bu şekilde sunulur).
--	--

Tanıdık kişi- güvenilir kişi	UZMAN/SUNUCU REHBERLİ UYGULAMA: Şimdi seninle tekrar çalışıyoruz. Ekranı ikişer ikişer resimler gelecek. Sende o resimler arasından güvendiğin kişileri ayırt edeceksin diye hatırlatmada bulunmuştur. Ekranı çıkan resimleri doğru olarak ayırt ettiğinde çalışmayı bölmeyecek şekilde araştırmacı öğrencinin davranışını cevabını pekiştirir. Eğer yanlış olarak ayırt ederse çalışmayı durdurup; “güvendiğin/güvenilir kişi bu” demesi gerektiğini belirtmiştir. Öğrenci bağımsızlığa ulaşana kadar rehberli uygulamaya devam edilmiştir. Diğer bildirimlerin basamakları da bu şekilde sunulmuştur.
GÖRÜNTÜ Tanıdık kişi- Güvenilir kişi Tanıdık kişi- Güvenilir kişi	UZMAN/SUNUCU: BAĞIMSIZLIK: Evet şimdi seninle tekrar çalışıyoruz. Ekranı bazı resimler gelecek. Sen bu resimler arasından güvendiğin kişileri ayırt edeceksin. Şimdi ekrandaki resimlere bak ve resimler arasından güvendiğin kişiyi belirt. Öğrenci çalışma esnasında ipucuna gereksinim duyduğunda ipucu verilmiş ve çalışmaya devam etmesi beklenmiştir. Diğer bildirim basamakları da bu şekilde sunulmuştur. Öğrenci bağımsızlaşana kadar uygulama devam

GÖRÜNTÜ Güvenilir kişi- tanıdık kişi Güvenilir kişi- Tanıdık kişi	etmiştir. Öğrenci bağımsızlaştığında programın diğer basamağına geçilmiştir. SUNUCU / ALT SES Bu resimlerle güvenilir kişileri tanıdık kişilerin arasından ayırt edebilmeyi öğrendin. Çalışma esnasında resimlere çok dikkatli bakarak vermiş olduğum komutlara uyduğun için aferin sana. Harikasın.
---	--

Ö.A.3 a. Öğrenci güvenilir kişilerin varlığında vücuduna dokunabilecek olan kişileri %100 ölçütünde söyler.

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL	UZMAN / SUNUCU merhaba, seninle bir çalışma daha yapacağız. Ama bu çalışmayı yapmadan önce sana bu çalışmada ne yapman gerektiğini gösteren bir örnek video izlettireceğim. Bu videoda kimler güvenilen bir kişiler varken vücuda dokunabilire yönelik. Videoyu izlemek için seni hazır görüyorum. (video izlenir)
--	--

YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN MATERYAL: Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ Videoda öğretmen ile bir öğrenci vardır. Öğretmen öğrencisine güvenilir bir kişiler varlığında kimlerin vücuduna dokunabileceğini ayırt etmesini öğretiyor. Yapılacak çalışmanın bir örnek videosudur. GÖRÜNTÜ Muayene eden doktor	UZMAN/SUNUCU MODEL OLMA Evet, dikkatli bir şekilde videoyu izledin. Şimdi ekrana bazı resimler gelecek. Bu resimler güvendiğin kişilerin varlığında senin vücuduna dokunabilecek kişileri öğrenmen amacıyla hazırlandı. Evet seni hazır görüyorum. (Ekranı tek tek sağlık personellerinin bulunduğu resimler gelir). UZMAN/SUNUCU Çıkan doktor resmine dokunarak bak bu kişi güvendiğin bir kişiler varken vücuduna dokunabilir bu doktor . hadi sende bu görüntüdeki kişinin adını söyle? Doktor derse betimleyip pekiştirilir. Söyleyemezse öğretim yinelenir. Diğer sağlık personelleri de bu şekilde öğretilir.
---	--

GÖRÜNTÜ

İğne yapan hemşire

Röntgen çeken doktor

Ultrason çeken doktor

UZMAN/SUNUCU

REHBERLİ UYGULAMA Şimdi çalışmaya başlıyoruz. Bir önceki çalışmada güvenilir kişilerin varlığında senin vücuduna dokunabilecek kişileri sana tanıtmıştım. Şimdi söyle bakalım güvenilir kişiler varlığında senin vücuduna kimler dokunabilir? Söylerse betimleyip pekiştirilir. Söyleyemezse ekrana güvenilir kişilerin varlığında vücuduna dokunabilecek kişilerin resimleri gelir ve araştırmacı bak bu doktor. Doktor güvenilir kişilerin varlığında senin vücuduna bakabilir dokunabilir. Diğer resim gelir. Bu hemşire, hemşire de güvenilir kişilerin varlığında senin vücuduna dokunabilir..... der. Diğer resimleri de bu şekilde tekrardan sunar. Şimdi sen söyle güvenilir kişiler varlığında senin vücuduna kimler dokunabilir? Öğrenci; doktorlar ve hemşireler güvenilir kişiler varlığında vücuduma dokunabilir derse, betimleyip pekiştirir. Söyleyemezse öğretim yinelenir.

GÖRÜNTÜ

Muayene eden doktor

İğne yapan hemşire

Röntgen çeken doktor Ultrason çeken doktor	UZMAN/SUNUCU BAĞIMSIZLIK Şimdi çalışmaya başlıyoruz. Seninle güvenilir kişilerin varlığında vücuduna kimler dokunabilir öğrenmiştik. Şimdi tekrar senden güvenilir kişilerin varlığında vücuduna dokunabilecek kişileri söylemeni istiyorum. Çalışma esnasında ipucuna gereksinim duyduğunda ipucu verilmiş ve çalışmaya devam etmesi beklenmiştir. Öğrenci bağımsızlaşana kadar uygulama devam etmiştir. Öğrenci bağımsızlaştığında programın diğer basamağına geçilmiştir. SUNUCU / ALT SES Bu resimlerle güvenilir kişilerin varlığında vücuduna dokunabilecek olan kişileri öğrendin. Çalışma esnasında ekranda çıkan resimlere çok dikkatli bakarak vermiş olduğum komutlara uyduğun için aferin sana. Harikasın.
--	--

Ö.A.3 b. Öğrenci bilgisayar ortamında gösterilen resimler arasından güvenilir kişilerin varlığında vücuduna dokunabilecek kişileri 7/7 ölçütünde ayırt eder.

	UZMAN / SUNUCU
--	------------------------------

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN MATERYAL: Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ Videoda öğretmen ile bir öğrenci vardır. Öğretmen öğrencisine güvenilir bir kişiler varlığında kimlerin vücuduna dokunabilir diye soruyor. Öğrenci de güvenilir bir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek kişileri ayırt ediyor. Yapılacak çalışmanın bir örnek videosudur.	merhaba, seninle bir çalışma daha yapacağız. Ama bu çalışmayı yapmadan önce sana bu çalışmada ne yapman gerektiğini gösteren bir örnek video izlettireceğim. Bu videoda kimler güvenilen bir kişiler varken vücuda dokunabilire yönelik. Videoyu izlemek için seni hazır görüyorum. (video izlenir) UZMAN/SUNUCU MODEL OLMA Evet dikkatli bir şekilde videoyu izledin. Şimdi ekrana iki resim gelecek. Bu resimler arasından güvendiğin bir kişi yanında
--	---

GÖRÜNTÜ Muayene eden doktor- bakkal Hemşire- kuaför Öğretmen- doktor Servis şoförü- doktor Hemşire- servis şoförü Hademe- doktor	varken senin vücuduna dokunabilecek kişileri ayırt edeceğiz. Bak bu iki resim arasından doktor, güvendiğin bir kişi varken senin vücuduna dokunabilir. Şimdi sen iki resim arasından güvendiğin bir kişi varken senin vücuduna dokunabilecek kişiyi göster. Gösterirse betimleyip pekiştirir. Gösteremezse öğretim yinelenir. Diğer ayırt etme görüntüleri de bu şekilde sunulur. UZMAN/SUNUCU REHBERLİ UYGULAMA: Şimdi seninle tekrar çalışıyoruz. Ekranı ikişer ikişer resimler gelecek. Sende o resimler arasından güvendiğin bir kişi varlığında senin vücuduna dokunabilecek kişileri ayırt edeceksin. Diye araştırmacı hatırlatmada bulunmuştur. Ekranda çıkan görüntüleri doğru olarak ayırt ettiğinde çalışmayı bölmeyecek şekilde araştırmacı öğrencinin davranışını cevabını pekiştirir. Eğer yanlış olarak ayırt ederse çalışmayı durdurup; “güvendiğin kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek kişi”demesi gerektiğini
--	---

GÖRÜNTÜ Hemşire- kuaför Hemşire- bakkal Servis şoförü- doktor Öğretmen- doktor Muayene eden doktor- hademe Servis şoförü-doktor GÖRÜNTÜ	belirtmiştir. Öğrenci bağımsızlığa ulaşana kadar rehberli uygulamaya devam edilmiştir. Diğer bildirimlerin basamakları da bu şekilde sunulmuştur. UZMAN/SUNUCU: BAĞIMSIZLIK: Evet şimdi seninle tekrar çalışıyoruz. Ekrana bazı görüntüler gelecek. Sen bu görüntüler arasından güvendiğin bir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek kişileri ayırt edeceksin. Şimdi ekrandaki resimlere bak ve resimler arasından güvendiğin bir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek kişileri belirt. Öğrenci çalışma esnasında ipucuna gereksinim duyduğunda ipucu verilmiş ve çalışmaya devam etmesi beklenmiştir. Diğer bildirim basamakları da bu şekilde sunulmuştur. Öğrenci bağımsızlaşana kadar uygulama devam etmiştir. Öğrenci bağımsızlaştığında programın diğer basamağına geçilmiştir.
---	---

Bakkal- doktor Hemşire- Öğretmen Kuafor- Muayene eden doktor Servis şoförü- doktor Hemşire- servis şoförü Doktor- Hademe	SUNUCU / ALT SES Evet güvendiğin kişiler varlığında kimler senin vücuduna dokunabilir öğrendin. Çalışma esnasında beni çok dikkatli dinleyip vermiş olduğum komutlara uyduğun için aferin sana.
---	--

KDA 2. Öğrenci bilgisayar ortamında gösterilen resimler arasından çocuğa yönelik ve çocuğun karşı tarafa yönelik doğru- yanlış dokunuşlarını bağımsız olarak her defasında ayırt eder.

Ö.A.1 . Öğrenci ekrandaki görüntülerden tanıdık ve güvendidik kişilerin kendisine yönelik doğru dokunuş ve davranışlarının neler olduğunu %100 ölçütünde söyler.

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN	UZMAN/ SUNUCU Merhaba, seninle bir çalışma daha yapacağız. Ama bu çalışmayı yapmadan önce sana bu çalışmada ne yapman gerektiğini gösteren bir örnek video izlettireceğim. Bu videoda sana yönelik doğru dokunuş ve davranışların neler olduğunu göreceksin.
---	---

MATERYAL: Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ Videoda öğretmen ile bir öğrenci vardır. Öğretmen öğrencisine doğru dokunuşları/ davranışları tanıtıyor. Yapılacak çalışmanın bir örnek videosudur. GÖRÜNTÜ Tanıdık kişi öğrencinin elinden tutmuş GÖRÜNTÜ Tanıdık kişinin öğrencinin omzuna elini koyması	UZMAN/SUNUCU MODEL OLMA Evet videoyu çok dikkatli bir şekilde izledin. Şimdi ekrana bazı görüntüler çıkacak derken ilk doğru dokunuşun olduğu görüntü ekrana çıkar. Bak tanıdığın kişi. Tanıdığın ya da güvendiğin bir kişi senin elinden tutarsa bu bir doğru dokunuştur. Şimdi söyle bakalım bu görüntüdeki doğru dokunuş nedir? Tanıdığım ve güvendiğim bir kişinin elimi tutması doğru dokunuştur derse betimleyip pekiştirilir. Demezse öğretim yinelenir. Diğer doğru dokunuşlar bu şekilde öğretilir.
--	--

Tanıdık kişinin öğrencinin kıyafetleri üzerindeyken fotoğraf çekmesi Tanıdık kişinin öğrenciye sarılması Tanıdık kişinin öğrencinin yanağını sıkması Tanıdık kişinin öğrencinin yanağından öpmesi	UZMAN/SUNUCU REHBERLİ UYGULAMA Evet doğru dokunuşların doğru davranışların neler olduğunu sana tanıtmıştım. Şimdi söyle bakalım tanıdığın ya da güvendiğin bir insan senin nerelerine dokunursa bunlar doğru dokunuş doğru davranış olur? Söylerse betimleyip pekiştirilir. Söyleyemezse doğru dokunuşların doğru davranışların görüntüleri tek tek ekrana gelerek öğrenciye tanıtılır ve ondan söylemesi beklenir. Öğrenci güvendiği ya da tanıdığı bir kişinin kendisinin nerelerine dokunursa bunun doğru dokunuş olduğunu bağımsız olarak ifade edene kadar öğretim yinelenir.
GÖRÜNTÜ Tanıdık kişinin öğrencinin omzuna elini koyması Tanıdık kişinin öğrencinin kıyafetleri üzerindeyken fotoğraf çekmesi Tanıdık kişinin öğrenciye sarılması	

Tanıdık kişinin öğrencinin yanağını sıkması Tanıdık kişinin öğrencinin yanağından öpmesi Tanıdık kişinin öğrencinin elinden tutması	UZMAN / SUNUCU: BAĞIMSIZLIK Merhaba, Seninle bugün tekrar çalışacağız. Söyle bakalım. Tanıdığın ya da güvendiğin bir kişi senin nerelerine dokunursa bu doğru dokunuş doğru davranış olur? Söylerse betimleyip pekiştirilmiştir. Öğrenci çalışma esnasında ipucuna gereksinim duyduğunda ipucu verilmiş ve çalışmaya devam etmesi beklenmiştir. Diğer bildirim basamakları da bu şekilde sunulmuştur. Öğrenci bağımsızlaşana kadar uygulama devam etmiştir. Öğrenci bağımsızlaştığında programın diğer basamağına geçilmiştir. SUNUCU / ALT SES Evet tanıdık ve güvendiğin bir kişinin sana yönelik doğru dokunuş ve davranışlarının neler olduğunu öğrendin. Çalışma esnasında beni çok dikkatli dinleyip vermiş olduğum komutlara uyduğun için aferin sana.
--	---

Ö.A.2. Öğrenci ekrandaki görüntülerden tanıdık ve tanımadık kişilerin kendisine yönelik yanlış dokunuş ve davranışlarının neler olduğunu %100 ölçütünde söyler.

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN MATERYAL: Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ Videoda öğretmen ile bir öğrenci vardır. Öğretmen öğrencisine yanlış dokunuşları/ davranışları tanıtıyor. Yapılacak çalışmanın bir örnek videosudur.	UZMAN/ SUNUCU Merhaba, seninle bir çalışma daha yapacağız. Ama bu çalışmayı yapmadan önce sana bu çalışmada ne yapman gerektiğini gösteren bir örnek video izlettireceğim. Bu videoda sana yönelik yanlış dokunuş ve davranışların neler olduğunu göreceksin. UZMAN/SUNUCU
---	---

GÖRÜNTÜ Kişilerin çocuğun vücuduna dokunması Kişilerin çocuğun çıplak görüntüsünü çekmesi Kişilerin çocuğun bacak arasına dokunması Kişilerin çocuğun göğsüne dokunması Kişilerin çocuğun poposuna dokunması Kişilerin çocuğu dudağından öpmesi	Evet yanlış dokunuşların yanlış davranışların neler olduğunu sana tanıtmıştım. Şimdi söyle bakalım tanıdığın ya da tanımadığın bir insan senin nerelerine dokunursa bunlar yanlış dokunuş yanlış davranış olur? Söylerse betimleyip pekiştirilir. Söyleyemezse yanlış dokunuşların yanlış davranışların resimleri tek tek ekrana gelerek öğrenciye tanıtılır ve ondan söylemesi beklenir. Öğrenci tanıdığı ya da tanımadığı bir kişinin kendisinin nerelerine dokunursa bunun yanlış dokunuş olduğunu bağımsız olarak ifade edene kadar öğretim yinelenir. UZMAN / SUNUCU: BAĞIMSIZLIK Merhaba, Seninle bugün tekrar çalışacağız. Söyle bakalım. Tanıdığın ya da tanımadığın bir kişi senin nerelerine dokunursa bu yanlış dokunuş yanlış
---	---

	davranış olur? Söylerse betimleyip pekiştirilmiştir. Öğrenci çalışma esnasında ipucuna gereksinim duyduğunda ipucu verilmiş ve çalışmaya devam etmesi beklenmiştir. Diğer bildirim basamakları da bu şekilde sunulmuştur. Öğrenci bağımsızlaşana kadar uygulama devam etmiştir. Öğrenci bağımsızlaştığında programın diğer basamağına geçilmiştir. SUNUCU / ALT SES Evet tanıdık ya da tanımadık bir kişinin sana karşı olan yanlış dokunuş/davranışlarının neler olduğunu öğrendin. Çalışma esnasında beni çok dikkatli dinleyip vermiş olduğum komutlara uyduğun için aferin sana.
--	--

Ö.A.3. Öğrenci bilgisayar ortamında gösterilen resimler görüntüleri arasından, kendisine yönelik yanlış dokunuşları 6/6 ölçütünde ayırt eder.

JENERİK	UZMAN/SUNUCU: Merhaba, seninle bir çalışma daha yapacağız. Ama bu çalışmayı yapmadan önce sana bu çalışmada ne yapman gerektiğini gösteren bir örnek video izlettireceğim. Bu videolar doğru ve yanlış dokunuşlar/ davranışlar arasından yanlış dokunuş/davranışların ayırt edebilmen amacıyla hazırlandı.
-----------------------	---

**MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM
GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL
YETERSİZLİKTE ETKİLENEN
ÖĞRENCİ, UZMAN**

**MATERYAL: Video İle Model
Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan
Korunma Programının Uygulama
Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı**

GÖRÜNTÜ

Videoda öğretmen ile bir öğrenci vardır. Öğretmen öğrencisine doğru ve yanlış dokunuşlar arasından yanlış dokunuşları göstermesini istiyor. Yapılacak çalışmanın bir örnek videosudur.

GÖRÜNTÜ

Kişilerin kızın bacak arasına dokunması- el ele tutuşma

UZMAN/SUNUCU

MODEL OLMA

Evet harika bir biçimde videoyu izledin. Şimdi ekrana iki görüntü çıkacak. Bu görüntüler arasından yanlış dokunuşları ayırt edeceğiz. Ekrana iki görüntü gelir. Görüntülere bak.

GÖRÜNTÜ Yanak sıkma- adamın kızın göğsüne dokunması Adamın kızın poposuna dokunması- omza dokunma Dudaktan öpme- yanaktan öpme Kıyafeti üzerindeyken resim çekme-çıplak resim çekme Sarılma- adamın çocuğun vücuduna dokunması	Bak bu görüntüde derken yanlış dokunuşun olduğu görüntü uzman tarafından gösterilerek; tanıdık ya da tanımadık bir kişi kızın bacak arasına dokunuyor. Tanıdığın ya da tanımadığın bir kişi bacak arana dokunursa bu yanlış dokunuştur. Hadi sende yanlış dokunuşun olduğu görüntüyü göster denir. Öğrenci gösterirse betimleyip pekiştirilir. Göstermezse öğretim yinelenir. Diğer basamaklar bu şekilde öğretilir. UZMAN/SUNUCU REHBERLİ UYGULAMA: Şimdi sizinle tekrar çalışıyoruz. Ekranı iki görüntü gelecek. Sende o görüntüler arasından yanlış dokunuşları/davranışları ayırt edeceksin. Diye hatırlatmada bulunmuştur. Ekranı çıkan görüntüleri doğru olarak ayırt ettiğinde çalışmayı bölmeyecek şekilde araştırmacı öğrencinin davranışını
---	--

GÖRÜNTÜ Dudaktan öpme- yanaktan öpme El ele tutuşma- adamın kızın bacak arasına dokunması Sarılma- adamın çocuğun vücuduna dokunması Yanak sıkma- adamın kızın göğsüne dokunması Kıyafeti üzerindeyken resim çekme-çıplak resim çekme Adamın kızın poposuna dokunması- omza dokunma	cevabını pekiştirir. Eğer yanlış olarak ayırt ederse çalışmayı durdurup; “yanlış dokunuş bu” demesi gerektiğini belirtmiştir. Öğrenci bağımsızlığa ulaşana kadar rehberli uygulamaya devam edilmiştir. Diğer bildirimlerin basamakları da bu şekilde sunulmuştur. UZMAN/SUNUCU: BAĞIMSIZLIK: Evet şimdi seninle tekrar çalışıyoruz. Ekranı bazı görüntüler gelecek. Sen bu görüntüler arasından yanlış dokunuşları ayırt edeceksin. Şimdi ekrandaki görüntülere bak ve görüntüler arasından yanlış dokunuşları ayırt et. Öğrenci çalışma esnasında ipucuna gereksinim duyduğunda ipucu verilmiş ve çalışmaya devam etmesi beklenmiştir. Diğer bildirim basamakları da bu şekilde sunulmuştur. Öğrenci
---	---

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN MATERYAL: Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ Videoda öğretmen ile bir öğrenci vardır. Öğretmen öğrencisine karşısındaki insanın nerelerine dokunursa doğru dokunuş olduğunu ayırt etmesini öğretiyor. Yapılacak çalışmanın bir örnek videosudur.	Merhaba, seninle bir çalışma daha yapacağız. Ama bu çalışmayı yapmadan önce sana bu çalışmada ne yapman gerektiğini gösteren bir örnek video izlettireceğim. Bu videolar bir çocuğun karşısındaki bir insanın nerelerine dokunursa bu doğru dokunuş olura yönelik hazırlandı. UZMAN/SUNUCU MODEL OLMA Evet videoyu çok dikkatli bir şekilde izledin. Şimdi ekrana bazı görüntüler çıkacak derken ilk doğru dokunuşun olduğu görüntü ekrana çıkar. Bak buradaki kişi senin tanıgın kişi. Tanıdığın ya da
--	---

GÖRÜNTÜ Tanıdığı kişilerin yanağını öpme Tanıdığı kişilerin elini öpme Tanıdığı kişilerin boynuna sarılma	bunun doğru dokunuş olduğunu bağımsız olarak ifade edene kadar öğretim yinelenir. UZMAN / SUNUCU: BAĞIMSIZLIK Merhaba, Seninle bugün tekrar çalışacağız. Söyle bakalım. Tanıdığın ya da güvendiğin bir kişinin nerelerine dokunursa bu doğru dokunuş doğru davranış olur? Söylerse betimleyip pekiştirilmiştir. Öğrenci çalışma esnasında ipucuna gereksinim duyduğunda ipucu verilmiş ve çalışmaya devam etmesi beklenmiştir. Diğer bildirim basamakları da bu şekilde sunulmuştur. Öğrenci bağımsızlaşana kadar uygulama devam etmiştir. Öğrenci bağımsızlaştığında programın diğer basamağına geçilmiştir. SUNUCU / ALT SES Evet tanıdık ya da güvenilir bir kişinin nerelerine dokunursan bunun doğru dokunuş/davranış olduğunu öğrendin. Çalışma esnasında beni çok dikkatli dinleyip vermiş olduğum komutlara uyduğun için aferin sana.
--	--

Ö.A.5. . Öğrenci bilgisayar ortamında gösterilen resimler arasından, çocuğun karşısındaki insana yönelik yanlış dokunuşlarını davranışlarını %100 ölçütünde söyler.

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN MATERYAL: Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ Videoda öğretmen ile bir öğrenci vardır. Öğretmen öğrencisine karşısındaki bir insanın nerelerine dokunulursa bunların yanlış dokunuş olduğunu ayırt etmesini öğretiyor. Yapılacak çalışmanın bir örnek videosudur.	UZMAN/SUNUCU Evet, karşındaki bir insanın nerelerine dokunursan doğru dokunma oluru öğrendin. Şimdi de karşındaki bir insanın nerelerine dokunursan yanlış dokunma oluru öğreneceğiz. Ama bu çalışmayı yapmadan önce de sana bu çalışmada ne yapman gerektiğini gösteren bir örnek video izlettireceğim
--	--

GÖRÜNTÜ Çocuğun kişilerin bacak arasına dokunması Çocuğun kişilerin çıplak vücuduna dokunması Çocuğun kişilerin çıplak vücuduna bakması	Evet bir önceki çalışmada tanıdığın ya da tanımadığın bir kişilerin nerelerine dokunursan bunun yanlış dokunuş /davranış olduğunu sana tanıtmıştım. Şimdi tekrar soruyorum. Söyle bakalım tanıdığın ya da tanımadığın bir kişilerin nerelerine dokunursan bu yanlış dokunma /davranış olur? Söylerse betimleyip pekiştirilir. Söyleyemezse yanlış dokunuşların/ davranışların görüntüleri tek tek ekrana gelerek öğrenciye tanıtılır ve ondan söylemesi beklenir. Öğrenci tanıdığı ya da tanımadığı bir kişinin nerelerine dokunursa bunun yanlış dokunuş olduğunu bağımsız olarak ifade edene kadar öğretim yinelenir. UZMAN / SUNUCU: BAĞIMSIZLIK Merhaba, Seninle bugün tekrar çalışacağız. Söyle bakalım. Tanıdığın ya da tanımadığın bir kişinin nerelerine dokunursan bu yanlış dokunuş yanlış davranış olur? Söylerse betimleyip pekiştirilmiştir. Öğrenci çalışma esnasında
--	---

	ipucuna gereksinim duyduğunda ipucu verilmiş ve çalışmaya devam etmesi beklenmiştir. Diğer bildirim basamakları da bu şekilde sunulmuştur. Öğrenci bağımsızlaşana kadar uygulama devam etmiştir. Öğrenci bağımsızlaştığında programın diğer basamağına geçilmiştir. SUNUCU / ALT SES Evet tanıdık ya da tanımadık bir kişinin nerelerine dokunursan bunun yanlış dokunuş/davranış olduğunu öğrendin. Çalışma esnasında beni çok dikkatli dinleyip vermiş olduğum komutlara uyduğun için aferin sana.
--	--

Ö.A.6. Öğrenci bilgisayar ortamında gösterilen resimler arasından, tanıdık ya da tanımadık bir kişinin nerelerine dokunursa bunun yanlış dokunuş olacağını 3/3 ölçütünde ayırt eder.

JENERİK	UZMAN/ SUNUCU Merhaba, seninle bir çalışma daha yapacağız. Ama bu çalışmayı yapmadan önce sana bu çalışmada ne yapman gerektiğini gösteren bir örnek video izlettireceğim. Bu videoda bireytan, tanıdığı ya da tanımadığı bir insanın nerelerine dokunursa bunun yanlış bir dokunuş olacağını göstermesi beklenmektedir.
-----------------------	---

MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN MATERYAL: Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ Videoda öğretmen ile bir öğrenci vardır. Öğretmen öğrencisine karşısındaki insanın nerelerine dokunursa yanlış dokunuş olduğunu ayırt etmesini öğretiyor. Yapılacak çalışmanın bir örnek videosudur. GÖRÜNTÜ Kişilerin boynuna sarılması- yetişkinin çıplak vücuduna bakması	UZMAN/SUNUCU MODEL OLMA Ekrana iki görüntü çıkacak. Bu görüntüler arasından çocuğun tanıdığı ya da tanımadığı bir kişinin nerelerine dokunursa yanlış dokunuş olduğunu ayırt edeceğiz. Şimdi çalışmaya yanlış dokunuşları iki görüntü arasından ayırt etmeyi öğrenmeyle başlayacağız. Görüntülere bak. Bu görüntülerden çocuğun tanıdığı ya da tanımadığı bir kişilerin çıplak vücuduna bakması yanlış davranıştır. Şimdi sıra sende. Sen bu iki görüntü arasından yanlış
--	---

GÖRÜNTÜ Kişilerin yanağından öpmesi- kişilerin çıplak vücuduna dokunması Kişilerin bacak arasına dokunması- kişilerin elini öpmesi	dokunuşu davranışı ayırt et, göster. Ayırt ederse, gösterirse betimleyip pekiştirilir. Ayırt edemezse öğretim yinelenir. Çocuğun karşısındaki bir kişilerin vücuduna dokunma esnasındaki tüm yanlış dokunuşlar bu şekilde model olunarak iki görüntü arasından ayırt ettirilir. UZMAN/SUNUCU REHBERLİ UYGULAMA: Şimdi seninle tekrar çalışıyoruz. Ekrana iki görüntü gelecek. Sende o görüntüler arasından çocuğun tanıdığı ya da tanımadığı bir kişilere yönelik yanlış dokunuşlarını ayırt edeceksin. Evet şimdi ekranda çıkan iki görüntüye de bak ve çocuğun yanlış dokunuşu/davranışı hangisi göster. Denilmiştir. Ekranda çıkan görüntüleri doğru olarak ayırt ettiğinde çalışmayı bölmeyecek şekilde araştırmacı öğrencinin davranışını cevabını pekiştirir. Eğer yanlış olarak ayırt ederse çalışmayı durdurup; “/ bu dokunma yanlış bir dokunma” demesi gerektiğini belirtmiştir. Öğrenci bağımsızlığa ulaşana kadar rehberli uygulamaya devam edilmiştir.
--	--

GÖRÜNTÜ Kişilerin yanağından öpmesi- kişilerin çıplak vücuduna dokunması Kişilerin boynuna sarılması- yetişinin çıplak vücuduna bakması Kişilerin bacak arasına dokunması- kişilerin elini öpmesi GÖRÜNTÜ	Diğer bildirimlerin basamakları da bu şekilde sunulmuştur. UZMAN/SUNUCU BAĞIMSIZLIK: Evet şimdi seninle tekrar çalışıyoruz. Ekranı bazı görüntüler gelecek. Sen bu görüntüler arasından çocuğun tanıdığı ya da tanımadığı bir kişilerin vücuduna dokunma esnasındaki yanlış dokunuşlarını ayırt edeceksin. Şimdi ekrandaki görüntülere bak ve görüntüler arasından çocuğun yanlış dokunuşlarını ayırt et. Öğrenci çalışma esnasında ipucuna gereksinim duyduğunda ipucu verilmiş ve çalışmaya devam etmesi beklenmiştir. Diğer bildirim basamakları da bu şekilde sunulmuştur. Öğrenci bağımsızlaşana kadar uygulama devam etmiştir. Öğrenci bağımsızlaştığında programın diğer basamağına geçilmiştir.
--	---

Kişilerin boynuna sarılması- yetişinin çıplak vücuduna bakması Kişilerin yanağından öpmesi- kişilerin çıplak vücuduna dokunması Kişilerin bacak arasına dokunması- kişilerin elini öpmesi	SUNUCU / ALT SES Evet tanıdık ya da tanımadık bir insanın nerelerine dokunursan bunun yanlış bir dokunma şekli olduğunu ayırt edebiliyorsun artık. Çalışma esnasında beni çok dikkatli dinleyip vermiş olduğum komutlara uyduğun için aferin sana.
--	---

KDA 3: Öğrenciye izlediği video görüntüleri baz alınarak yanlış dokunulmak istendiğinde ya da karşısındaki insanın yanlış dokunma istekleriyle karşılaştığında ne yapması gerektiği sorulduğunda; öğrenci bağımsız olarak her defasında “yüksek sesle hayır derim, bana yardım edin diyerek ortamdan uzaklaşırım, güvendiğim bir kişilere durumu aktarırım” der.

Ö.A.1: Öğrenciye izlediği video görüntüleri baz alınarak yanlış dokunulmak istendiğinde ya da karşısındaki insanın yanlış dokunma istekleriyle karşılaştığında ne yapması gerektiği sorulduğunda; öğrenci bağımsız olarak her defasında “yüksek sesle hayır derim, der.

Ö.A.2: Öğrenciye izlediği video görüntüleri baz alınarak yanlış dokunulmak istendiğinde ya da karşısındaki insanın yanlış dokunma istekleriyle karşılaştığında ne yapması gerektiği sorulduğunda; öğrenci bağımsız olarak her defasında “yüksek sesle hayır derim, bana yardım edin diyerek ortamdan uzaklaşırım, der.

Ö.A.3: Öğrenciye izlediği video görüntüleri baz alınarak yanlış dokunulmak istendiğinde ya da karşısındaki insanın yanlış dokunma istekleriyle karşılaştığında ne yapması gerektiği sorulduğunda; öğrenci bağımsız olarak her defasında “yüksek sesle hayır derim, bana yardım edin diyerek ortamdan uzaklaşırım, güvendiğim bir kişilere durumu aktarırım” der.

JENERİK MEKAN: ÖĞRENCİNİN EĞİTİM GÖRDÜĞÜ KURUM, ZİHİNSEL YETERSİZLİKTEN ETKİLENEN ÖĞRENCİ, UZMAN MATERYAL: Video İle Model Olunarak Sunulan Cinsel İstismardan Korunma Programının Uygulama Düzeyini Belirleme Ölçü Aracı GÖRÜNTÜ 1.video Markete gelen bir kız bakkaldan annesinin jips istediğini söyler. Bakkal da arka tarafa gidip jipsi kendisinin alması gerektiğini	UZMAN/ SUNUCU MODEL OLMA Merhaba, seninle bir çalışma daha yapacağız. Ve sana bazı videolar izlettireceğim. Bu videolar yanlış dokunmalar/davranışlar esnasında senin neler yapman gerektiğine yönelik hazırlandı. Şimdi ilk videoyu izliyoruz derken videoyu izler.
--	--

belirtir. Kız arka tarafa geçtiğinde bakkal sen ne kadar büyümüşsün diyerek kızın yanağından sıkar ve bacak arasına dokunmaya teşebbüs eder. Kız hayır der. Bana yardım edin diye bağırarak ortamdan kaçarak uzaklaşır ve durumu güvendiği bir kişilere anlatır.	Bak bu videodaki erkek, karşısındaki kızın bacak arasına dokunmaya teşebbüs ediyor. Bu yanlış bir dokunmadır. Videoyu izlemeye devam ediyoruz. Bakalım kız bu yanlış dokunma karşısında ne yapacak? Evet videoda da izlediğimiz gibi kız kendisine yanlış dokunmaya çalışan kişiye önce hayır diyor, sonra koşarak oradan uzaklaşıyor ve durumu güvendiği bir kişilere anlatıyor. Şimdi sen söyle bakalım kız kendisine yanlış dokunmaya çalışan bu kişiye karşı ne yapıyor? Öğrenci hayır diyor, bana yardım edin diyerek ortamdan koşarak uzaklaşıyor ve güvendiği bir kişilere durumu anlatıyor derse pekiştirilir. Söyleyemezse video ile öğrenciye tekrar model olunur. UZMAN/SUNUCU REHBERLİ UYGULAMA: Şimdi sana yanlış dokunmalar esnasında senin neler yapman gerektiğini soracağım. Diyerek çalışmayı hatırlatmıştır. Şimdi
--	--

2. video GÖRÜNTÜ Görüntüde bir baba kızını evde tadilat yapıp ustalar geleceği için komşusuna bırakıyor. Komşusu kızı içeriye alıp kızıdan yaşça büyük olan oğlunun yanına götürüyor. Anne oğluna siz burada oynayın benim mutfakta işim var diyor. Oğlan tamam anne diyerek anneyi mutfakta gönderiyor. Kıza gel seninle evcilik oynayalım. Ben senin kocan olayım sende benim karım ol diyor. Kız da kabul ediyor. Oğlan ben eve gelince seni dudağımdan öpeceğim diyerek kızın dudaklarına doğru yaklaştığı an uzman videoyu durduruyor.	ekrana görüntü gelecek. Bu görüntüyü dikkatlice izle. Evet videoyu izledin. Buradaki yanlış davranış/dokunuş ne ve kızın bu yanlış davranış/dokunmaya çalışma karşısında ne yapması gerekiyor? Diye uzman öğrenciye sorar. Öğrenci dudaktan öpmeye çalışmak yanlış davranıştır. Kız hayır demeli, ortamdan gitmeli ve güvendiği birisine durumu anlatmalı derse betimleyip pekiştirilir. Eğer yanlış olarak ifade eder ya da susarsa çalışmayı durdurup videonun geri kalan kısmını izletir.; Evet videoda yanlış bir dokunma isteğiyle karşılaşan kızın neler yaptığını izledik.
--	--

Kız hayır diyor odadan çıkıyor ve babasına giderek evdeki abinin kendisini dudağından öpmek istediğini anlatıyor. 3. video GÖRÜNTÜ 3- Okula gitmek için evden çıkan kız apartmanda komşusuyla karşılaşır. Komşusu okula mı gidiyorsun diyerek	Şimdi sen söyle denir. Söylerse betimlenip pekiştirilir. Söyleyemezse uzman, kız önce hayır diyecek, sonra oradan uzaklaşacak ve güvendiği bir kişilere yanlış olan davranışı kimin yapmak istediğini anlatacak. Evet sıra sende yanlış olan bir dokunma isteğiyle karşı karşıya kalan kız ne yapacak? Diye sorduğunda kız hayır diyecek, oradan uzaklaşacak ve güvenilir kişiye yanlış olan davranışı kimin yaptığını söyleyecek derse betimleyip pekiştirilir. Öğrenci bağımsızlığa ulaşana kadar rehberli uygulamaya devam edilmiştir. UZMAN/SUNUCU BAĞIMSIZLIK: Şimdi sana bir görüntü izlettireceğim. Bu görüntüde yaşanan olaya çocuğun nasıl tepki vermesi gerektiğini sana soracağım. Şimdi ekrana görüntü gelecek. Bu görüntüyü dikkatlice izle.
---	---

merdivende onu duvara sıkıştırmıştır. Kız evet okula gidiyorum dedikten sonra genç adam kızın göğsünü ellemeye teşebbüs ettiği an uzman video görüntüsünü durdurur.	Şimdi söyle bakalım bu videoda çocuğun ne yapması gerekiyor. Öğrenci bağımsız olarak istismardan korunma davranışlarını söylese çalışma bitirilir. Öğrenci çalışma esnasında ipucuna gereksinim duyduğunda ipucu verilmiş ve söylemeye devam etmesi beklenmiştir. Öğrenci bağımsız olarak istismardan kendini koruma davranışlarını söyleyene kadar öğretim yinelenir. SUNUCU / ALT SES Bu videoda kendisine dokunmaya çalışan bir kişiye karşı hayır demeyi, ortamdan koşarak uzaklaşmayı ve durumu güvendiği bir kişilere anlatmayı öğrenmiş oldun. Çalışma esnasında videoyu çok dikkatli bir şekilde izledin ve beni çok dikkatli bir şekilde dinledin. Sorduğum sorulara yanıt verdin. Aferin sana.
--	--

EK -8. ÖĞRETİM SÜRECİ VERİ KAYIT FORMU

Programın Adı: Cinsel İstismardan Korunma Programı (CİKP)

BİLDİRİMLER	1.Çalışma	2.Çalışma	3.Çalışma	4.Çalışma	5.Çalışma	6.Çalışma	7.Çalışma	8.Çalışma
1.Yakın çevresini tanır.								
2.Güvenilir kişilerin kim olduklarını söyler.								
3.Güvenilir kişileri tanıdık kişiler arasından ayırt eder.								
4.Güvenilir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek meslek elemanlarını söyler.								
5.Güvenilir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt eder.								
6.Kendisine yönelik doğru dokunuşları söyler.								
7.Kendisine yönelik yanlış dokunuşları söyler.								
8.Kendisine yönelik yanlış dokunuşları ayırt eder.								
9.Çocuğun karşısındaki kişiye yönelik doğru dokunuşlarını söyler.								
10.Çocuğun karşısındaki kişiye yönelik yanlış dokunuşlarını söyler.								
11.Çocuğun karşısındaki kişiye yönelik yanlış dokunuşları ayırt eder.								
12.İstismardan korunma davranışlarının neler olduğunu söyler.								

İşaretleme Sistemi: Bağımsız + Sözel İpucu: S.L. Model Olma: M.O

EK-9. VIDEO İLE MODEL OLUNARAK SUNULAN CİNSEL İSTİSMARDAN KORUNMA PROGRAMININ GERÇEKLEŞTİRME DÜZEYİ ÖLÇÜ ARACI

BİLDİRİMLER	YOKLAMA					BAŞLAMA DÜZEYİ					İZLEME			
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4
1.Yakın çevresini tanıır.														
2.Güvenilir kişilerin kim olduklarını söyler.														
3.Güvenilir kişileri tanıdık kişiler arasından ayırt eder.														
4.Güvenilir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek meslek elemanlarını söyler.														
5.Güvenilir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt eder.														
6.Kendisine yönelik doğru dokunuşları söyler.														
7.Kendisine yönelik yanlış dokunuşları söyler.														
8.Kendisine yönelik yanlış dokunuşları ayırt eder.														
9.Çocuğun karşısındaki kişiye yönelik doğru dokunuşlarını söyler.														
10.Çocuğun karşısındaki kişiye yönelik yanlış dokunuşlarını söyler.														
11.Çocuğun karşısındaki kişiye yönelik yanlış dokunuşları ayırt eder.														
12.İstismardan korunma davranışlarının neler olduğunu söyler.														

EK-10. VIDEO İLE MODEL OLUNARAK SUNULAN CİNSEL İSTİSMARDAN KORUNMA PROGRAMININ UYGULAMA DÜZEYİNİ BELİRLEME ÖLÇÜ ARACI

BİLDİRİMLER	YOKLAMA					BAŞLAMA DÜZEYİ					ÖĞRETİM			
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4
1.Yakın çevresini tanır.														
2.Güvenilir kişilerin kim olduklarını söyler.														
3.Güvenilir kişileri tanıdık kişiler arasından ayırt eder.														
4.Güvenilir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek meslek elemanlarını söyler.														
5.Güvenilir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek meslek elemanlarını ayırt eder.														
6.Kendisine yönelik doğru dokunuşları söyler.														
7.Kendisine yönelik yanlış dokunuşları söyler.														
8.Kendisine yönelik yanlış dokunuşları ayırt eder.														
9.Çocuğun karşısındaki kişiye yönelik doğru dokunuşlarını söyler.														
10.Çocuğun karşısındaki kişiye yönelik yanlış dokunuşlarını söyler.														
11.Çocuğun karşısındaki kişiye yönelik yanlış dokunuşları ayırt eder.														
12.İstismardan korunma davranışlarının neler olduğunu söyler.														

EK-11. SOSYAL GEÇERLİLİK FORMU

Sayın ebeveyn bu form çocuğunuzun kişisel güvenlik becerilerini geliştirmek için uygulanan istismardan korunma programı hakkındaki görüşlerinizi belirteceğiniz soruları içermektedir.

1. Çocuğunuzun kişisel güvenlik becerilerini öğrenmesi amacıyla yapılan istismardan korunma programından memnun musunuz?

- ☐ Evet, memnunum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Hayır, memnun değilim

2. Çocuğunuzun katıldığı bu çalışma çocuğunuzun kendini korumasına/ kişisel güvenlik becerilerini öğrenmesine ne derecede katkıda bulundu?

- ☐ Çok katkı sağladı
- ☐ Orta derecede bir katkı sağladı
- ☐ Az katkı sağladı
- ☐ Katkı sağlamadı

3. Çocuğunuzun katıldığı bu çalışmayı özel eğitime ihtiyacı olan çocuğa sahip bir aileye önerir misiniz?

- ☐ Evet, öneririm
- ☐ Kararsızım
- ☐ Hayır önermem

4. Uygulanan cinsel istismardan korunma programının süresi sizce yeterli miydi?

- ☐ Evet, yeterliydi
- ☐ Kararsızım
- ☐ Hayır yetersizdi

5. Çocuğunuzun katıldığı çalışmadan memnun olmadığınız yönleri birkaç cümle ile açıklayınız?

6. Çocuğunuzun katıldığı çalışmadan memnun olduğunuz yönleri birkaç cümle ile açıkla
mısınız?

7. Bu çalışma sonunda çocuğunuzda gördüğünüz değişiklikleri sıralar mısınız

Ek 12. SENARYOLAR

- 1- Okula gitmek için evden çıkan kızı, annesi komşunun oğlu ile okula gönderir. Komşunun oğlu kızı arabaya bindirme esnasında poposunu ellemeye teşebbüs eder. Kız bağırır ve ortamdan uzaklaşarak annesine durumu anlatır.
- 2- Apartmanın içinde komşunun oğlu ile kız karşılaşır. Hal hatır sorduktan sonra kızı köşeye sıkıştırır ve göğsünü ellemeye teşebbüs eder. Kız bağırır ve ortamdan uzaklaşarak güvendiği kişilere durumu anlatır.
- 3- Kız markete gider. Marketten annesinin istediği cipsi almak istediğini söyler. Market çalışanı markette kimse olmayınca kıza; cipslerin olduğu arka reyona gelmesini söyler. Arka reyondan cipsi almak için eğilen kızı market çalışanı durdurur. Sen ne kadar tatlı olmuşsun diyerek kızın önce yanağını sever daha sonra bacak arasına dokunmaya teşebbüs eder. Bunun üzerine kız hayır der ve marketten koşarak uzaklaşır. Durumu güvendiği bir kişilere annesine anlatır.
- 4- Evden çıkan kız apartmanın asansörüne biner. Asansöre apartmandaki komşunun oğlu da biner. Asansörün kapısını kapattıktan sonra kızın göğsünü ve bacak arasını ellemeye teşebbüs eder. Kız hayır der. Asansörden iner ve koşarak durumu güvendiği bir kişilere annesine anlatır.
- 5- Evde abisi ile birlikte kız televizyon izler. Televizyon izlerken abisi bilerek üzerine çayı döker. Kardeşinden bacak arasına dokunmasını ister yanıp yanmadığını kontrol etmesi için. Kız da hayır der ve koşarak annesinin yanına gider. Abisinin bacak arasına dokunmasını istediğini annesine söyler.
- 6- Kız öğretmeni ile birlikte evde bireysel ders yapıyordur. Öğretmeni dersi bitirdikten sonra hadi gel seninle oyun oynayalım der. Kızı ayağı kaldırır. Vücuduma bir top sakladım hadi onu bul der ve kızı bacak arasına dokunmaya doğru teşvik eder. Kıza top bacak aramda hadi tut der. Kız da hayır der ve odadan çıkarak oynadıkları oyunu öğretmenin istediğini annesine anlatır.
- 7- Babası kızını evde tadilat var gerekçesi ile alt kat komşusuna bırakır. Komşusu da kabul eder ve kızdan yaşça büyük olan abinin olduğu odaya götürerek siz birlikte oynayın benim mutfakta işim var der. Evin oğlu kıza evcilik oynamayı, bu oyun esnasında da karı kocayı canlandırmayı teklif eder. Evin oğlu ben senin kocam şimdi evin kapısını çalacağım sende kapıyı açtıktan sonra dudağımdan beni

- öpeceksin derken kızın dudaklarına dudağını yaklaştırır. Kız hayır der ve evden çıkarak baba abi benim dudaklarımdan öpmek istedi der.
- 8- Kız teyzesini ziyarete gelmiştir. Teyzesinin mutfakta işi olunca kocasına kızla ilgilenmesini söyler. Teyzenin kocası kız kendi bireylerinin oyun odasına götürür. Orda oyun oynama esnasında teyzenin kocası kızın dudağına vurur bilerek. Sonra da acıdı mı diye kıza sorar. Kız da acıdı der. Teyzenin kocası gel dudağından öpeyim de acısı geçsin der. Kız da hayır diyerek odadan çıkar ve teyzesine eniştesinin dudağından öpmek istediğini söyler.
- 9- Kız okuldan eve gelirken apartmanda komşusu Erdal abi ile karşılaşır. Komşu Erdal abi kızla sohbet ederken kıza çarpar ve kıza yere düşürür. Kız da canının çok yandığını söyleyerek poposuna dokunur. Komşu Erdal abi tanıdık bir doktor arkadaş olduğunu pantolonunu çıkartmasını ve acıyan yerinin poposunun fotoğrafını çekip doktor arkadaşına göndermek istediğini söyler. Ona göre ilaç alırsınız der. Kız da hayır der ve koşarak eve gider. Eve gittiğinde komşu Erdal abinin pantolonunu çıkart da fotoğrafını çekeyim dediğini aktarır.
- 10- Annesi pazara giderken kızını babasının evine bırakır. Evde dede ile birlikte dayı da vardır. Dede ben namaz kılacağım siz içeride oturun der ve odadan çıkar. Dayı kıza, sana kolye aldım hadi boynuna tak da fotoğrafını çekeyim der. Kız da çektirir. Daha sonra dayı hadi tişörtünü de çıkart bir de o şekilde çekeyim der. Kız da hayır der, odadan çıkar ve durumu dedesine anlatır.
- 11- Yengesine babası ile birlikte misafirlğe giden kızın tuvaleti gelir. Evin yengesine kıza tuvaletin yerini gösterir ve içeri geçip oturur. Bu sırada tuvaletin yanındaki odada kızın kuzeni vardır. Kızın tuvalete gittiğini görünce o da kızın arkasından tuvalete girer ve kızın poposunu ellemeye teşebbüs eder. Kız hayır der ve hemen tuvaletten çıkarak durumu babasına anlatır.
- 12- Okulda erkekler tuvaletine giden öğrenci tuvalet ihtiyacını giderirken içeriye üst sınıflardan bir abi girer. Ve “ooo Alican sen de mi buradaydın” derken çocuğun poposunu ellemeye teşebbüs eder. Birey hayır der tuvaletten hemen çıkarak durumu öğretmenine anlatır.
- 13- Dede içeride otururken dedenin torunları da oyun oynamaktadır. Dede sestten rahatsız olunca bunları yan odaya gönderir. Torunlardan büyük olan kendinden yaşça küçük

olan kuzenine gel seninle doktorculuk oynayalım der. Küçük olan çocuğu yere yatırır ve önce göğsünü dinler muayene edermiş gibi yapar. Daha sonra da kuzeninin bacak arasına dokunmaya teşebbüs eder. Birey hemen ayağa kalkar hayır der ve odadan çıkarak dedeye kuzeninin yaptığını anlatır.

14- Yakın bir akraba ziyaretine giden ailenin küçük çocuğunun tuvaleti gelir. Evin sahibi evin büyük oğluna al kardeşini de tuvaletin yerini göster der. Evin oğlu çocuğu alıp tuvalete götürür. Kendisine yardımcı olmak istediğini söyleyerek tam pantolonun kemerini çözerken çocuğun bacak arasına dokunmaya teşebbüs eder.

15- Erkek çocuğu öğretmeni ile birlikte evde bireysel ders yapıyordur. Öğretmeni dersi bitirdikten sonra hadi gel seninle oyun oynayalım der. Erkek çocuğu ayağı kaldırır. Vücuduma bir top sakladım hadi onu bul der ve oğlanı bacak arasına dokunmaya doğru teşvik eder. Oğlana top bacak aramda hadi tut der. Oğlan da hayır der ve odadan çıkarak oynadıkları oyunu, öğretmenin istediğini annesine anlatır.

16- Evde abisi ile birlikte erkek birey televizyon izler. Televizyon izlerken abisi bilerek üzerine çayı döker. Kardeşinden bacak arasına dokunmasını ister yanıp yanmadığını kontrol etmesi için. Oğlan da hayır der ve koşarak annesinin yanına gider. Abisinin bacak arasına dokunmasını istediğini annesine söyler.

17- Erkek çocuk teyzesini ziyarete gelmiştir. Teyzesinin mutfakta işi olunca kocasına çocukla ilgilenmesini söyler. Teyzenin kocası çocuğu kendi çocuklarının oyun odasına götürür. Orda oyun oynama esnasında teyzenin kocası çocuğun dudağına bilerek vurur. Sonra da acıdı mı diye çocuğa sorar. Çocuk da acıdı der. Teyzenin kocası gel dudağından öpeyim de acısı geçsin der. çocuk da hayır diyerek odadan çıkar ve teyzesine eniştesinin dudağından öpmek istediğini söyler.

18- Ali okuldan eve gelirken apartmanda komşusu Erdal abi ile karşılaşır. Komşu Erdal abi Ali ile sohbet ederken Ali'ye çarpar ve Ali'yi yere düşürür. Ali de canının çok yandığını söyleyerek poposuna dokunur. Komşu Erdal abi tanıdık bir doktor arkadaşı olduğunu pantolonunu çıkartmasını ve acıyan yerinin poposunun fotoğrafını çekip doktor arkadaşına göndermek istediğini söyler. Ona göre ilaç alırsınız der. Ali de hayır der ve koşarak eve gider. Eve gittiğinde komşu Erdal abinin pantolonunu çıkart da fotoğrafını çekeyim dediğini aktarır.

19- Annesi pazara giderken oğlunu babasının evine bırakır. Evde dede ile birlikte dayı da vardır. Dede ben namaz kılacağım siz içeride oturun der ve odadan çıkar. Dayı çocuğa hadi gel seninle fotoğraf çekilelim der ve birkaç poz çekilirler. Dayı çocuğa;

senin geçenlerde doğum g n nd  bak bende sana eşofman aldım hadi pantolonunu ıkart bir de öyle çekeyim fotoğrafını sonra da eşofmanını giy. Eşofmanını giydikten sonra da çekerim der. ocuk da hayır der, odadan çıkar ve durumu dedesine anlatır.

EK- 13. UYGULAMA GÜVENİRLİĞİ KONTROL LİSTESİ

Kullanma yönergesi: Bu formda, uygulamacının gerçekleştirmesi beklenen basamaklar “Bildirim Basamakları” sütununda yer almaktadır. Uygulamacının bu basamakları yerine getirip getirmediğini kamera kayıdan izleyerek, uygunsa “evet” sütununa; uygun değilse “Hayır” sütununa çek atmak suretiyle belirleyiniz.

Gözlemci:

Tarih:

1- Basamak (a)	Evet	Hayır
1-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		
2-Uygulamacı öğrenciye yakın çevresindeki insanları tanıtır.		
3-Öğrenci yakın çevresindeki insanları tanımakta zorlanırsa uygulamacı dönüt verir.		
1- Basamak (b)	Evet	Hayır
1-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		
2-Uygulamacı güvenilir kişileri tanıtır.		
3-Öğrenci güvenilir kişileri söyleyemezse uygulamacı dönüt verir.		
4-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		
5-Uygulamacı güvenilir kişileri tanıdıklar arasından ayırt etmeyi gösterir		
6-Öğrenci güvenilir kişileri tanıdıklar arasından gösteremezse uygulamacı dönüt verir.		
1- Basamak (c)	Evet	Hayır
1-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		
2-Uygulamacı güvenilir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek meslek elemanlarını tanıtır.		
3-Öğrenci güvenilir kişiler varlığında vücuduna dokunabilecek meslek elemanlarını söyleyemezse uygulamacı dönüt verir.		
4-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		

5-Uygulamacı güvenilir kişiler varlığında öğrencinin vücuduna dokunabilecek kişileri ayırt etmeyi gösterir.		
6-Öğrenci güvenilir kişi varlığında vücuduna dokunabilecek kişileri ayırt edemezse uygulamacı dönüt verir.		
2- Basamak (a)	Evet	Hayır
1-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		
2-Uygulamacı tanıdık ya da güvenilir kişilerin doğru dokunuşlarının nasıl olacağını tanıtır.		
3-Öğrenci tanıdık ya da güvenilir kişilerin doğru dokunuşlarının neler olduğunu söyleyemezse uygulamacı dönüt verir.		
2- Basamak (b)	Evet	Hayır
1-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		
2-Uygulamacı tanıdık ya da tanımadık kişilerin yanlış dokunuşlarının nasıl olacağını tanıtır.		
3-Öğrenci tanıdık ya da tanımadık kişilerin yanlış dokunuşlarının neler olduğunu söyleyemezse uygulamacı dönüt verir.		
2-Basamak (c)	Evet	Hayır
1-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		
2-Uygulamacı tanıdık ya da tanımadık kişilerin yanlış dokunuşlarını ayırt etmeyi gösterir.		
3-Öğrenci tanıdık ya da tanımadık kişilerin yanlış dokunuşlarını ayırt edemezse uygulamacı dönüt verir.		
2-Basamak (d)	Evet	Hayır
1-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		
2-Uygulamacı tanıdık ya da güvenilir kişilere karşı nasıl dokunulursa bunların doğru dokunuş olacağını tanıtır.		

3- Öğrenci tanıdık ya da güvenilir kişilere karşı doğru dokunuşların neler olacağını söyleyemezse uygulamacı dönüt verir.		
2-Basamak (e)	Evet	Hayır
1-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		
2-Uygulamacı tanıdık ya da tanımadık kişilere karşı nasıl dokunulursa bunların yanlış dokunuş olacağını tanıtır.		
3- Öğrenci tanıdık ya da tanımadık kişilere karşı yanlış dokunuşların neler olacağını söyleyemezse uygulamacı dönüt verir.		
2-Basamak (f)	Evet	Hayır
1-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		
2-Uygulamacı tanıdık ya da tanımadık kişilere karşı olan yanlış dokunuşları ayırt etmeyi gösterir.		
3-Öğrenci tanıdık ya da tanımadık kişilere karşı olan yanlış dokunuşları ayırt etmeyi gösteremezse uygulamacı dönüt verir.		
3- Basamak	Evet	Hayır
1-Uygulamacı yapılacak çalışma hakkında bilgi verir.		
2-Uygulamacı yanlış dokunuşlarla/ davranışlarla karşı karşıya kaldığında kendini korumak için neler yapması gerektiğini anlatır/tanıtır.		
3-Öğrenci yanlış dokunuşlarla/davranışlarla karşı karşıya kaldığında hayır der, ortamdan kaçarak uzaklaşır ve güvendiğim bir kişilere durumu anlatırım diyemezse uygulamacı dönüt verir.		

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..